

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

RŪTA BESUSPARYTĖ
(TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMOS FINANSŲ TEISĖS SPECIALIZACIJA (62401S102))

KONKURENCIJOS SKATINIMAS EUROPOS SĄJUNGOS BANKŲ TEISĖJE
(NESAŽININGOS KONKURENCIJOS RIBOJIMAS; DRAUDIMAS
PIKTNAUDŽIAUTI DOMINUOJANČIA PADĖTIMI; VALSTYBĖS
PAGALBA)

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
Lekt. Lina Liubauskaitė
Konsultantas
Doc. Dr. Algirdas Miškinis

Vilnius,
2008

TURINYS

IVADAS.....	3
1 Konkurencijos teisės skatinimo samprata bankų sektoriuje.....	7
1.1 Konkurencijos skatinimas bankų teisėje.....	7
1.1.1 Konkurencijos skatinimo samprata ir tikslai.....	7
1.1.2 Neigiamas požiūris į konkurencijos skatinimą.....	8
1.1.3 Konkurencijos teisės normų taikymas bankų sektoriuje.....	9
1.2 Konkurencijos teisės subjektai.....	10
1.2.1 EB institucijų vaidmuo taikant EB Sutarties 81 bei 82 straipsnius.....	11
1.2.2 EB institucijų kompetencija taikant valstybės pagalbos institutą.....	14
1.2.3 Ūkio subjekto, kuriam taikomos konkurencijos taisyklės, samprata.....	15
1.3 Konkurencijos skatinimo teisinis reguliavimas.....	16
1.3.1 Draudžiamų susitarimų institutas.....	17
1.3.2 Piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi institutas.....	19
1.3.3 Valstybės pagalbos institutas.....	21
1.3.3.1 Valstybės garantijos.....	22
2 Draudžiamų susitarimų ir piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi institutų taikymas skatinant konkurenciją.....	23
2.1 Rinkos struktūros įtaka konkurencijai.....	23
2.2 Draudžiami susitarimai.....	26
2.2.1 Kreditų registrai.....	26
2.2.2 Bankų karteliniai susitarimai.....	29
2.2.3 Bankų bendradarbiavimo susitarimai.....	32
2.2.4 Mokėjimo sistemos.....	36
2.3 Piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi instituto taikymas skatinant konkurenciją.....	38
2.3.1 Diskriminacinių sąlygų nustatymas.....	39
2.3.2 Produktų siejimas.....	40
2.3.3 Banko keitimo kaštai.....	41
3 Valstybės pagalbos instituto taikymas skatinant konkurenciją.....	44
3.1 Suderinama su bendrąja rinka valstybės pagalba.....	45
3.1.1 Pagalba tam tikros ekonominės veiklos rūšių arba tam tikrų regionų ekonomikos sričių plėtrai skatinti.....	45
3.1.2 Pagalba, skirta bendriems Europos interesams svarbių projektų vykdymui skatinti arba kurios nors valstybės narės ekonomikos dideliems sutrikimams atitaisyti.....	48
3.2 Nesuderinama su bendrąja rinka valstybės pagalba.....	50
3.2.1 Valstybės garantijos.....	50
3.2.2 Mokestinės lengvatos.....	51
3.2.3 Kapitalo įnašas.....	52
PABAIGA.....	54
IŠVADOS.....	55
PASIŪLYMAI.....	56
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	57
SANTRAUKA.....	63
SUMMARY.....	64

IVADAS

Temos aktualumas. Pastaruoju metu pasaulio, taip pat ir Europos Sąjungos (toliau – ES) šalių ekonomika išgyvena nepaprastai didelius pokyčius. Vieni yra teigiami – rinkos dalyviai plečia įtakos sferas rinkose, vyksta globalizacijos procesai, naujausios technologijos siūlo alternatyvius paslaugų teikimo būdus. Kiti yra neigiami – bankai, siekdami išlaikyti rinkos dalį, riboja konkurencingumą rinkoje, konkuruojant atsiranda nuostoliai dėl labai rizikingų bankų strategijų; dėl krizės JAV hipoteka užtikrintų kreditų srityje, sumažėjus bendram pasitikėjimui bankų sektoriumi, tampa sudėtinga bankams vieniems iš kitų gauti likvidžių lėšų, todėl būtina imtis pagalbos veiksmų. Šie procesai įtakoja konkuruojančių subjektų padėtį rinkoje, iškeldami grėsmę bendrosios rinkos veikimui.

Konkurencijos skatinimas įtvirtintas teisės normomis, draudžiančiomis riboti konkurenciją. ES teisėje yra išskiriami pagrindiniai konkurencijos teisės institutai: draudžiamų susitarimų, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi, koncentracijos kontrolės bei valstybės pagalbos. Kiekvienas iš šių institutų yra svarbus bankų sektoriui ir pasižymi didelės apimties Europos Komisijos (toliau-Komisijos) bei teismų suformuota praktika. Tačiau dėl ribotos magistro baigiamojo darbo apimties bei siekiant kiek įmanoma detaliau išanalizuoti konkurenciją skatinančius veiksnius, šiame darbe nenagrinėsime koncentracijos kontrolės instituto. Dėmesys bus skiriamas ES teisėje nustatytų draudžiamų susitarimų, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi bei valstybės pagalbos institutų analizei. Pažymėtina, kad Lietuvos konkurencijos teisėje taip pat išskiriamas nesažiningos konkurencijos institutas. Kadangi ES teisė nereglementuoja nesažiningos konkurencijos ES lygmenyje¹, šis konkurencijos teisės institutas bus nagrinėjamas bendrąja prasme, kaip apimantis bankų veiklą, priešingą konkurencijos taisyklėms.

Pasirinktų konkurencijos institutų analizės aktualumą galima pagrįsti keliais aspektais. Visų pirma, konkurencija bankų sektoriuje yra naudinga tiek ūkio subjektams, tiek vartotojams. Nesant šio reiškinio tinkamos kontrolės, dauguma ūkio subjektų būtų priversti pasitraukti iš rinkos, o vartotojai mokėtų nepagrįstai dideles paslaugų kainas. Tačiau konkurencijos teisės normų visuma leidžia manyti, kad konkurencijos skatinimas nėra vien tikslus teisės normų laikymasis. Konkurencijos institucijų praktika rodo, kad dažnai analizuojant įmonės veiksmus, atsižvelgiama į rinkos situaciją bei visuomenės interesą. Nesant detalaus konkurencijos institutų reguliavimo, būtina analizuoti Komisijos bei teismų praktiką ir išskirti konkurencijos taisyklių taikymo ypatumus. Antra, konkurencijos skatinimas ne visuomet reiškia lygių galimybių tarp ūkio subjektų sudarymą. Kartais konkurencija turi būti ribojama, siekiant ilgame laikotarpyje

¹ Darulienė L. Konkurencijos teisės taikymo ypatumai reguliuojant bankų veiklą: daktaro dis .soc. mokslai:teisė (01 S)/ MRU.-V., 2002. P.8.

sudaryti sąlygas vienodai funkcionuoti ES valstybių narių įmonėms. Tokia situacija susiklosto, pavyzdžiui, teikiant valstybės pagalbą, kuomet sukurtos išimtys leidžia padėti įmonėms. Išimčių taikymas taip pat sukelia neaiškumą subjektams, todėl būtina tikslinti jų įgyvendinimo principus. Trečia, pastaruoju metu visos ES valstybės narės susiduria su finansų krizės pasekmėmis, todėl kyla pagrįstas klausimas, ar konkurencijos skatinimas yra absoliuti vertybė ir kaip turėtų elgtis konkurencijos institucijos, vertindamos padėtį rinkoje.

Temos ištyrimo lygis. Lietuvos teisinės literatūros analizė parodė, kad konkurencijos skatinimas bankų sektoriuje buvo labai mažai nagrinėtas Lietuvoje. Dėl šios priežasties, analizuojant darbo temą, būtina remtis užsienio šalių praktika ir mokslininkų keliamomis idėjomis.

Išsamiausiai konkurencijos skatinimas bankų teisėje buvo analizuotas doc. Linos Darulienės darbe (2002).² Jame analizuotas ES konkurencijos teisės veikimas bankų sektoriuje itin svarbiu Lietuvai metu – siekiant stojimo į ES. Disertacijoje nagrinėjamos pagrindinės ES ir Lietuvos konkurencijos teisės normos, taikomos reguliuojant bankų veiklą, jų taikymo praktika, aptartos raidos perspektyvos, identifikuotos galimai kilsiančios problemos Lietuvai tampant ES nare. ES konkurencijos institucijų reforma buvo analizuota I. Norkaus darbe.³

Tarp žymiausių užsienio ES teisės tyrinėtojų pirmiausia reikia paminėti J. Faull, A. Nikpay, R. Wish, E.P. Ellinger, P.J.R. Feltkamp, kurie savo darbuose išsamiai aptaria įvairius konkurencijos ribojimo teisinius bei ekonominius aspektus bankų sektoriuje bei atskleidžia teorijoje ir praktikoje kylančias problemas. Tačiau, tenka pripažinti, kad, nors šių mokslininkų darbai yra išsamūs nagrinėjant konkretų klausimą (pavyzdžiui, konkurencijos ir efektyvumo ryšys bankų sektoriuje), stokojama bendro konkurencijos įvertinimo. Todėl pagrindinis šaltinis atliekant tyrimą buvo konkurencijos institucijų bei teismų sprendimai. Dėl šios priežasties galima teigti, kad temos ištyrimo lygis tiek ES, tiek Lietuvoje yra nepakankamas ir stokoja didesnio teisės mokslininkų dėmesio.

Magistro darbo problema. Magistro darbo problemą sudaro mokslinių tyrimų, kuriuose būtų analizuojamas konkurencijos skatinimas bankų sektoriuje, trūkumas.

Magistro darbo hipotezės. Šiame darbe keliami toliau nurodytas hipotezes:

1) Konkurencijos veikimas rinkoje labai stipriai įtakojamas rinkos struktūros, todėl vertinant bankų veiksmus, pirmiausiai reikia analizuoti atitinkamą rinką; rinkos struktūra savaime gali riboti konkurenciją;

²Darulienė L. Konkurencijos teisės taikymo ypatumai reguliuojant bankų veiklą: daktaro dis.soc. mokslai:teisė (01 S)/ MRU.-V., 2002.

³I. Norkus. Europos Bendrijos konkurencijos teisės reforma ir jos įtaka Lietuvos teisei // Teisė. Mokslo darbai. 2001, T. 39. P. 87-99.

2) Vertinant konkuruojančių subjektų padėtį, dėmesys turi būti atkreipiamas į tai, kad konkurencijos ribojimas tam tikrais atvejais gali skatinti konkurenciją. Todėl vertinimas turi būti atliekamas pasitelkiant įvairius teisinius bei ekonominius kriterijus;

3) Atsižvelgiant į tai, kad teisingas konkurencijos taisyklių išimčių taikymas gali paskatinti didesnę konkurenciją rinkoje, tuo pat metu užtikrindamas žemesnes kainas vartotojams, konkurencijos teisės normų laikymąsi prižiūrinčios institucijos turėtų suformuoti aiškius, bankų sektoriui taikomų išimčių kriterijus.

Magistro darbo objektas. Kaip jau buvo minėta, dėl ribotos magistro darbo apimties bei siekiant kaip įmanoma detaliau išanalizuoti konkurencijos teisės institutus, šiame darbe bus nagrinėjami draudžiamų susitarimų, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi, valstybės pagalbos institutai. Bankų sektoriuje kartais nėra lengva atskirti, kuomet įmonių veiksmas laikomi draudžiamais susitarimais, o kuomet piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi, be to, konkurencijos institucijų kompetencija bei įgalinimai taikant šiuos institutus daugeliu atveju vienodi, todėl šie institutai tam tikrose darbo dalyse bus analizuojami kartu. Valstybės pagalbos klausimas tapo ypač aktualus pasaulyje kilus finansų krizei, todėl šis institutas bus analizuojamas atsižvelgiant į dabartinę situaciją rinkoje, institucijų veiksmus bei remiantis ankstesne Komisijos patirtimi.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus argumentus, magistro darbo objektą galime apibrėžti kaip konkurencijos subjektų santykius, kurie susiklosto ūkio subjektams veikiant konkurenciją ribojančiu būdu, draudžiamu minėtų konkurencijos institutų, kuris gali būti suderinamas arba nesuderinamas su bendrąja rinka, bei kompetentingoms institucijoms užtikrinant priežiūrą ir kontrolę.

Magistro darbo dalykas. Siekiant tinkamai išanalizuoti apibrėžtą magistro darbo objektą, bus nagrinėjama ūkio subjektų veiklą reglamentuojančių konkurencijos teisės normų sistema, apžvelgta konkurencijos institucijų bei teismų (toliau - EB institucijos) praktika nagrinėjant konkurencijos pažeidimų ir suderinamumo su bendrąja rinka klausimus, teisiniai požymiai, leidžiantys identifikuoti konkurencijos ribojimą, veiksniai, reikšmingi konkurencijos problemų identifikavimui. Taip pat bus siekiama įvertinti, ar konkurencijos skatinimas bei konkurencijos ribojimo išimčių taikymas įgalina tinkamai funkcionuoti bendrąją rinką.

Magistro darbo tikslai ir uždaviniai. Magistro darbo tikslas – nustatyti konkurencijos ribojimo (draudžiamo konkurencijos institucijų siekiant formuoti geros praktikos pavyzdžius, skatinant konkurenciją) požymius, siekiant įvertinti konkurencijos skatinimą bankų teisėje bei suformuoti bendrąsias konkurencijos institutų taikymo taisykles. Siekiant užsibrėžto tikslo, formuluojami šie uždaviniai:

- 1) išanalizuoti konkurencijos skatinimo teigiamą bei galimą neigiamą poveikį ūkio subjektams ir bendrajai rinkai;
- 2) išanalizuoti konkurenciją bendrojoje rinkoje ribojančių veiksnių sampratą bei svarbiausius požymius, taip pat vykdomą tokių veiksnių priežiūrą ir kontrolę, analizuojant ES norminius teisės šaltinius ir jų taikymo praktiką;
- 3) išanalizuoti teisinius argumentus, kuriais remiantis konkurenciją ribojantys veiksniai yra pripažįstami suderinami su bendrąja rinka.

Magistro darbe naudojami metodai. Analizuojant magistro darbo objektą bei atsižvelgiant į suformuluotus darbo uždavinius, bus naudojami teoriniai – lyginamasis ir sisteminės analizės metodai bei empirinis dokumentų analizės metodas:

- 1) lyginamuoju metodu bus siekiama atskleisti konkurencijos teisės reformos įtaką konkurencijos institucijų bendradarbiavimui bei galių pasiskirstymui. Taip pat juo bus naudojama tiriant Komisijos bei teisminės praktikos atsiradimą ir kitimą skatinant konkurenciją bendroje rinkoje;
- 2) sisteminės analizės metodas bus taikomas, siekiant atskleisti konkurencijos teisės institutų esmę, svarbiausius jų požymius, teismams bei Komisijai nagrinėjant bylas suformuluotas ūkio subjektų veiksmų vertinimo taisykles;
- 3) dokumentų analizės metodas bus taikomas analizuojant konkurencijos teisės normų ir jų aiškinimo šaltinius: EB Sutarties⁴ nuostatas, ES institucijų reglamentus, gaires bei kompetentingų institucijų praktiką nagrinėjant konkurenciją ribojančius veiksnius.

⁴ Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.

1 KONKURENCIJOS TEISĖS SKATINIMO SAMPRATA BANKŲ SEKTORIUJE

1.1 Konkurencijos skatinimas bankų teisėje

Konkurencija ekonominiu požiūriu gali būti apibrėžiama kaip santykis tarp kelių ūkio subjektų, kuomet dėl ribotų išteklių siekiant užtikrinti neribotus poreikius vyksta varžymasis dėl subjektų galimybės sėkmingai veikti rinkoje.⁵ Toks elgesys bendroje rinkoje yra kontroliuojamas konkurencijos teisės normomis, reguliuojančiomis visuomeninius santykius, egzistuojančius tarp įmonių (bankų).

1.1.1 Konkurencijos skatinimo samprata ir tikslai

Konkurencijos teisės normos - taisyklės yra išdėstytos EB Sutartyje, joje taip pat išdėstyti ir pagrindiniai konkurencijos teisės tikslai. Kaip buvo pažymėta Europos Teisingumo Teismo (toliau – ETT) sprendime Metro byloje⁶, EB Sutartyje įtvirtintas siekis išsaugoti neiškreiptą konkurenciją reiškia, kad rinkoje turi būti palaikoma veiksminga konkurencija, t.y. toks konkurencijos laipsnis, kuris leistų laikytis pagrindinių EB Sutarties reikalavimų ir pasiekti EB Sutartyje įtvirtintus tikslus, tarp kurių ypatingą svarbą turi vieningos rinkos, kuri savo integracijos laipsniu būtų panaši į nacionalinę rinką, sukūrimas.

Konkurencijos teisės tikslas yra atskleistas EB Sutarties 3 straipsnyje, kuriame teigiama, kad Bendrija siekia sukurti sistemą, užtikrinančią, kad konkurencija vidaus rinkoje nebūtų iškraipoma – šiuo siekiu skatinama konkurencija atitinkamame ekonomikos sektoriuje bei draudžiamas įvairių kliūčių rinkoje sudarymas.⁷ Konkurencijos skatinimas kartu yra ir vartotojų teisių apsauga.⁸ Efektyvi konkurencija užtikrina žemesnes finansinių paslaugų kainas, geresnės kokybės produktus, didesnę jų pasirinkimą, kartu nėra iškreipiamas pasiūlos ir paklausos balansas. Bankiniame sektoriuje didesnė konkurencija lemia mažesnes skolinimosi palūkanas vartotojams, dėl ko didėja investavimas bei visuminis ekonomikos augimas.

Taip pat konkurencijos veikimu siekiama užtikrinti ekonominį teisingumą, kuris, visų pirma, apima galimybių lygybę.⁹ Šuo atveju būtina nagrinėti rinkos galią turinčių subjektų veiksmus ir užtikrinti tam tikrą jų galios didėjimo kontrolę, taip apsaugant konkuruojančias įmones. Norint išvengti protekcionizmo, atitinkamu finansinio skaidrumo reikalavimu turi būti reguliuojama valstybės pagalba joje įsisteigusių įmonių atžvilgiu. Viena iš ekonominio teisingumo prasmų, reiškianti smulkių ir vidutinių įmonių apsaugą, rinkos atžvilgiu yra

⁵ Whish R. Competition Law // London: Lexisnexis, 2001. P. 2.

⁶ 1977 m. spalio 25 d. ETT sprendimas byloje Nr. 26-76 Metro SB-Großmärkte GmbH & Co. KG v Commission // [1977] ECR 01875.

⁷ Faull J. Nikpay A. The EC law of competition. Second edition // London: Oxford university press, 2007. P.1309.

⁸ Faull J. Nikpay A. The EC law of competition. First edition // London: Oxford univeristy press, 1999. P.637.

⁹ Junevičius A., Schafer. H.M. Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė //Kaunas: Aušra, 2005. P. 204.

vertinama tiek teigiamai tiek neigiamai. Komisija laikosi nuostatos, kad būtina mažoms įmonėms sudaryti sąlygas išlikti greta didžiųjų įmonių ir, kad šios įmonės yra labai svarbios nacionalinėms bei ES ekonomikoms. Kuo didesnė ūkio subjekto galia rinkoje, tuo reikšmingesnė tampa jo konkurentų apsaugos problema. Tuo tarpu oponentai (pvz., JAV Čikagos mokyklos atstovai) teigia, kad toks tikslas nesuderinamas su ekonominiu efektyvumu, kuris užtikrina produktyvumą, dėl to trukdoma vystyti efektyviai veikiantiems ūkio subjektams.¹⁰ Šiame darbe bus siekiama įrodyti, kad konkurencijos skatinimas, visų pirma, yra įvairių interesų derinimo procesas, todėl įmonių veiksmų vertinimas turi apimti visumą elementų, o rezultatas turi atspindėti EB Sutartyje numatytus konkurencijos teisės tikslus.

1.1.2 Neigiamas požiūris į konkurencijos skatinimą

Teoriniame lygmenyje vyraujančiai nuostatai, kad konkurencijos skatinimas yra pagrindinis rinkos vystymo veiksnys, galima rasti ir priešingą nuomonę, kad tam tikrais atvejais konkurencija gali turėti neigiamą poveikį. Kaip teigia Laurent Weill [2002],¹¹ konkurencija vartotojams nėra naudinga dėl dviejų priežasčių: visų pirma, tai sumažėjęs finansinis stabilumas dėl bankų tarpusavio priklausomybės skolinant, o antra – bankų siekis prisiimti didesnę nei įprasta riziką teikiant paskolas ir siekiant išlaikyti užimamos rinkos dalį. Minėta įmonės veiklos efektyvumo teorija, siejama su konkurencija, taip pat gali būti vertinama labai skirtingai. Viena vertus, teigiama, kad esant didelei konkurencijai tarp bankų, jie bus priversti mažinti kainas ir pasiekti didžiausią efektyvumą, mažiausiomis sąnaudomis sukuriant vartotojui reikalingą produktą. Tačiau kitos pozicijos laikosi Laurent Weill¹² teigdamas, kad egzistuoja neigiamas ryšys tarp konkurencijos ir efektyvumo. Teigiama, kad didžiausią efektyvumą pasiekia bankai, užimantys didelę rinkos dalį ir siūlantys mažas paslaugų kainas, o tai įmanoma tik esant nedideliame konkurencijos lygiui. Konkurencijos nauda buvo suabejota nagrinėjant mažų valstybių narių įmonių galimybes konkuruoti vieningoje rinkoje.¹³ A. Geroski [2005] teigia, kad nacionalinių čempionų sukūrimas gali būti vienintelė galimybė nedidelėms valstybių įmonėms konkuruoti su didelio pajamingumo įmonėmis ir neleisti joms dar labiau padidinti užimamos rinkos dalies. Teigiama, kad nacionalinės įmonės, neturėdamos tiek lėšų inovacijoms, kiek turi stambiosios įmonės, negali konkuruoti globalioje rinkoje, kokia yra vadinama ES. Tačiau reikia pripažinti, kad dauguma rinkų yra suskaidytos nacionaliniu mastu. Taip pat reikia atsižvelgti į paslaugų kainų įvairovę, kuri yra itin didelė finansinių paslaugų sektoriuje. Tokiu atveju, galima

¹⁰ Ten pat. P. 203.

¹¹ On the relationship between competition and efficiency in the EU banking sectors // <http://www.diw.de/english/produkte/veranstaltungen/earie2004/papers/docs/2004-018-V01.pdf>; prisijungimo laikas: 2008-11-3.

¹² Ten pat.

¹³ A. Geroski. Competition Policy and National Champions // http://www.competition-commission.org.uk/our_role/analysis/essays_in_competition_policy_paul_geroski.pdf, prisijungimo laikas: 2008-11-5.

daryti išvadą, kad veikti globalioje rinkoje nėra būtinybė, o tik įmonės, kartu ir valstybės, kuri teikia pagalbą įmonei, pasirinkimas. Taip pat galima pastebėti, kad monopolinės įmonės, vadinamieji „nacionaliniai čempionai“, ilgą laiką veikdami be konkurencijos ir nebūdami suinteresuoti siūlyti patrauklias alternatyvas vartotojams, yra nepasiruošę naujų konkurentų atėjimui. Tokius pavyzdžius galime matyti Japonijos mašinų pramonėje, taip pat aviacijos sektoriuje, kuomet rinkoje pradėjo veikti mažas kainas siūlančios kompanijos. Įmonės, neturėjusios konkurentų nacionalinėje rinkoje ir neturinčios konkuravimo patirties, galimai nepajėgtų konkuruoti globalioje rinkoje, dėl ko labai tikėtinas tokių įmonių pasitraukimas iš rinkos. Taigi, parama, skiriama valstybės finansine pagalba ir ribojanti konkurenciją nėra naudinga nei rinkai, nei vartotojams. Šiems subjektams gali būti naudingas tik rinkos sąlygomis natūraliai sukurta monopolija.

Efektyviai gali veikti dominuojanti įmonė, kuriai suteikiama pagalba ribojant konkurenciją įvykus dideliems pokyčiams ekonomikoje. Esant būtinybei stabilizuoti finansų sektorių, valstybės taikomos pagalbos priemonės gali būti vienintelė išeitis sektoriuje veikiančių įmonių veikimui užtikrinti, kartu ginant visuomeninį interesą, kuris būtų pažeistas nesiimant atitinkamų veiksmų. Ši situacija galima ne tik remiant dominuojančią įmonę, bet ir teikiant pagalbą visam bankų sektoriui ar atskiroms įmonėms restruktūrizavimo atveju. Galima teigti, kad tam tikrais atvejais pagalbos teikimas, nors ir ribojant konkurenciją, yra naudinga rinkai veikla, tačiau tai turi būti laikinas reiškinys, o pagalbos mastas - tiksliai apskaičiuotas.

Nors ir atsižvelgiant į minėtas išskirtines situacijas, lyginant konkurencijos skatinimo bei konkurencijos ribojimo privalumus ir trūkumus, reikėtų pripažinti, kad teisiškai reguliuojamas konkurencingumas yra daug didesnė vertybė nei jo nebuvimas. Konkurencijos skatinimas yra reikšmingas aspektas bankų veikloje, gerinant teikiamų paslaugų kokybę, nustatant paslaugų kainas bei plečiant naujų dalyvių atėjimo į rinką galimybes.

1.1.3 Konkurencijos teisės normų taikymas bankų sektoriuje

Komisija ilgą laiką teigė, kad konkurencijos taisyklės, nustatytos EB Sutartyje, taip pat taikomos ir bankų sektoriui, tačiau tik 1980 m. ETT byloje *Zuchner v Bayerisch Vereinsbank AG*¹⁴ tai patvirtino ir nustatė, kad „Sutarties 104 straipsnis jokių būdu negali turėti tokio poveikio, kuris išskirtų bankus iš konkurencijos teisės veikimo srities“. Pagrindinės nuostatos, reguliuojančios bankų (kredito įstaigų) veiklą buvo nustatytos anksčiau galiojusiose Europos Tarybos (toliau – Tarybos) direktyvose, nustatančiose įsisteigimo teisės ir laisvės teikti paslaugas apribojimų panaikinimą bankų atžvilgiu pirmojoje bei antrojoje direktyvoje, nustatančioje kredito įstaigų veiklos pradėjimą ir vykdymą, taip pat direktyvoje, nustatančioje kredito įstaigų

¹⁴ 1981 m. liepos 14 d. ETT sprendimas byloje Nr. 172/80 *Gerhard Züchner v Bayerische Vereinsbank AG* // [1981] ECR 02021.

konsoliduotą priežiūrą bei kredito įstaigų didelės rizikos operacijų stebėjimą ir kontrolę, kurios 2000 m. buvo kodifikuotos ir sujungtos į vieną tekstą.¹⁵ Naujojoje direktyvoje, kaip ir ankstesnėse, siekiama suteikti teisę kredito įstaigoms teikti paslaugas ES turint licenciją, išduotą buveinės valstybės priežiūros institucijos bei šiai institucijai prižiūrint kredito įstaigos veiklą.¹⁶

Minėtoje direktyvoje yra pateikiamas kredito įstaigos apibrėžimas, kuriame sakoma, kad kredito įstaiga yra įmonė, kuri verčiasi indėlių ar kitų grąžintinų lėšų priėmimu iš visuomenės ir paskolų teikimu savo sąskaita ir turi šiai veiklai reikalingą leidimą. Tačiau bankų veikla apima ir daugiau funkcijų ir yra labai įvairi, greitai besiplečianti sfera, todėl galima rasti įvairių bankų sektoriaus skirstymo pavyzdžių. Komisija sprendime *Banque Nationale de Paris – Dresdner Bank*¹⁷ išskyrė tris bankinių paslaugų kategorijas – mažmeninę bankininkystę, didmeninę bankininkystę ir susijusi su finansinėmis rinkomis bankininkystę. Mažmeninę bankininkystę, kuri daugiausia analizuojama šiame darbe, apima indėlių priėmimo, skolinimo ir mokėjimų atlikimo paslaugas. Skolinimo paslaugos gali būti trumpalaikės paskolos, vartojimo kreditai ar hipotekiniai kreditai. Mokėjimų paslaugos susiję su čekiais bei mokėjimo kortelėmis, kurios yra susietos su einamosiomis sąskaitomis.

Kaip jau minėta, bankininkystės sektorius yra reguliuojamas teisės aktais, nustatančiais kredito įstaigų veiklą, tačiau toks reguliavimas nėra pakankamas bendrajai rinkai, kadangi itin išsiplėtus vartotojų ratui ir pradėjus teikti paslaugas ne buveinės valstybėje narėje, atsirado būtinybė reguliuoti bankų veiksmus, galinčius riboti konkurenciją bankiniame sektoriuje ir sudarančius kliūčių kitiems subjektams veikti rinkoje ar ateiti į rinką naujiems dalyviams. Konkurencijos teisė, sudaryta iš konkurencijos taisyklių, nustato, kad konkurencija, ribojanti prekybą bendrojoje rinkoje, yra draudžiama, tačiau įvertinimas, ar įmonių veiksmai gali pažeisti bendrąją rinką, gali būti atliktas tik įvertinus visų konkurencijos taisyklių sąlygų buvimą. Šį įvertinimą atlieka institucijos, turinčios nacionalinius bei ES įgaliojimus.

1.2 Konkurencijos teisės subjektai

Vienas iš pagrindinių konkurencijos teisės uždavinių, siekiant įgyvendinti aukščiau minėtus konkurencijos teisės tikslus yra sukurti vieningą ES teisės normų taikymo sistemą, kur ES konkurencijos teisės normas taikytų nacionalinės konkurencijos institucijos, bendradarbiaudamos tarpusavyje, ir kartu su Komisija bei teismais užtikrindamos tiek vartotojų, tiek ūkio subjektų teises. Nagrinėjant šių institucijų funkcijas bei įgaliojimus taikant

¹⁵ 2000 m. kovo 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2000/12/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo // OJ L 126, 2000 5 26.

¹⁶ Ellinger E.P., Lomnicka E., Hooley R.J.A. Ellinger's modern banking law // London: Oxford University press, 2006. P. 56.

¹⁷ 1996 m. birželio 24 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. IV/34.607 *Banque Nationale de Paris – Dresdner Bank* // [1996] OJ L 188.

konkurencijos teisės institutus (draudžiamų susitarimų, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi bei valstybės pagalbos), jas galima skirstyti į dvi grupes – institucijų kompetencija ir įgaliojimai taikant 81 bei 82 EB Sutarties straipsnius ir institucijų įgaliojimai taikant valstybės pagalbos taisykles.

1.2.1 EB institucijų vaidmuo taikant EB Sutarties 81 bei 82 straipsnius

EB Sutarties 83 straipsnis nustato teisės aktų priėmimo procedūrą siekiant įgyvendinti dvi konkurencijos taisykles, išdėstytas EB Sutarties 81 ir 82 straipsniuose. Taryba, veikdama kvalifikuotos daugumos būdu, svarstydamą Komisijos pasiūlymą, pasitarusi su Europos Parlamentu, turi teisę priimti atitinkamus reglamentus arba direktyvas, įgyvendindama EB Sutartyje nurodytus principus. Tačiau pagrindinis vaidmuo vykdant konkurencijos taisyklių vykdymo priežiūrą atitenka Komisijai¹⁸. Pažymėtina, kad konkurencijos teisė yra dinamiška, nuolat besikeičianti teisės šaka, dėl to 2004 m. buvo įvykdyta reikšminga ES konkurencijos teisės reforma, palietusi daugelį šios teisės šakos institutų: draudžiamų susitarimų, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi, koncentracijų kontrolės. Ši reforma yra įgyvendinta Tarybos reglamentu Nr. 1/2003¹⁹ dėl bendradarbiavimo taisyklių, nustatytų EB Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo, kurio pagrindu buvo sukurta lygiagrečių kompetencijų sistema. Šios sistemos tikslas yra Komisijos galių decentralizavimas, atimant iš Komisijos išimtinę teisę taikyti EB Sutarties 81 str. 3 d.,²⁰ taip pat teisės bei pareigos nacionalinėms konkurencijos institucijoms bei teismams tiesiogiai taikyti EB Sutarties 81 ir 82 str., nustatymas. Tačiau kartu reglamente nustatyta, kad Komisijai suteikiama išskirtinė teisė bet kuriuo momentu perimti bylas iš nacionalinių konkurencijos institucijų, kai to reikalauja ES interesas:

- 1) Jeigu vienas ar keli susitarimai ar praktika tarp įmonių veikia daugiau nei trijų valstybių narių rinkas (tai apima vieną rinką tarp daugiau nei trijų valstybių narių arba kelias nacionalines rinkas);
- 2) Jeigu pažeidimas yra susijęs su tam tikromis ES normomis, kur vien tik veikiant Komisijai bus užtikrintas efektyvesnis šių normų taikymas;
- 3) Iškilus naujoms konkurencijos teisės problemoms, kurios anksčiau nebuvo spręstos, ES interesas reikalauja Komisijos specialaus sprendimo priėmimo, kad būtų efektyviai plėtojama ES konkurencijos politika.²¹

¹⁸ Gauer, C., Jaspers, M. The European competition network achievements and challenges – a case in point: leniency // Competition Policy newsletter. 2006, Nr. 2. P. 8-12.

¹⁹ 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos Reglamentas Nr. 1/2003 dėl bendradarbiavimo taisyklių, nustatytų EB steigimo sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo // OJ L 1, 2003 1 4.

²⁰ Tosato, G. L., Bellodi, L., Drauz, G., ir kt. EU Competition Law. Procedure: antitrust - mergers - state aid // Leuven: Claeys & Casteels, 2006. P. 200.

²¹ Commission Notice on cooperation within the Network of Competition Authorities // [2004] OJ C 101.

Šios kompetencijos nustatymo taisyklės parodo, kad Komisijai suteiktas pagrindinis vaidmuo konkurencijos teisės taikymo bei bendradarbiavimo su nacionalinėmis institucijomis atžvilgiu, siekiant nustatyti ir uždrausti bendrąją rinką galinčius riboti ūkio subjektų veiksmus bei valstybių narių konkurencijos institucijoms pateikti vieningą konkurencijos institutus sudarančių teisės normų aiškinimą. Minėto reglamento 17 straipsnyje taip pat nustatyta svarbi Komisijos teisė atlikti ūkio sektoriaus tyrimus, jei valstybių narių tarpusavio prekybos tendencijos, kainų tvirtumas ar kitos aplinkybės rodo, kad konkurencija bendrojoje rinkoje gali būti ribojama ar iškraipoma. Sektorių tyrimai padeda geriau susipažinti su konkrečių rinkų veikimu ir pastebėti likusias laisvą konkurenciją stabdančias kliūtis, atsiradusias dėl verslo praktikos, reguliavimo ar valstybės pagalbos.

Kitas svarbus konkurencijos teisės subjektas yra nacionalinės konkurencijos institucijos. Teismas byloje *SABAM*²² pirmą kartą išaiškino nacionalinių konkurencijos institucijų sąvoką, įtvirtindamas, jog nacionalinės konkurencijos institucijos apima tas institucijas, kurios atlieka administracinio bei teismo pobūdžio funkcijas bei gali tiesiogiai taikyti EB Sutarties 85 str. (dabartinis 81 str.) ir 86 str. (dabartinis 82 str.), taip pat nacionalines konkurencijos teisės normas. Nors minėtas teismo sprendimas buvo priimtas dar 1974 m., tačiau reglamentas Nr. 1/2003 išsaugojo šį apibrėžimą, numatydamas, jog valstybės narės turi teisę paskirti savo nacionalines konkurencijos institucijas, nesvarbu, ar jos įgyvendintų teismines, ar administracines funkcijas.

Nacionalinės konkurencijos institucijos vadovaujasi minėta lygiagrečių kompetencijų sistema ir yra atsakingos už efektyvų darbo paskirstymą būtinų nagrinėti bylų atžvilgiu. Kartu su Komisija, nacionalinės konkurencijos institucijos sudaro Europos Konkurencijos Tinklą.²³ Komisijos pranešime dėl bendradarbiavimo su nacionalinėmis institucijomis nurodomas paralelinės kompetencijos principas, kuriuo remiantis bylas gali nagrinėti viena nacionalinė konkurencijos institucija su kitų valstybių narių pagalba, lygiagrečiai veikiančios kelios institucijos²⁴ arba Komisija. Paralelinė kompetencija nesuteikia ūkio subjektams teisėtų lūkesčių, jog jų byla bus nagrinėjama konkrečios nacionalinės konkurencijos institucijos. Be to, kiekviena konkurencijos institucija išsaugo autonomiškumą ir teisę nuspręsti, ar nagrinėti bylas dėl konkurencijos teisės pažeidimo ar ne. Tai reiškia, jog esant tam tikroms aplinkybėms, nacionalinė konkurencijos institucija gali nuspręsti pati imtis tirti konkurencijos teisės pažeidimą, nepaisant to, jog jis jau yra tiriamas kitos nacionalinės institucijos, bet tik tuo atveju,

²² 1974 m. kovo 24 d. ETT sprendimas byloje Nr. 127/73 *Belgische Radio en Televisie v. SV SABAM and NV Fonior* // [1974] ECR I-00313.

²³ Gauer, C., Kjolbye, L., Dalheimer, D., ir kt. Reg. 1/2003 and the modernization package fully applicable since May 2004 // Competition Policy newsletter. 2004, Nr. 2. P. 1-6.

²⁴ Gerber, D. J., Cassinis, P. The "modernization" of European community competition law: achieving consistency in enforcement // E.C.L.R. 2006, Vol. 27(1). P. 10-18.

kai nebuvo priimtas konkretus sprendimas, pavyzdžiui, kai pirmoji institucija dėl nesugebėjimo surinkti įrodymų negalėjo iki galo ištirti konkurencijos teisės pažeidimo.

Dažniausiai konkurencijos teisės pažeidimus pradeda nagrinėti ta institucija, kuri gauna skundą iš trečiųjų asmenų arba inicijuoja procedūrą *ex-officio*. Ji lieka atsakinga už tinkamą bylos išnagrinėjimą nuo pradžios iki galo. Gavusi skundą dėl konkurencijos teisės pažeidimo, nacionalinė institucija pirmiausia privalo įvertinti, ar yra esminis ryšys tarp pažeidimo ir valstybės narės teritorijos. Teisingumo klausimas sprendžiamas nacionalinės institucijos naudai tuomet, jei susitarimas ar praktika turi ar turės tiesioginį poveikį tos valstybės narės teritorijai bei tuo atveju, jei manoma, kad nacionalinė institucija sugebės efektyviai ištirti konkurencijos teisės pažeidimą iki galo.

Reglamentas taip pat suteikia naujus įgaliojimus nacionaliniams teismams. Visų pirma, yra numatyta nacionalinio teismo teisė prašyti Komisijos pateikti jos turimą informaciją bei pareikšti nuomonę nagrinėjamais klausimais, kai teisme nagrinėjama byla yra susijusi su EB Sutarties 81 ar 82 straipsnių taikymu ir dėl EB Sutarties 81 (3) straipsnio turinio.²⁵ Komisija bei nacionalinės konkurencijos institucijos turi teisę savo iniciatyva teikti raštiškus paaiškinimus byloje, kurioje taikomas EB Sutarties 81 ar 82 str., o gavus teismo leidimą, pateikti tokius paaiškinimus žodžiu. Reglamentas taip pat numato priemones dėl vieningo EB Sutarties taikymo ir nustato, kad nacionalinių teismų bei nacionalinių konkurencijos institucijų priimami sprendimai, taikant 81 ar 82 straipsnius, negali prieštarauti Komisijos praktikai taikant šiuos EB Sutarties straipsnius individualiose bylose.

Kaip jau minėta, EB Sutarties 81 ir 82 straipsniuose nustatytas konkurencijos taisyklės gali įgyvendinti tiek konkurencijos institucijos (viešasis įgyvendinimas), tiek privačios šalys, kreipdamosi į nacionalinį teismą (privatus įgyvendinimas). Remiantis reglamentu Nr. 1/2003, nacionaliniai teismai dabar turi teisę taikyti EB Sutarties 81 ir 82 straipsnius visa apimtimi - nacionaliniai teismai turi išskirtinę kompetenciją priteisti žalos atlyginimą nukentėjusiesiems dėl konkurencijos teisės pažeidimų. Būtent ieškiniams dėl žalos, patirtos dėl antimonopolinių taisyklių pažeidimo, daugiausia dėmesio skiriama gruodžio 19 d. Komisijos priimtoje Žaliojoje knygoje.²⁶ Ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl ES antimonopolinių taisyklių pažeidimo, ne tik leidžia nukentėjusiesiems gauti kompensacijas, bet taip pat papildomai skatina įmones paisyti ES konkurencijos taisyklių. 2001 m. sprendimu, priimtu byloje *Courage prieš Crehan*²⁷, ETT

²⁵ I. Norkus. Europos Bendrijos konkurencijos teisės reforma ir jos įtaka Lietuvos teisei // Teisė. Mokslo darbai. 2001, T. 39. P. 87-99.

²⁶ Žalioji knyga. Ieškiniai dėl žalos, patirtos pažeidus EB antimonopolines taisykles // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0672:FIN:LT:PDF>, prisijungimo laikas 2008-09-18.

²⁷ 2001 m. rugsėjo 20 d. ETT sprendimas byloje Nr. C-453/99. *Courage Ltd prieš Bernard Crehan ir Bernard Crehan prieš Courage Ltd* // [2001] ECRI-06297.

patvirtino, kad nukentėjusieji nuo ES antimonopolinių taisyklių pažeidimo turi teisę iškelti bylą nacionaliniame valstybės narės teisme.

1.2.2 EB institucijų kompetencija taikant valstybės pagalbos institutą

Valstybės pagalbos srityje konkurencijos institucijų kompetencijas nustato EB Sutarties 88 straipsnis. Šio straipsnio pirmoje dalyje Komisijai yra suteikti įgalinimai kontroliuoti valstybės pagalbą: Komisija, bendradarbiaudama su valstybėmis narėmis, nuolat prižiūri tose valstybėse narėse taikomas valstybės pagalbos sistemas. Antroje 88 straipsnio dalyje numatyta, kad Komisija gali pareikalauti panaikinti nesuderinamas su bendrąja rinka programas arba jas pakeisti. Jei Komisija pripažįsta, kad suteikta valstybės pagalba yra nesuderinama su bendrąja rinka, tokiu atveju ši pagalba turi būti grąžinta valstybės narės valdymo institucijoms. Tarybai suteikta išskirtinė teisė vieningai nuspręsti pritarti valstybės pagalbai, kuri yra teikiama nukrypstant nuo EB Sutarties 87 straipsnio reikalavimų ir pripažinti, kad teiktina pagalba neprieštarauja bendrajai rinkai, jei toks sprendimas pateisinamas išimtinėmis aplinkybėmis.

EB Sutarties 88 straipsnyje numatyta pareiga valstybėms narėms iš anksto pranešti Komisijai apie visus ketinimus teikti arba iš esmės pakeisti esamą valstybės pagalbą. Valstybė narė negali be Komisijos sutikimo teikti naujos valstybės pagalbos.²⁸ Galima teigti, kad Komisija turi plačius įgalinimus kontroliuoti valstybės pagalbą - pritarti valstybės pagalbai, pritarti su sąlygomis arba nepritarti.

Svarbus vaidmuo konkurencijos teisės taikyme yra skirtas ETT. Visų pirma, ETT, remdamasis EB Sutarties 230 straipsniu, prižiūri Komisijos priimtų teisės aktų teisėtumą. Šiuo tikslu teismo jurisdikcijai priklauso nagrinėti valstybės narės bei Komisijos pateiktus ieškinius dėl EB Sutarties ar kokios nors su jos taikymu susijusios teisės normos pažeidimo, taigi bylos, kuriose nagrinėjami konkurencijos teisės taikymo klausimai, yra priskirtini ETT. Kita teismo funkcija yra numatyta EB Sutarties 234 straipsnyje, kuriame nurodyta teismo jurisdikcija priimti preliminarų nutarimą dėl EB Sutarties aiškinimo. Tai valstybių narių nacionaliniams teismams svarbi funkcija, nes teismui ir nacionaliniam teismui bendradarbiaujant pagal EB Sutarties 234 straipsnį, nacionalinis teismas gali pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kad galėtų priimti savo sprendimą. Kai prejudiciniai klausimai yra susiję su EB teisės aiškinimu, ETT iš esmės turi priimti sprendimą. Bendradarbiavimo principas, kuriuo reikia vadovautis procese dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, reikalauja, kad nacionalinis teismas atsižvelgtų į ETT patikėtą uždavinį prisidėti prie teisingumo vykdymo valstybėse narėse, o ne teikti konsultacines nuomones apie bendruosius ar hipotetinius klausimus.²⁹

²⁸ Naujos pagalbos sąvoka buvo išaiškinta 2005 m. sausio 18 d. PIT sprendime byloje T-93/02 Confédération nationale du Crédit mutuel prieš Europos Komisiją // [2005] ECR II-00143.

²⁹ 2005 m. lapkričio 22 d. ETT sprendimas byloje Nr. C-144/04 Mangold // [2005] ECR I-9981.

1.2.3 Ūkio subjekto, kuriam taikomos konkurencijos taisyklės, samprata

EB Sutartyje nėra pateiktas ūkio subjekto apibrėžimas, tačiau straipsniuose dažnai minima sąvoka „įmonė“, kurios aiškinimas yra paliktas ETT ir Komisijos kompetencijai. Pagal ES konkurencijos teisę, sąvoka „įmonė“ yra aiškinama labai plačiai: apimant visus fizinius ir juridinius asmenis, vykdančius ekonominę veiklą. Taigi ji apima valstybės įmones, ribotos atsakomybės įmones, bendrijas, asociacijas, kooperatyvus ir pan. EB institucijos pasirinko ne teisinę, o ekonominę ūkio subjekto koncepciją, taigi nesvarbu, koks yra subjekto teisinis statusas ir finansavimo būdas, svarbu, kad jis vykdytų ekonominę veiklą.³⁰ Bet kokia veikla gali būti priskiriama ekonominei veiklai, jeigu ji susijusi su prekių ir paslaugų siūlymu tam tikroje rinkoje.³¹

Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3 straipsnyje³² nurodoma, jog ūkio subjektai yra įmonės, jų junginiai (asociacijos, susivienijimai, konsorciukai ir pan.), įstaigos ar organizacijos, ar kiti juridiniai ar fiziniai asmenys, kurie vykdo ar gali vykdyti ūkinę veiklą Lietuvos Respublikoje arba kurių veiksmai daro įtaką ar ketinimai, jeigu būtų įgyvendinti, galėtų daryti įtaką ūkinei veiklai Lietuvos Respublikoje. Ūkine veikla laikoma komercinė, gamybinė, finansinė ir kita veikla, kuri susijusi su prekių pirkimu ar pardavimu. Taigi matome, kad nacionalinėje teisėje vadovaujamasi tokia pačia ūkio subjekto samprata kaip ir ES konkurencijos teisėje.

Vertinimas, ar ūkio subjektas patenka į konkurencijos taisyklių veikimo ribas yra atliekamas atsižvelgiant į konkrečią situaciją bei bylos aplinkybes. Nagrinėdamas bankų kaip ūkio subjektų patekimo į konkurencijos teisės normų galiojimo ribas klausimą, ETT yra konstatavęs, kad ūkio subjektai, vykdančys ekonominio pobūdžio veiklą, bankai ir kitos kredito įstaigos yra laikomi subjektais EB Sutarties 81 straipsnio prasme,³³ todėl konkurencijos taisyklės, išdėstytos EB Sutarties straipsniuose yra taikomos bankams visa apimtimi. Konkurencijos teisės taikymą bankų teisėje taip pat nulemia bendrosios rinkos požymis – laisvas paslaugų judėjimas. Bankai kitose valstybėse narėse veikia remdamiesi „vieningos licencijos“ arba „Europos paso“ sistema.³⁴ Ši sistema harmonizuoja reguliavimo taisykles tarp ES valstybių narių finansinių paslaugų teikime. Galima išskirti požymius, kurie apibūdina minėtą sistemą bei jos veikimą. Visų pirma, iš buveinės valstybės gauta licencija suteikia teisę steigti filialą kitoje valstybėje narėje, arba teikti paslaugas neįsisteigus. Antra, suvienodinti vadinamieji minimalūs

³⁰ 1991 m. balandžio d. 23 ETT sprendimas byloje Nr. C-41/90 Klaus Höfner ir Fritz Elser prieš Macrotron GmbH // [1991] ECR I-1979.

³¹ 1998 m. birželio 18 d. ETT sprendimas byloje Nr. C-35/96 Commission of the European Communities v Italian Republic. // [1998] ECR I-03851.

³² Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.

³³ 1985 m. gruodžio 10 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. IV/30.717 Uniform Eurocheques // [1985] OJ L 035.

³⁴ E.P. Ellinger, E.Lomnicka, R.J.A. Hooley. Ellinger's modern banking law //London: Oxford University press. 2006. P. 57.

reikalavimai kapitalo pakankamumui, banko valdymui ir pan., tačiau tai neuždraudžia valstybėms narėms taikyti griežtesnius reikalavimus nacionalinėms kredito įstaigoms, taip jas pastatant į mažiau palankią konkurencinę padėtį. Galiausiai, galioja buveinės valstybės kontrolės principas, kuriuo pripažįstama jos kompetencija vykdant kredito įstaigos priežiūrą.

Pažymėtina, kad išdėstytas naujas Komisijos požiūris dėl ūkio subjektų, galinčių paveikti konkurenciją, yra palankus ūkio subjektų traktavimas, kurie su ja bendradarbiauja atliekant draudžiamų susitarimų pažeidimų tyrimus. Nemažai valstybių narių priėmė atleidimo nuo baudos programas, susijusias su draudžiamų susitarimų tyrimais. Šių atleidimo nuo baudos programų tikslas – padėti konkurencijos institucijoms atskleisti subjektų veiksmus ir taip pat sulaikyti ūkio subjektus nuo dalyvavimo neteisėtuose susitarimuose.

Kadangi ūkio subjektų veikla, galinti riboti konkurenciją, galimai yra nesuderinama su bendrosios rinkos tikslais, todėl institucijos, bendradarbiaudamos tarpusavyje, turi dėti maksimalias pastangas, siekdamos užkirsti kelią konkurencijos ribojimui. Kaip jau minėta, jeigu susidariusios aplinkybės rodo, kad konkurencija bendrojoje rinkoje gali būti ribojama ar iškraipoma, Komisija gali atlikti tam tikro ūkio sektoriaus tyrimus. Tokio tyrimo metu Komisija gali prašyti, kad įmonės ar įmonių asociacijos pateiktų informaciją, būtiną EB Sutarties 81 ir 82 straipsniams įgyvendinti, ir atlikti tam tikslui būtinus patikrinimus. Galimai konkurenciją ribojančių požymių buvo pastebėta ir bankų sektoriuje – tai sumažėjęs klientų judumas, rinkos susiskaidymas bei nelanksčios kainos. Šie požymiai leido manyti, kad konkurencija ES mažmeninės bankininkystės rinkoje nėra veiksminga, todėl 2005 m. birželio mėn. Komisija nusprendė pradėti mažmeninės bankininkystės sektoriaus tyrimą (toliau – Tyrimas). Buvo parengtos dvi tarpinės ataskaitos – dėl mokėjimų kortele ir einamųjų sąskaitų bei susijusių paslaugų³⁵. Galutinė ataskaita dėl mažmeninės bankininkystės sektoriaus³⁶ buvo paskelbta 2007 m. sausio 31 d. Šiame darbe bus remiamasi Tyrimo metu surinkta informacija, siekiant įvertinti konkurencijos skatinimo efektyvumą bei poveikį bendrajai rinkai.

1.3 Konkurencijos skatinimo teisinis reguliavimas

2004 m. Komisijos konkurencijos politikos ataskaitoje³⁷ teigiama, kad konkurencijos skatinimas suteikia galimybę remtis geros konkurencijos praktikos pavyzdžiais rinkose ir taip įtakoti ūkio subjektų elgesį. Vienas iš svarbiausių konkurencijos skatinimo aspektų yra

³⁵ Interim report II current accounts and related services // http://ec.europa.eu/comm/competition/sectors/financial_services/inquiries/interim_report_2.pdf, prisijungimo laikas: 2008-06-11.

³⁶ Komisijos komunikatas - Sektoriaus tyrimas pagal Reglamento Nr. 1/2003 dėl mažmeninės bankininkystės 17 straipsnį (galutinė ataskaita) // KOM/2007/0033.

³⁷ 2004 m. Komisijos konkurencijos politikos ataskaita // http://ec.europa.eu/comm/competition/annual_reports/2004/en.pdf, prisijungimo laikas: 2008-09-03.

konkurencijos atsiradimas reguliuojamose ūkio šakose ir santykiai tarp konkurencijos institucijų bei ūkio subjektų. Kadangi konkurencijos skatinimas yra vykdomas, visų pirma, per ūkio subjektų veiklos reguliavimą, svarbu užtikrinti, kad jis neturėtų konkurenciją varžančio šalutinio poveikio. Ir nors vidaus rinkos sukūrimas įtvirtintas dokumentuose jau šešiolika metų, vis dar negalima teigti, kad rinkos subjektai veikia naudodamiesi visomis vieningos rinkos teikiamomis galimybėmis. To priežastis yra konkurencijos teisės nuostatomis priešingas ūkio subjektų elgesys, kuris lemia mažesnį konkurencingumą sektoriuje. Reguliavimo sistema ir jos įgyvendinimas turi sukurti tokias sąlygas, kurios skatintų konkurenciją, naujų rinkos dalyvių atėjimą bei naujoves. Tai itin svarbu tose rinkos srityse, kurios turi esminę reikšmę ES ekonomikai ir vartotojų gerovei. ETT yra nurodęs, kad bankų sektorius yra ypatingai jautri sritis vartotojų apsaugos atžvilgiu,³⁸ šiame sektoriuje vyksta pagrindiniai piniginių lėšų judėjimo srautai. Todėl, nustačius, kad dėl konkurencijos stokos pažeidžiami vartotojų interesai,³⁹ būtina šalinti kliūtis rinkoje skatinant vartotojų gerovę.

EB Sutartyje nustatytose konkurencijos taisyklėse pateikiami draudžiamų susitarimų, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi bei valstybės pagalbos institutai leidžia įvertinti ūkio subjektų elgesį ir skatinti konkurenciją tarp valstybių narių.

1.3.1 Draudžiamų susitarimų institutas

EB Sutarties 3 straipsnyje nurodyta, kad ES veikla siekiama užtikrinti, kad, konkurencija vidaus rinkoje nebūtų iškraipoma, todėl EB Sutarties 81 straipsnis yra aiškinamas ir taikomas kartu su kitomis EB Sutarties nuostatomis, siekiant 3 straipsnyje nurodyto rezultato. Ūkio subjektais EB Sutarties 81 straipsnio prasme yra laikomi ekonomine veikla užsiimantys subjektai.⁴⁰ Ekonominė veikla gali būti laikoma veikla, kurios tikslas yra siūlyti prekes ir paslaugas vartotojams tam tikroje rinkoje.⁴¹ Terminas „susitarimai“ yra vartojamas plačiąja prasme ir apima įvairius galimus bendrus veiksmus. Ūkio subjektų susitarimai bus laikomi „susitarimais“ 81 straipsnio prasme, jei ūkio subjektai yra išreiškę bendrą ketinimą veikti rinkoje tam tikru būdu,⁴² remdamiesi šalių valios sutapimu. Valios sutapimas nebūtinai turi būti teisiškai įpareigojantis susitarimas; tai gali būti raštu ar žodžiu išreikštas, pasirašytas ar nepasirašytas susitarimas, taip pat veikimo gairės. Suderintą šalių valią arba bendrus ketinimus yra ganėtina

³⁸ 1999 m. vasario 11 d. ETT sprendimas byloje Nr. C-366/97 Criminal proceedings against Massimo Romanelli and Paolo Romanelli. // [1999] ECR I-00855.

³⁹ EU Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and social committee - Consumer Policy strategy 2007-2013 // COM(2007) 99.

⁴⁰ 1991 m. balandžio 23 d. ETT sprendimas byloje Nr. C-41/90 Klaus Hofner and Fritz Elser v Macrotron GmbH // [1991] ECR I-1979; ETT sprendimas byloje Nr. C-35/96 Commission v Italian republic // [1998] ECR I-3851.

⁴¹ 1987 m. birželio 16 d. ETT sprendimas byloje Nr. 118/85 Commission of the European Communities v Italian Republic// [1987] ECR 2599.

⁴² 1991 m. gruodžio 17 d. PIT sprendimas byloje Nr. T-7/89 SA Hercules Chemicals NV v Commission of the European Communities // [1991] ECR II-01711.

lengva nustatyti horizontaliuose susitarimuose.⁴³ Tokiu atveju būtina nustatyti, ar galimas susitarimas varžo ūkio subjektų ekonominę laisvę nustatant veiklos kryptį.

EB Sutarties 81 straipsnio pirma dalis apima ir asociacijų sprendimus. Ši sąvoka taip pat naudojama plačiąja prasme ir apima įvairių juridinių statusą turinčias asociacijas. Terminas asociacijų sprendimai taip pat yra taikomas ne tik ūkio subjektus įpareigojantiems sprendimams, tačiau ir veiklos gairėms. Esant neprivalomiems bei neįpareigojantiems veikti sprendimams, svarbu nustatyti, ar sprendimai priimami siekiant paveikti ekonominę asociacijos narių elgesį.

Suderinti veiksmai reiškia, kad ūkio subjektai, nesudarydami jokio susitarimo ir nesukurdami jokio veiksmų plano, žinomai vykdo praktinį bendradarbiavimą, siekdami išvengti konkurencijos. ETT byloje ICI v Commission⁴⁴ nustatė, kad nors ūkio subjektai buvo laisvi pasirinkti savo elgesį, atsižvelgdami į konkurentų veiksmus, tačiau ūkio subjektų bendri veiksmai pažeidžia konkurencijos taisykles, kadangi bendradarbiaudami tokiu būdu jie siekė bendros veiksmų eigos ir tikslo, norėdami pašalinti visus galimus veiksmų neaiškumus. Teisė griežtai uždraudžia bet kokius tiesioginius ar netiesioginius kontaktus tarp konkuruojančių ūkio subjektų, kurių tikslas yra reguliuoti konkurento elgesį rinkoje arba atskleisti konkurentui veiksmų planą, kuriuo remiantis ūkio subjektas nusprendė veikti. Siekiant įrodyti suderintų veiksmų tarp ūkio subjektų buvimą, turi būti nustatyti tam tikri požymiai.⁴⁵ Visų pirma, būtinas kontaktas tarp ūkio subjektų, tačiau toks kontaktas gali būti netiesioginis ar labai nežymus. Antra, turi būti įrodomas ūkio subjekto siekis derinti savo veiksmus, o ne konkuruoti tarpusavyje. Taip pat yra būtinas atitinkamas elgesys rinkoje ir ryšys tarp bendrų ketinimų bei bendrų veiksmų. Kita vertus, yra labai sunku nustatyti, kuomet ūkio subjektų elgesį galima laikyti susitarimais, o kada suderintais veiksmais. Dažnai šie du atvejai yra susiję, o konkurenciją ribojantys susitarimai gali būti sudaryti remiantis suderintais veiksmais. Dėl šios priežasties, Komisija dažniausiai nustato, kad buvo sudarytas draudžiamas susitarimas, neišskirdama, ar tai buvo susitarimai, ar suderinti veiksmai.⁴⁶

Kitas svarbus draudžiamų susitarimų aspektas yra konkurencijos ribojimo įvertinimas. Siekiant, kad susitarimai ar suderinti veiksmai būtų pripažįstami pažeidžiantys konkurencijos taisykles, jie turi turėti tikslą riboti arba daryti poveikį ribojant konkurenciją. Tikslas ir poveikis yra alternatyvos, todėl jei įrodoma, kad buvo nustatytas tikslas riboti konkurenciją, nebūtina

⁴³ Susitarimai yra "horizontalaus pobūdžio" jeigu susitarimą sudaro arba suderintus veiksmus vykdo įmonės, kurios veikia tame pačiame rinkos lygmenyje. Horizontalus bendradarbiavimas prilygsta bendradarbiavimui tarp konkurentų.

⁴⁴ 1972 m. liepos 14 d. ETT sprendimas byloje 48/69 Imperial Chemical Industries Ltd. v Commission // [1972] ECR 619.

⁴⁵ Faull J. Nikpay A. The EC law of competition.// London.: Oxford university press. 2007. P.219.

⁴⁶ 1998 m. spalio 21 d. Komisijos sprendimas Nr. IV/35.691/E-4 Pre-Insulated Pipe Cartel // [1999] OJ L 24/1.

įrodyti, kad buvo daromas poveikis konkurencijai.⁴⁷ Tačiau būtina atsižvelgti į susitarimo teisinį bei ekonominį kontekstą. Nors EB Sutarties 81 straipsnis to nenustato, iš ETT praktikos bei Komisijos sprendimų yra aišku, kad konkurencija nebus ribojama, jei susitarimais nebus daromas pastebimas poveikis bendrojoje rinkoje. Komisijos sprendime byloje Dutch Banks II,⁴⁸ kurioje buvo analizuoti bankų asociacijos sprendimai, nustatytos gairės, kaip Komisija taiko prekybos tarp valstybių narių įvertinimo testą. Siekiant nustatyti, kad susitarimas tarp ūkio subjektų gali paveikti prekybą tarp valstybių narių, turi būti įmanoma numatyti, su pakankamu tikimybės laipsniu, remiantis objektyviomis teisės aplinkybėmis ar faktų, kad susitarimas ar veiksmai gali daryti tiesioginę ar netiesioginę, faktinę ar galimą įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai.⁴⁹ Esant visoms išvardintoms sąlygoms, susitarimai turi būti pripažįstami negaliojančiais, nebent konkurenciją pažeidžiančios susitarimo sąlygos gali būti atskirtos nuo susitarimo ir pripažintos negaliojančiomis, o pats susitarimas, neprieštaraujantis konkurencijos taisyklėms, lieka galioti.

Tačiau net ir atitinkantys visus draudžiamų susitarimų požymius susitarimai gali būti nepripažįstami negaliojančiais, jei atitinka 81 straipsnio 3 dalyje nurodytas sąlygas. Dėl išimties sąlygas atitinkančių sprendimų jokių išankstinių konkurencijos institucijų sprendimų nereikia priimti. 2004 m. Komisija išleido naujas 81 straipsnio 3 dalies išimčių taikymo gaires.⁵⁰ Jose nurodytos 81 straipsnio 3 dalies keturių sąlygų aiškinimo ir taikymo taisyklės. Tuo atveju, kai visos minėtos keturios sąlygos yra įvykdytos, pripažįstama, kad susitarimas skatina konkurenciją atitinkamoje rinkoje, nes suteikia galimybę vartotojui gauti prekes ir paslaugas už palankesnę kainą ar geresnės kokybės ir tai kompensuoja konkurencijos varžymo sukeltus neigiamus reiškinius rinkoje.

1.3.2 Piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi institutas

EB Sutarties 82 straipsnis draudžia piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi. Piktnaudžiavimas paprastai skirstomas į antikoncepcinį elgesį, kuriuo yra neįleidžiami į rinką arba išstumiami iš jos konkurentai, ir išnaudotojišką piktnaudžiavimą, kai dominuojanti bendrovė išnaudoja savo įtaką rinkoje, pvz., nustatydamas pernelyg aukštas kainas.⁵¹ Bankų sektoriuje dažniausiai siekiama neįsileisti naujų rinkos dalyvių, nustatant teisinius bei reguliacinius barjerus, todėl konkurencijos taisyklėmis siekiama užkirsti kelią dominuojančios

⁴⁷ 1966 m. birželio 30 d. ETT sprendimas byloje Nr. 56-65 Société Technique Minière (L.T.M.) v Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.) // [1966] ECR 235.

⁴⁸ 1989 m. liepos 19 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. IV/31.499 Dutch banks // [1989] OJ L 253.

⁴⁹ 1999 m. sausio 21 d. ETT sprendimas sujungtose bylose Nr. C-215/96 ir C-216/96 Carlo Bagnasco and Others v Banca Popolare di Novara soc. coop. arl. // [1999] ECR I-00135.

⁵⁰ Communication from the Commission - Guidelines on the application of Article 81(3) of the Treaty // OJ C 101/97, 2004 4 7.

⁵¹ 2005 m. Komisijos konkurencijos politikos ataskaita //

http://ec.europa.eu/comm/competition/annual_reports/2005/en.pdf, prisijungimo laikas: 2008-09-04.

bendrovės veiksams, galintiems dar labiau susilpninti konkurenciją ir pakenkti vartotojams. Minėtas piktnaudžiavimas gali būti vykdomas arba sudarius susitarimą, kuris taip pat gali būti 81 straipsnio 1 dalies objektu, arba atliekant vienašališkus veiksmus, kurie ES teisės požiūriu, yra 82 straipsnio objektu. Kai dominuojančios įmonės elgesys daugiau kaip vienoje valstybėje narėje yra pašalinantis, tai gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą. Tuomet iškyla rizika, kad ES efektyvi konkurencijos rinkos struktūra gali būti toliau susilpninta, ir pradeda galioti ES teisės jurisdikcija. Pats dominuojančios padėties egzistavimas keliose valstybėse narėse reiškia, kad konkurencija didelėje bendrosios rinkos dalyje jau yra susilpninta.⁵²

Konkurencijos taisyklės, išdėstytos EB Sutarties 82 straipsnyje, nustato draudimų taikymo ribas, kurios yra itin svarbios vertinant, ar buvo atlikti konkurenciją ribojantys veiksmai. Esminis kriterijus, apribojantis 82 straipsnio taikymo sritį taip, kad šis straipsnis taikomas tik susitarimams ir veiksams, kurie gali turėti bent mažiausią poveikį skirtingose ES valstybėse, yra poveikio kriterijus. Veiksmų gebėjimas paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą turi būti pastebimas. Jei susitarimų ar veiksmų pasekmė yra konkurento pašalinimas ar pagrįstos grėsmės jam pašalinti atsiradimas, tai gali būti laikoma ES konkurencijos taisyklių objektu. Pašalinant veikiantį konkurentą yra paveikiama ES konkurencinė struktūra ir stratifikuojama vieninga rinka.

Poveikio prekybai kriterijaus taikymas nepriklauso nuo atitinkamos geografinės rinkos apibrėžimo, prekyba gali būti paveikta ir tais atvejais, kai atitinkama rinka yra nacionalinė ar beveik nacionalinė. Tuo atveju, kai susitarimas ar veiksmas gali paveikti valstybių narių prekybą, poveikio prekybai kriterijus apima kiekybinį elementą, pagal kurį ES teisės jurisdikcija gali būti taikoma tik tiems susitarimams ir veiksams, kurie gali daryti tam tikro masto poveikį. Komisija yra tos nuomonės, kad iš principo susitarimai negali pastebimai paveikti valstybių narių tarpusavio prekybos, kai yra tenkinamos visos šio sąlygos:⁵³

(a) bendra susitarimo šalių bet kokios atitinkamos rinkos ES rinkos dalis neviršija 5 %;

(b) horizontalių susitarimų atveju, bendroji nagrinėjamų įmonių metinė produktų, kurie yra susitarimo objektas, apyvarta ES mastu, neviršija 40 mln. eurų.

Bagnasco byloje⁵⁴ dėl mažmeninių bankininkystės paslaugų tiekimo, Teismas buvo tos nuomonės, kad prekyba negalėjo būti pastebimai paveikta, nes galimybė prekiauti konkrečiais nagrinėjamais produktais buvo labai ribota, ir todėl, kad tie produktai nebuvo svarbus veiksnys kitų valstybių narių įmonėms nuspręsti, įsisteigti ar ne aptariamoje valstybėje narėje.

⁵² 1979 m. vasario 13 d. ETT sprendimas byloje Nr. 85/76 Hoffmann-La Roche & Co. AG v Commission // [1979] ECR 00461.

⁵³ Konkurencijos tarybos Europos Bendrijos konkurencijos taisyklės // http://www.konkuren.lt/konkurencija/taisykles_knyga.pdf, prisijungimo laikas: 2008-09-14.

⁵⁴ 1999 m. sausio 21 d. ETT sprendimas sujungtose bylose Nr. C-215/96 and C-216/96 Carlo Bagnasco and Others v Banca Popolare di Novara soc. coop. arl. // [1999] ECR I-00135.

1.3.3 Valstybės pagalbos institutas

Bankų sektoriuje didelę reikšmę konkurencingumui tarp bankų turi valstybės teikiama pagalba. Šiame sektoriuje, itin jautriame bet kokiems pasikeitimams rinkoje, valstybės narės dažnai siekia apsaugoti nacionalinius bankus nuo galimų finansinių praradimų taip pažeisdamos konkurenciją bei neigiamai įtakodamos kitų rinkos dalyvių galimybes veikti lygiomis sąlygomis. 2005 m. birželio mėnesį Komisija pradėjo valstybės pagalbos taisyklių ir procedūrų visapusišką reformą, pavadintą Valstybės Pagalbos Veiksmų Planu.⁵⁵ Komisija paskelbė, kad pagrindinis šio plano tikslas yra užtikrinti, kad EB Sutarties valstybės pagalbos taisyklės būtų tinkamesnės skatinant valstybės nares prisidėti prie Lisabonos strategijos sutelkiant pagalbą ES rinkoje veikiančių įmonių konkurencingumui gerinti. EB Sutarties 87 straipsnis nustato valstybės pagalbos teikimo ribas ir yra taikomas tik tuo atveju, jei finansinės paramos priemonės suteiktos iš valstybės lėšų, kurios apima nacionalines, regionų ar vietos valdžios institucijų, valstybinių bankų, fondų lėšas ir t. t.. Paramos gavėju turi būti ūkio subjektas, kurio samprata jau buvo analizuota šiame darbe; jis turi vykdyti ūkinę veiklą, prie kurios priskiriamos ir finansinės paslaugos.⁵⁶ Laikoma, kad buvo teikta valstybės pagalba, jei finansinės paramos priemonės teikia išskirtinę ekonominę naudą ūkio subjektams ir šios paramos negauna kiti rinkoje veikiantys subjektai.

Komisija, siekdama nustatyti valstybės pagalbos buvimą, kai valstybės institucijos iš valstybės lėšų finansuoja bendroves ar kitas įmones, kuriose valstybė turi lemiamą įtaką, naudoja privataus rinkos investuotojo principą.⁵⁷ Jei valstybės įmonė negautų lėšų analogiškais sąlygomis privataus kapitalo rinkose, vadinasi, šių lėšų teikimas gali būti valstybės pagalba. Šiuo atveju būtina nustatyti, ar privatus investuotojas investuotų⁵⁸ į šią įmonę tokiomis pat sąlygomis, neatsižvelgdamas į regioninius ar socialinius veiksnus. Jei to nėra – vadinasi, suteiktos lėšos gali būti valstybės pagalba. Privataus investuotojo principas yra plačiai taikomas sprendžiant valstybės pagalbos teikimo bylas ir dažnai yra vienintelė priemonė, padedanti atsakyti į klausimą, ar pagalba gali būti laikoma teisėta.

Valstybės pagalba neapima bendro pobūdžio paramos priemonių, t.y. valstybės pagalba turi būti selektyvaus pobūdžio priemonė, taikoma pasirinktinai. Bendro pobūdžio priemonės - tai tokios priemonės, kurios gali turėti poveikį visiems šalies ūkio subjektams: kreditavimo sąlygų sušvelninimas, palūkanų normų sumažinimas, bendras mokesčių naštos sumažinimas visiems ūkio subjektams. Pagalba iškraipo konkurenciją, kai ji teikiama ekonominiu požiūriu jautriems

⁵⁵ Komisijos sudarytas Valstybės pagalbos veiksmų planas // SEC(2005) 795- COM(2005) 107.

⁵⁶ 1994 m. kovo 15 d. ETT sprendimas byloje Nr. 387/92 Banco de Crédito Industrial SA, now Banco Exterior de España SA v Ayuntamiento de Valencia // [1994] ECR I-00877.

⁵⁷ 2008 m. balandžio 30 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. C 56/06 (ex NN 77/06), kurią Austrija suteikė Bank Burgenland privatizavimui // [2008] OJ L 239/54.

⁵⁸ 1988 m. liepos 26 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. 89/43/EEC: dėl Italijos vyriausybės pagalbos skirtos ENI-Lanerossi // [1989] OJ L 16.

sektoriams, arba didelių investicijų atveju. Pagal EB Sutarties 87 straipsnį nagrinėtinos tik tos valstybės paramos priemonės, kurios veikia prekybą tarp ES šalių.

Valstybės pagalbos institutas apima ir daug išimčių, kuomet pagalba nėra laikoma nesuderinama su bendrąja rinka. Tokia pagalba neiškraipo konkurencijos, nes yra teikiama pagal taisykles ir griežtai kontroliuojama atitinkamų institucijų. Pripažįstama, kad tokios pagalbos teikimą gali pateisinti ypatingos aplinkybės, išdėstytos EB Sutarties 87–88 straipsniuose.

Pagal EB Sutarties 88 straipsnį, Komisija turi kontroliuoti valstybės pagalbą, taikydama ex ante leidimo sistemą. Pagal šią sistemą, prašoma, kad valstybės narės praneštų Komisijai apie ketinimą skirti arba pakeisti valstybės pagalbą. Joms draudžiama įgyvendinti tokią pagalbą anksčiau nei Komisija leis ją įgyvendinti. Komisijai yra suteikta teisė nuspręsti, ar pagalbos priemonė, apie kurią jai buvo pranešta, yra valstybės pagalba, kaip apibrėžta EB Sutarties 87 straipsnio 1 dalyje, ar nėra, ir, jei priemonė yra valstybės pagalba, nuspręsti, ar ji atitinka EB Sutarties 87 straipsnio 2 ar 3 dalyje nustatytus reikalavimus išimčiai taikyti. Bet kokia pagalba, skirta be Komisijos pritarimo, yra savaime laikoma neteisėta pagalba. Pagal EB Sutarties 230 straipsnį visi Komisijos sprendimai gali būti peržiūrimi ETT. Be to, Europos teismai yra pripažinę, kad nacionaliniai teisėjai yra kompetentingi nuspręsti, ar buvo laikomasi pranešimo pateikimo procedūrų, o jei jų nebuvo laikomasi, nurodyti susigrąžinti pagalbą.

Valstybės pagalba skirstoma į keturias kategorijas. Bankų sektoriuje dažniausiai valstybės pagalba yra teikiama teikiant valstybės garantijas, mokestines lengvatas bei įnešant kapitalą. Komisijos pranešime dėl EB Sutarties 87 ir 88 straipsnių taikymo⁵⁹ yra patikslinamas Komisijos požiūris į garantijomis suteikiamą valstybės pagalbą ir pateikiami principai, kuriais Komisija ketina remtis aiškindama EB Sutarties straipsnius ir jų taikymą valstybės garantijoms.

1.3.3.1 Valstybės garantijos

Garantijos skiriasi nuo kitų valstybės pagalbos priemonių, pavyzdžiui, mokesčių lengvatų, nes garantijos atveju valstybė taip pat užmezga teisinius santykius su paskolos davėju. Todėl reikia atsižvelgti į neteisėtai suteiktos valstybės pagalbos galimą poveikį trečiosioms šalims. Siekiant nustatyti, ar suteikta garantija arba garantijų schema duoda naudos įmonei, ETT priimtuose sprendimuose⁶⁰ patvirtino, kad Komisija savo vertinimą turėtų atlikti vadovaudamasi minėtu investuotojo, veikiančio rinkos ekonomikos sąlygomis, principu. Todėl reikėtų atsižvelgti į garantiją gaunančios įmonės tikrąsias galimybes gauti lygiaverčius finansinius išteklius kapitalo rinkoje. Valstybės pagalbos nėra tada, kai suteikiamas naujas finansavimo šaltinis, taikant sąlygas, kurios yra priimtinos privačiam ekonominės veiklos vykdytojui įprastinėmis rinkos

⁵⁹ Komisijos pranešimas dėl EB Sutarties 87 ir 88 straipsnių taikymo garantijomis suteikiamai valstybės pagalbai // OL C 155, 2008 6 20.

⁶⁰ 2002 m. gegužės 16 d. ETT sprendimas byloje Nr. 482/99 French Republic v Commission of the European Communities // [2002] ECR I-04397.

ekonomikos sąlygomis. Komisijos nuomone, individuali valstybės garantija nelaikoma valstybės pagalba, jeigu atitinka visas šias sąlygas:

- a) Paskolos gavėjas neturi finansinių sunkumų;
 - b) Suteikiant garantiją, galima tinkamai įvertinti jos dydį. Tai reiškia, kad garantija turi būti susieta su konkrečiu finansiniu sandoriu, kuriame nustatyta didžiausia suma ir terminas;
 - c) Garantija užtikrinama ne daugiau kaip 80 % negrąžintos paskolos arba kito finansinio įsipareigojimo;
 - d) Teikiant garantijos paslaugas, turi būti sumokama rinkos sąlygas atitinkanti kaina.
- Vertinant ar garantijas galima laikyti valstybės pagalba, pirmiausia turi būti įvertinama, ar mokama suma už garantijų suteikimą yra ekvivalentiška rinkoje tuo metu galiojančiam tokių paslaugų kainų nustatymui. Tuo atveju, jeigu nėra galimybių palyginti nustatytą garantijos paslaugos kainą su rinkos kaina, reikia įvertinti negarantuotos paslaugos kainą, atsižvelgiant į garantuotos paskolos sandorio dydį ir trukmę, paskolos gavėjo pateiktą užstatą ir tikimybę, kad paskolos gavėjas gali neįvykdyti savo įsipareigojimų, sektoriaus perspektyvas ir t.t. Toks tyrimas atliekamas siekiant nustatyti paskolos reitingą,⁶¹ jį gali atlikti tarptautiniu lygiu pripažinta reitingo agentūra, galima naudoti pagrindinę paskolą suteikusių banko vidaus reitingą, taip pat remtis valstybei suteiktais kreditų reitingais.

2 DRAUDŽIAMŲ SUSITARIMŲ IR PIKTNAUDŽIAVIMO DOMINUOJANČIA PADĖTIMI INSTITUTŲ TAIKYMAS SKATINANT KONKURENCIJĄ

Konkurencijos skatinimas, visų pirma, reiškia ūkio subjektų veiklos reguliavimą, siekiant sukurti bendrąją rinką, kurioje lygiomis sąlygomis konkuruotų valstybių narių ūkio subjektai, siūlydami vartotojams savo prekes bei paslaugas, tokiu būdu suteikdami jiems galimybę pasirinkti palankiausią kainos bei kokybės santykį. Geros konkurencijos praktikos pavyzdžiai skatina ūkio subjektų savarankiškumą veikloje, o konkurencijos institucijų veikla užtikrina, kad atsiradus potencialiai galimybei, kad konkurencija bus ribojama, tokia veikla būtų ištirta ir uždrausta remiantis EB Sutartyje nustatytais konkurencijos taisyklėmis. Ūkio subjektų elgesiui didelę reikšmę turi jų užimama padėtis rinkoje, pagal šį kriterijų galima nustatyti ūkio subjekto poveikį konkurencijai atitinkamame sektoriuje bei įvertinti, ar jo veiksmai yra suderinama su bendrosios rinkos veikimo principais.

2.1 Rinkos struktūros įtaka konkurencijai

⁶¹ Pavyzdžiui, bendrovei, kuriai bankas suteikia BBB-/Baa atitinkantį kredito reitingą, kiekvienų metų pradžioje valstybės faktiškai garantuotai sumai turėtų būti taikoma mažiausiai 0,8 % metinė garantijos priemoka.

Bankų sektorius ES valstybėse narėse pasižymi skirtingomis rinkų struktūromis. Tai galima paaiškinti skirtumais tarp valstybių narių bankų veiklos, paslaugų paklausos bei valstybės finansinių paslaugų išsivystymo lygio. Šiam sektoriui taip pat yra būdingos įvairios patekimo į rinką kliūtys, kurios bus toliau analizuojamos šiame darbe ir kurios labai glaudžiai susiję su rinkos struktūra.

Viena iš galimų kliūčių konkurencijai yra rinkos susiskaidymas. Nors ES rinka yra pripažįstama vieninga, tačiau labai dažnai bankai veikia buveinės valstybės nacionalinėse rinkose, kas lemia ES bendrosios rinkos susiskaidymą. Norint įvertinti rinkos susiskaidymo poveikį prekybai, pirmiausia reikia analizuoti nacionalinių rinkų struktūrą bankų sektoriuje ir išskirti joms bendrus, vyraujančius požymius. Komisijos atliktame Tyrime buvo nustatyta, kad rinkos lieka suskaidytos, atsižvelgiant į nacionalines sienas, įskaitant mažmeninės bankininkystės infrastruktūras, pvz., mokėjimo sistemas ir kreditų registrus. Manoma, kad rinkos koncentracija gali įtakoti rinkų susiskaidymą ir taip mažinti konkurenciją, todėl buvo analizuota rinkos koncentracija ES valstybėse narėse nacionaliniu lygiu. Tyrimo ataskaitoje pateikti duomenys, kokią rinkos dalį ES valstybėse narėse užima pagrindiniai trys bankai (turintys didžiausią pardavimų dalį). Rezultatai rodo, kad šalys, kuriose pastebima didžiausia koncentracija yra Belgija, Olandija, Suomija, Lietuva bei Švedija. Mažiausia koncentracija pasižymi Italija, Ispanija, Latvija ir Vokietija. ES koncentracijos vidurkis, kurį sudaro trijų didžiausių bankų užimama rinkos dalis yra apie 50 procentų.⁶² Tai nėra didelė dalis, minėtus procentus išskaidžius į trejetą dalių, todėl galima teigti, kad rinka ES šalyse yra mažai koncentruota. Pažymėtina, kad didelė rinkos dalis Vokietijoje bei Ispanijoje priklauso taupomiesiems bei kooperatiniams bankams, kurie gali užimti iki 50 procentų rinkos. Atsižvelgiant į minėtus duomenis, galima teigti, kad nedidelė koncentracija ES valstybėse narėse teigiamai įtakoja konkurenciją, kadangi nėra galimybės vienam ar keliems bankams daryti itin didelės įtakos rinkoje. Kita vertus, palyginus dešimt naujų ES narių (neįskaitant Rumunijos ir Bulgarijos bankų sektoriaus), yra nustatyta, kad penki didžiausi šalies bankai naujosiose ES šalyse užima apie 72 procentus nacionalinės rinkos. Užimama rinkos dalis viršija ES vidurkį ir dėl to gali būti keliamas klausimas, ar tokia koncentracija bankų sektoriuje nepažeidžia konkurencijos. Tačiau šiuo atveju būtina įvertinti ir bankų pajamingumą, kuris nagrinėjamoje situacijoje yra žemiausias esant didelei koncentracijai, o aukščiausias esant mažai

⁶²Interim report II current accounts and related services // http://ec.europa.eu/comm/competition/sectors/financial_services/inquiries/interim_report_2.pdf, prisijungimo laikas: 2008-06-11.

koncentracijai.⁶³ Todėl galima teigti, kad esant mažai rinkos koncentracijai bei vidutiniam banko pajamingumui, konkurencija bankų sektoriuje yra skatinama.

Taip pat yra nustatyta, kad ES bankų sektorius išlieka fragmentuotas, nors vienas iš pagrindinių bendros rinkos tikslų yra nacionalinių rinkų sujungimas į vieną bendrą rinką. Palyginus valstybėje narėje veikiančių nacionalinių bankų bei kitos valstybės narės bankų santykį, aiškiai matoma, kad daugumoje valstybių narių pagrindiniai bankai yra nacionaliniai, buveinės valstybėje veiklą vykdančios bankai. Kitokia tendencija matoma naujosiose ES valstybėse narėse. Šių šalių bankų sektorius po pasirinktos rinkos ekonomikos krypties vystėsi panašiais etapais bei susidūrė su identiškais kliūtimis. Dėl šių priežasčių minėtose šalyse didesnę rinkos dalį užima užsienio bankų kontroliuojami bankai ar jų filialai – apie 70 procentų.⁶⁴ Dešimties naujųjų ES šalių bankų plėtra į kitas valstybes nars yra labai ribota, dažniausiai vykdoma įsteigiant filialus kaimyninėse valstybėse ar turint dalį kitos valstybės narės banko kapitalo. Dažniausiai kitose nei buveinės valstybės valstybėse narėse veikiantys bei lyderio poziciją užimantys bankai yra įsisteigę Beneliukso bei Šiaurės šalyse.

Pateikti duomenys leidžia manyti, kad rinkos fragmentacija gali turėti neigiamos įtakos konkurencijai. Vertinant konkurencijos skatinimui aktualius veiksnius, reikia įvertinti, kad esant fragmentuotai rinkai, nėra paslaugų kokybės bei kainų įvairovės, kurią rinkoje galėtų pasiūlyti kitų valstybių narių bankai, dėl to vartotojai dažniausiai neturi alternatyvos, o nacionaliniai bankai nėra suinteresuoti siūlyti naujas paslaugas. Tačiau vertinant reikia atsižvelgti ir į valstybei narei būdingą rinkos struktūrą. Vokietijoje bei Ispanijoje apie 500 kooperatinių bei taupomųjų bankų užima apie 50 procentų rinkos, o tai yra didelė rinkos dalis. Šie bankai yra priversti bendradarbiauti tarpusavyje siekdami pasiūlyti vartotojams alternatyvas didžiųjų bankų siūlomoms paslaugoms. Nedidelio kapitalo bankai nebendradarbiaudami tarpusavyje ar be valstybės pagalbos negalėtų siūlyti patrauklių alternatyvų kitose valstybėse narėse, todėl galima teigti, kad rinkos fragmentacija susidaro ne vien tik dėl tariamo pasidalinimo rinkomis, bet ir dėl bankų finansinio nepajėgumo vykdyti veiklą už valstybės narės ribų.

Konkurenciją rinkoje įtakoja ir paslaugų įvairovė bei gaunamų pajamų dydis. Komisijos atlikto Tyrimo metu nustatyta, kad žymiai skiriasi ES senųjų bei naujųjų valstybių narių bankų sektoriuose teikiamų paslaugų populiarumas tarp vartotojų. Naujosiose valstybėse narėse didžiausios pajamos gaunamos iš einamųjų sąskaitų, tuo tarpu senosiose valstybėse narėse pagrindinę bankų pajamų dalį sudaro pajamos iš paskolų su įkeitimais. Tai atspindi ir ekonomikos tendencijas. Greitai augančios ekonomikos šalyse bus didesnis kredito produktų poreikis ir nedidelis vadinamųjų „blogų paskolų“ skaičius. Tuo tarpu lėtėjant ekonomikai

⁶³ ECB Banking structures in the new EU Member States. January 2005 // <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/bankingstructuresnewmemberstatesen.pdf>, prisijungimo laikas: 2008-9-12 .

⁶⁴ Ten pat.

„blogųjų paskolų“ kiekis augs, o kredito produktų paklausa mažės. Tai matoma ir bankų pelningume, pvz. Airijos ekonomika buvo sparčiausiai auganti tarp ES valstybių narių, todėl jos bankų pajamingumas buvo didžiausias, nes bankų sektorius didelę pajamų dalį gaudavo iš pelningų kredito produktų. Bankai, turintys didelį pajamingumą bei veikiantys koncentruotoje rinkoje, gali įgyti daug galios ir ją panaudoti sudarydami kliūtis naujų bankų atėjimui. Kliūtys gali būti sudaromos nustatant paslaugų mokesčius, ribojimus norint prisijungti prie mokėjimų sistemų ir pan. Taigi, kai kuriose valstybėse narėse, esant nuolatiniam dideliame pajamingumui, didelei rinkos koncentracijai ir akivaizdžioms patekimo į rinką kliūtims, nerimaujama, ar bankai sugebės išnaudoti įtaką rinkoje vartotojų ir mažųjų įmonių atžvilgiu.

Konkurencijos skatinimui tarpbankiniame sektoriuje turi įtakos ir mažas bankų pajamingumas, kuris gali rodyti rinkoje esant nesąžiningo konkuravimo veiksmus. Valstybės pagalba bankams ir sudarytos naujų bankų atėjimo į nacionalinę rinką kliūtys yra neįveikiamas barjeras mažo pajamingumo bankams, kurie nebus pajėgūs konkuruoti su nacionaliniais bankų sektoriaus lyderiais.

2.2 Draudžiami susitarimai

Draudžiami susitarimai bankų sektoriuje daugiausiai yra horizontalaus pobūdžio ir gali būti sąlyginai skirstomi į kartelinius bei bendradarbiavimo susitarimus. Kartelinių susitarimų (pvz. susitarimai dėl kainos) tikslas yra atsiriboti nuo kitų subjektų konkurencijos ir apsaugoti privilegijuotą susitarimo dalyvių padėtį.⁶⁵ Bendradarbiavimo susitarimais (pvz. rinkos pasidalinimas) konkuruojantys ūkio subjektai sujungia savo pastangas, kad pasiektų bendrą, abiem naudingą ekonominį rezultatą.

2.2.1 Kreditų registrai.

Didelę rinkos dalį užimančių bankų pranašumas yra ryškus įvairiose srityse. Viena iš jų yra duomenų apie asmenims išduotas paskolas keitimasis tarp bankų ir tokios informacijos prieinamumas, siekiant sumažinti skolinimo riziką. Informacijos apie klientus šaltinis yra kreditų registrai, veikiantys kiekvienoje ES šalyje. Tai gali būti valstybės narės centrinio banko funkcija; kredito registro įmonę taip pat gali valdyti bankas ar bankų konsorciumas. Kreditų registrų duomenų bazėje yra saugoma informacija apie išduotus kreditus, kurią suteikia bankai bei kitos kreditus išduodančios įmonės. Jeigu norintis pasiskolinti asmuo negali vykdyti savo įsipareigojimų vienam iš skolintojų, tokia informacija, suteikta per kreditų registrus, yra itin

⁶⁵ Whish R. Competition Law // London: Lexisnexis, 2001. P. 415-416.

vertinga kitiems skolintojams,⁶⁶ nes galimai šis asmuo nepajėgs įvykdyti naujų savo įsipareigojimų. Taip pat tai yra naudinga ir klientams, kadangi bankai, turėdami informacijos, kad galimas skolininkas neturi mokumo problemų, gali nustatyti patiriamą skolinimo riziką, ir tai gali lemti skolinimosi palūkanų dydį. Jeigu bankas neturi informacijos apie skolinimo riziką, tokiu atveju negali iš savo klientų išskirti paskolas paėmusių asmenų, kurių įsipareigojimų neįvykdymo rizika yra didesnė, todėl bankų prisiimama skolinimo rizika neišvengiamai padidėja ir bankai šią padidėjusią riziką įskaičiuoja į visų paskolas imančių asmenų palūkanas, įskaitant ir tuos asmenis, dėl kurių galima rizika yra mažiausia. Dėl šios priežasties klientai turi mokėti didesnes palūkanas nei tuo atveju, jei bankai turėtų galimybę tiksliau įvertinti paskolos susigrąžinimo galimybę. Yra nustatyta, kad tose valstybėse, kuriose tinkamai veikia kreditų registrų sistema, yra pastebimas didesnis klientų judumas bei skatinamas naujų rinkos dalyvių atėjimas.⁶⁷ Dėl šių priežasčių, kreditų registrai turi būti vienodai prieinami visiems bankams, kad nebūtų sudaromos sąlygos nesąžiningai konkurencijai.

Yra išskiriami keletas kreditų registrų modelių – privatus, viešasis ir dualistinis. Lietuvoje, kaip ir Austrijoje, Čekijoje, Vokietijoje bei Italijoje veikia dualistinio kreditų registrų modelio sistema. Atsižvelgiant į modelius, kreditų registrų sistemos yra skirtingos ES šalyse ir tai yra viena iš priežasčių, kodėl vis dar nėra bendradarbiavimo europiniu lygmeniu. Bendradarbiavimo tikslu yra pasirašytas memorandumas dėl keitimosi kreditų registrų informacija ES mastu⁶⁸, tačiau kol kas ši iniciatyva nėra įgyvendinta.

Atsižvelgiant į tai, ar kreditų registras yra viešas ar privatus, skiriasi ir narystės jame sąlygos. Viešieji kreditų registrai dažniausiai yra centrinio šalies banko dispozicijoje ir prieinami visiems kreditų teikimo rinkos dalyviams. Privačiuose kreditų registruose priėjimas prie informacijos yra ribotas. Tai, visų pirma, atspindi kainoje, kuri mokama už dalyvavimą sistemoje, bei informacijos apie kliento mokumą gavimą. Vienose šalyse stojimo mokesčio mokėti visai nereikia, kitose šalyse numatytas 75 000 eurų stojimo mokestis. Tokio dydžio mokesčio nustatymas gali būti panaudotas tiek siekiant neįsileisti naujų rinkos dalyvių, tiek norint sustiprinti stambiausių rinkos dalyvių turimą įtaką. Daugelyje valstybių narių yra nustatyti griežti kreditų registrų narystės reikalavimai, kurie tam tikrais atvejais gali riboti konkurenciją. Reikalavimas būti įsisteigusiam toje valstybėje narėje, kurios kreditų registro informacija norima naudotis, gali įtakoti kitos valstybės narės banko pasirinkimą teikti skolinimo paslaugas

⁶⁶ Accentuating the positive: sharing financial data between banks // http://www.oxera.com/cmsDocuments/Agenda_Dec%2005/Accentuating%20the%20positive.pdf, prisijungimo laikas: 2008-10-12.

⁶⁷ Komisijos komunikatas - Sektoriaus tyrimas pagal Reglamento Nr. 1/2003 dėl mažmeninės bankininkystės 17 straipsnį (galutinė ataskaita) // KOM/2007/0033.

⁶⁸ Memorandum // <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/moucreditregistersen.pdf>, prisijungimo laikas: 2008-09-13.

valstybėje narėje. Tokie reikalavimai yra nustatyti Ispanijos, Portugalijos bei Latvijos bankų kreditų registrų veiklą reguliuojančiuose teisės aktuose.⁶⁹

Dažniausiai reikšmingą rinkos dalį užimantys bankai turi daug klientų ir yra sukaupę didelį kiekį informacijos apie banko klientų skolinius įsipareigojimus. Tuo tarpu mažesni bankai, negalėdami gauti informacijos iš kreditų registrų bei turėdami palyginus nedidelį informacijos kiekį apie skolininkus, negali varžytis su stambiais bankais teikdami skolinimosi paslaugas. Ši situacija susiklosto ir dėl informacijos, kuria dalinamasi, rūšies. Bankams yra naudingiausia turėti tiek pozityvią tiek negatyvią informaciją⁷⁰ apie bankų klientus. Negatyvią informaciją sudaro duomenys apie bankrotus, negalėjimą grąžinti įsiskolinimų; tuo tarpu pozityvi informacija apima informaciją apie asmenims išduotas paskolas ir kreditus, einamųjų sąskaitų operacijas, skolinimosi limitus ir t.t. Bankų konkurencijai įtakos turi stambiųjų bankų pateikiama ne visa, o tik dalinė informacija. Didelę rinkos dalį užimantys bankai, nepateikdami visos turimos informacijos apie skolininkus, sumažina mažesniųjų rinkos dalyvių galimybes konkuruoti.

Jeigu kreditų registras užima dominuojančią padėtį valstybėje narėje, jo nustatytos prisijungimo bei paslaugų teikimo kainų sąlygos gali riboti konkurenciją ir pažeisti EB Sutarties 82 straipsnį. Jeigu kreditų registras yra valdomas bankų konsorciumo, nesąžiningų konkuravimo sąlygų nustatymas gali pažeisti EB Sutarties 81 str.

Galimą konkurencijos taisyklių pažeidimą kreditų registrų sistemos veikime nagrinėjo ETT byloje Asnef Equifax (Ausbanc).⁷¹ Šiame sprendime buvo nagrinėti EB Sutarties 81 straipsnio 1 ir 3 dalių taikymo klausimai esant suderintiems ūkio subjektų veiksams ir pateiktas išaiškinimas, kokiais atvejais nelaikoma, kad konkurencijos taisyklės buvo pažeistos. Nacionalinis Italijos teismas kreipėsi į ETT, prašydamas priimti prejudicinį sprendimą ir išaiškinti, ar yra pakankamai didelė tikimybė, kad kredito institucijų keitimasis informacija apie klientų mokumą gali tiesiogiai ar netiesiogiai, realiai ar potencialiai daryti poveikį kitų valstybių narių ūkio subjektų siūlomies kreditams konkrečioje valstybėje narėje. Nagrinėdamas bylą, ETT pažymėjo, kad į ES teisės taikymo sritį patenka visi įmonių karteliai ir veiksmai, kurie gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą taip, kad būtų pakenkta vieningos rinkos tarp valstybių narių tikslų įgyvendinimui, ypač tie, kuriais atskiriamos nacionalinės rinkos arba pakeičiamos konkurencijos sąlygos bendrojoje rinkoje.

⁶⁹ Commission staff working document - Accompanying the Communication from the Commission - Sector Inquiry under Article 17 of Regulation (EC) No 1/2003 on retail banking (Final Report) // SEC/2007/0106.

⁷⁰ Accentuating the positive: sharing financial data between banks // http://www.oxera.com/cmsDocuments/Agenda_Dec%2005/Accentuating%20the%20positive.pdf, prisijungimo laikas: 2008-10-02.

⁷¹ 2006 m. lapkričio 23 d. ETT sprendimas byloje Nr. C-238/05 Asnef Equifax, Servicios de Información sobre Solvencia y Crédito, SL v Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc) // [2006] ECR I-11125.

Taip pat ETT teigė, kad iš EB Sutarties konkurencijos nuostatų prigimties išplaukia, kad kiekvienas ūkio subjektas turi savarankiškai spręsti, kokios politikos jis laikysis bendrojoje rinkoje. Toks savarankiškumo reikalavimas draudžia bet kokius tiesioginius ar netiesioginius kontaktus tarp ūkio subjektų, kurie galėtų daryti įtaką esamo ar galimo konkurento veiklai rinkoje, tačiau šis savarankiškumo reikalavimas neatima iš ūkio subjektų teisės protingai prisiderinti prie savo konkurentų esamo ar numanomo elgesio, todėl ne visais atvejais yra ribojama konkurencija. Sprendžiant dėl konkurencijos taisyklių pažeidimo, yra svarbu išsiaiškinti, ar kreditų registro sistemos nesumažina su konkurencijos sąlygomis susijusio netikrumo.

Teismas pabrėžė, kad analizuojant, ar buvo pažeista EB Sutarties 81 str. 1 dalis, reikia atsižvelgti į rinkos struktūrą. Jei nagrinėjamos rinkos nėra labai koncentruotos, sistema nesudaro galimybių identifikuoti kreditorius, o prieigos bei naudojimo sąlygos visoms finansų įstaigoms yra teisiškai ir faktiškai nediskriminacinės, tuomet minėtas straipsnis nėra pažeidžiamas. Tačiau jei pasiūla rinkoje yra labai koncentruota, tai keitimasis tam tikra informacija, atsižvelgiant, visų pirma, į jos pobūdį, gali sudaryti sąlygas įmonėms sužinoti savo konkurentų situaciją ir jų komercinę strategiją rinkoje ir taip sumažinti konkurenciją rinkoje bei padidinti draudžiamų susitarimų sudarymo galimybę. Teismas taip pat nurodė, kad keitimasis informacija apie asmenims išduotas paskolas nėra konkurencijos taisyklių pažeidimas savaime, tačiau jei koncentruotoje rinkoje yra taikomos diskriminacinės sąlygos, tai gali riboti konkurenciją.

Norint skatinti konkurenciją bei mažinti ją ribojančius veiksnius, yra priimta Vartotojų kredito direktyva,⁷² kurioje numatyta, kad esant skolinimuisi iš kitos valstybės kredito įstaigos, kiekviena valstybė narė turi užtikrinti informacijos pateikimą kitos valstybės narės kreditoriui nediskriminuojančiomis sąlygomis. Visų pirma, tai turi atspindėti teisinėje bazėje – kreditų registrų narystės sąlygos ir mokesčiai už naudojamąsi kreditų registrų turima informacija turi būti nediskriminaciniai ir prieinami visoms valstybėms narėms.

2.2.2 Bankų karteliniai susitarimai

Kitos sritys, kuriose bankų tarpusavio susitarimai gali būti laikomi draudžiamais susitarimais yra bankų bendradarbiavimas, nustatant paslaugų kainas (karteliniai susitarimai), palūkanų normas, valdant mokėjimų sistemas. Kaip jau buvo teigta kreditų registrų atveju, bendradarbiavimas bankų sektoriuje yra būtinas siekiant sudaryti vienodas sąlygas veikti stambiais ir mažiems bankams ir skatinti naujų dalyvių atėjimą į rinką. Bendradarbiaudami bankai taip pat nustato bendras paslaugų platformas, sudaro elgesio kodeksus ar kitus veiklos reguliavimo nuostatus, kurie yra naudingi tiek bankams, tiek klientams. Tačiau ne visada

⁷² 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių // OJ L 133, 2008 5 22.

bendradarbiavimas yra suderinamas su bendrąja rinka. Bankams tarpusavyje suderinus paslaugų kainas, toks bendradarbiavimas bus laikomas konkurenciją bendrojoje rinkoje iškreipiančiu veiksmu.

Viena iš pirmųjų bylų, kurioje buvo nagrinėti bankų karteliniai susitarimai yra *Zuchner v Bayerische Vereinsbank AG*⁷³ byla. Byloje nustatyta, kad banko klientas kreipėsi į nacionalinę Vokietijos teisumą su prašymu ištirti, ar bankų suderinta praktika nustatyti mokesčius už kapitalo pervedimą iš vienos valstybės narės banko sąskaitos į kitos valstybės narės banko sąskaitą nepažeidžia konkurencijos taisyklių, numatytų EB Sutarties 81 ir 82 straipsniuose. Atsakovai (bankai) teigė, kad tokie jų veiksmai negali būti laikomi pažeidžiantys konkurenciją, todėl, nes jie pagal EB Sutarties 4 (ankstesnis 104) straipsnį, yra išskiriami iš šių konkurencijos taisyklių taikymo apimties, kadangi teikia paslaugas, kuriomis valstybė narė vykdo tokią ekonominę politiką, kuri garantuotų jos bendro mokėjimų balanso pusiausvyrą, išlaikytų pasitikėjimą jos valiuta ir užtikrintų kainų stabilumą. Taip pat atsakovai teigė, kad bankų teikiamos paslaugos yra joms valstybės patikėtos bendros ekonominės svarbos užduotys, todėl EB Sutartyje nustatytos konkurencijos taisyklės yra taikomos, tik jei jų taikymas nei teisiškai, nei faktiškai netrukdo atlikti šias užduotis, kaip tai numatyta EB Sutarties 86 (ankstesnis 90) straipsnyje. Tačiau ETT nustatė, kad šiuo atveju negali būti taikomos EB Sutarties 86 straipsnio nuostatos, kadangi bankai veikė be valdžios institucijų pavedimo teikti tokias paslaugas. Dėl atsakovo teikiamų paslaugų neatitikimo EB Sutarties 4 bei 86 straipsnyje numatytoms sąlygoms, atsakovo argumentai buvo atmesti ir vertinami netaikant minėtuose straipsniuose nurodytų išimčių. Kadangi buvo nagrinėjama suderinta bankų praktika, o 82 straipsnis neapima dominuojančią poziciją apimančių bankų suderintos praktikos, ETT pasisakė tik dėl galimo 81 EB Sutarties straipsnio pažeidimo. Kaip ETT teigė byloje *ICI v Commission*,⁷⁴ suderinta praktika EB Sutarties 81 straipsnio (ankstesnio 85) prasme yra subjektų koordinuota veikla, kuri, nors nepasiekia etapo, kuomet yra laikoma, kad susitarimas tarp subjektų sudarytas konkurencijos teisės prasme, tačiau reiškia subjektų bendradarbiavimą dėl gresiančios konkurencijos. ETT taip pat yra pažymėjęs,⁷⁵ kad koordinacijos ir bendradarbiavimo kriterijus, kuris būtinas suderintai praktikai tarp subjektų, jokiais būdais nereikalauja, kad būtų parengtas „planas“, tačiau toks kriterijus turi būti įvertintas atsižvelgiant į EB Sutarties nustatytus reikalavimus, kad kiekvienas verslo subjektas turi nustatyti sąlygas, kurias jis pasiūlys savo klientams ir savo veiklos gaires, kuriomis vadovausis teikdamas paslaugas bendrojoje rinkoje, veikdamas nepriklausomai nuo

⁷³ 1981 m. liepos 14 d. ETT sprendimas byloje Nr. 172/80 *Gerhard Züchner v Bayerische Vereinsbank AG* // [1981] ECR 02021.

⁷⁴ 1972 m. liepos 14 d. ETT sprendimas byloje 48/69 *Imperial Chemical Industries Ltd. v Commission* // [1972] ECR 619.

⁷⁵ 1975 m. gruodžio 16 d. ETT sprendimas sujungtose bylose Nr. 40, 48, 50, 54, 56, 111, 113, 114-73 *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA and others v Commission* // [1975] ECR 01663.

kitų ūkio subjektų. Ir nors ši sąlyga nedraudžia subjektams atsižvelgti į savo konkurentų veiksmus ir į juos reaguoti, tačiau uždraudžia bet kokius tiesioginius ar netiesioginius susitarimus tarp ūkio subjektų, kurie galėtų sukurti kitokias bei įprastos rinkos konkurencijos sąlygas.

Bankų bendradarbiavimas nustatant paslaugų kainas taip pat buvo nagrinėjamas Van Eycke v ASPA⁷⁶ byloje, kurioje pareiškėjas kreipėsi į nacionalinę teisimą su prašymu išnagrinėti, ar priimtas nacionalinis teisės aktas, kuriame numatyta didžiausia už asmeninį indėlį mokama palūkanų bei lojalumo bankui priemokos suma, kuri negali viršyti atitinkamo dydžio ir šios sumos negali viršyti bankai, siūlydami priimti asmeninius indėlius, jeigu jie nori pasinaudoti numatyta mokesčių lengvata, nepažeidžia konkurencijos taisyklių. Pareiškėjas teigė, kad toks teisės aktas skatino bankų bendradarbiavimą ir bankų susitarimus dėl laikomų bankuose indėlių palūkanų, kurie prieštarauja EB Sutarties 81 straipsniui.

ETT pasisakė, kad nors EB Sutarties 81 straipsnis liečia tik ūkio subjektų veiksmus, o ne nacionalinius teisės aktus, 81 ir 82 (ankstesni 85 ir 86) EB Sutarties straipsniai kartu su 10 (ankstesniu 5) EB Sutarties straipsniu taip pat reikalauja, kad valstybės narės nepriimtų jokių teisės aktų, kurie gali nustatyti konkurencijos taisyklių, taikomų ūkio subjektams, neveikimą. Jeigu valstybė narė reikalautų ar skatintų susitarimų sudarymą ar suderintos praktikos buvimą, pažeidžiančius 81 straipsnį arba deleguotų privatiems ūkio subjektams teisę priimti sprendimus, įtakančius ekonominę situaciją ir priimtuose teisės aktuose norėtų sustiprinti prieš tai sudarytų ūkio subjektų susitarimų veikimą, tai būtų laikoma konkurencijos taisyklių pažeidimu tik tuomet, jei tuose teisės aktuose būtų numatytos visos ar dalis susitarimo, sudaryto tarp ūkio subjektų, sąlygų, arba būtų reikalaujama ar skatinama laikytis tokių susitarimų nuostatų. Tokiu atveju bankų bendradarbiavimas, galintis neigiamai paveikti konkurenciją, o kartu ir vartotojų interesus, būtų laikomas nesuderinamu su bendrąja rinka.

Kartelinis susitarimas dėl kainų nustatymo ir bauda buvo skirta sprendime dėl Austrijos bankų „Lombard Club“, kuriuo buvo nubausti aštuoni Austrijos bankai bendra 124 mln. eurų suma už ilgai trukusį bankų kartelinį susitarimą dėl kainų bankininkystės paslaugose.⁷⁷ Bauda buvo nustatyta už bankų veiklą nuo 1995 m., kuomet Austrija tapo ES valstybe nare, tačiau bankų susitarimai galiojo daug ilgiau, dėl to žalos mastas yra sunkiai įsivaizduojamas. Buvo nustatyta, kad bankai susitarė dėl indėlių bei skolinimosi palūkanų. Toks keitimasis informacija ir vieningo palūkanų dydžio nustatymas atitiko EB Sutarties 81 straipsnyje numatytą draudžiamų susitarimų sąvoką ir susitarimai buvo pripažinti negaliojančiais bei prieštaraujančiais bendrajai

⁷⁶ 1988 m. rugsėjo 21 d. ETT sprendimas byloje Nr 267/89 Pascal Van Eycke v ASPA NV // [1988] ECR 04769.

⁷⁷ 2002 m. birželio 11 d Komisijos sprendimas byloje Nr. COMP/36.571/D-1 Austrian banks "Lombard Club" // [2004] OJ L 056.

rinkai. 2001 m. rugpjūtį Komisija skyrė 100 mln. eurų baudą penkiems Vokietijos bankams dėl tarpusavio susitarimu valiutos keitimo operacijoms nustatytų komisinių dydžio.⁷⁸ Šis susitarimas buvo vykdomas esant trejų metų pereinamajam laikotarpiui, kurio metu turėjo būti pradėdama pereiti prie euro valiutos. Iki tol, kol buvo nustatyta fiksuota euro keitimo kaina, bankai buvo numatę trijų procentų dydžio komisinius perkant ir parduodant euro valiutą. Tokia praktika buvo nustatyta ir kitose šalyse, tačiau šios šalys sutiko bendradarbiauti ir sumažinti valiutos keitimo operacijų įkainius. Vienintelė šalis, atsisakiusi bendradarbiauti, buvo Vokietija. Tačiau Komisijos sprendimas buvo panaikintas Pirmosios Instancijos Teismo (toliau – PIT) dėl įrodymų nepakankamumo. Komisija taip pat buvo priėmusi sprendimą dėl Prancūzijos bankų sektoriaus dalyvių veiksmų, vadinamų Helsinkio susitarimu.⁷⁹ Siekiant paskatinti mokėjimo kortelių vartojimą Prancūzijoje, bankų organizacija Groupement des Cartes Bancaires ir Eurocheque International priėmė Helsinkio susitarimą, kuriuo mokant už prekes euročekiais susitarime dalyvaujantys bankai susitarė apmokestinti prekės pardavėjus komisiniu mokesčiu, ne didesniu nei mokestis, mokamas už naudojantis Carte Bleue ir Eurocard mokėjimo kortelėmis. Komisija skyrė penkių mln. eurų baudą Groupement des Cartes Bancaires ir vieno mln. eurų baudą Eurocheque International.

Apibendrinant bankų kartelinius susitarimus, galima daryti išvadą, kad tokia kainų nustatymo politika yra gana paplitusi. Tai įtakoja bankų padėtis rinkoje – ribotas konkurentų skaičius bei bankinių paslaugų būtinumas vartotojams. Tačiau nepaisant minėtų palankių veiksnių vystyti sąlygų, atrodo, kad nekonkuravimas tarpusavyje bankams yra daug didesnė vertybė nei sąžininga konkurencija dėl naujų ir esamų klientų. Kainų nustatymas bendru bankų susitarimu riboja ūkio subjekto galimybes veikti savarankiškai bei pažeidžia vartotojų teises pasirinkti jiems tinkamą produkto kainą. Siekiant skatinti konkurenciją geros praktikos pavyzdžiais, institucijos šiuos sprendimus pripažįsta ribojančiais konkurenciją ir todėl negaliojančiais ab initio, išskyrus tuos atvejus, kai valstybės institucijos pavedimu siekiant bendro ekonominio intereso išimtiniais atvejais galima vykdyti kainų nustatymo politiką. Tačiau siekiant patvirtinti išimtį, kuria dažnai bando pasinaudoti bankai, turi būti įrodytos visos 86 straipsnyje išvardintos sąlygos – daugumai bankų to padaryti nepavyksta.

2.2.3 Bankų bendradarbiavimo susitarimai

Pažymėtina, kad net ir remiantis minėta ETT taikoma subjekto ekonominio savarankiškumo taisykle, ne visose situacijose yra paprasta nustatyti, ar subjektas veikė savarankiškai, ar derindamas savo veiklą su kitais bankais. Su šia problema susiduriama

⁷⁸ 2001 m. gruodžio 11 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. COMP/E - 1/37.919 (ex 37.391) Germany // [2003] OJ L 15/ 1–34.

⁷⁹ 1994 m. vasario 23 d. PIT sprendimas sujungtose bylose T-39/92 ir 40/92 Groupement des Cartes Bancaires CB ir Europay International v Commission // [1994] ECR II-49.

analizuojant taupomųjų bei kooperatinių bankų veiklą ir galimus tarpusavio susitarimus. Tiek, kiek kooperatiniai bankai yra teisiškai savarankiški, jie linkę bendradarbiauti daugelyje sričių, t.y. valdo savo mokėjimų infrastruktūras, turi bendrą indėlių rizikos valdymo ir apsaugos programą arba netgi bendrą verslo ir rinkodaros strategiją, įskaitant bendrą ženklą. Minėti bankai užima didelę dalį mažmeninės bankininkystės rinkos Vokietijoje, Prancūzijoje, Italijoje bei Austrijoje, todėl jų veiklos analizė yra reikšminga siekiant išsiaiškinti, kokie bankų veiksmas ir elgesys yra nesuderinami su bendrąja rinka.

Kooperatinių bankų atsiradimas siejamas su XIX amžiumi,⁸⁰ kuomet buvo iškelta idėja, kad geriausiai žmonių interesus galėtų įgyvendinti bankas, kurio kiekvienas iš dalyvių galėtų pasiskolinti tam tikrą pinigų sumą už nedideles palūkanas. Net ir dabartiniai kooperatiniai bankai yra sukurti remiantis pastarąja idėja ir daugumą bankų klientų – fizinių ar juridinių asmenų sudaro banko savininkai ir nariai, perdavę asmenines lėšas bankui narystės pagrindu ir turintys ribotą akcijų kiekį.

Kooperatiniai bankai dažnai sudaro bankų grupes bankų valdymo centralizacijos tikslu, kiek toks susijungimas yra leidžiamas pagal galiojančius nacionalinius teisės aktus. Tai naudinga bankų veiklai, siekiant konkuruoti su stambiaisiais bankais. Taigi daugeliu atvejų egzistuoja hibridiniai bankų grupės dariniai, kurie pasižymi tam tikru centralizacijos laipsniu ir nėra lengva nustatyti bankų bendradarbiavimo lygmenį – ar sprendimai buvo priimti konkretaus kooperatinio banko, ar pasiūlyti centrinio valdymo organo. Tai svarbu siekiant nustatyti, ar buvo pažeistos konkurencijos taisyklės.

Panaši kredito unijų bendradarbiavimo forma egzistuoja ir Lietuvoje, tai Lietuvos centrinė kredito unija (CKU), kuri yra kooperatiniais pagrindais suorganizuota kredito įstaiga, vykdanči veiklą pagal Centrinės kredito unijos įstatymo nuostatas.⁸¹ CKU veikia pajinio kapitalo pagrindu ir atlieka kredito unijų likvidumo palaikymo ir mokumo atkūrimo funkcijas, numatant joms pareigą laikyti atitinkamo dydžio lėšas. Taip pat CKU atstovauja kredito unijų interesams, leidžia ir aptarnauja mokėjimo priemones (mokėjimo korteles, kelionės čekius, vekselius), kurios yra bendros CKU nariams, nustato kredito unijoms vienodo standartizuoto dokumentų tvarkymo formas ir taisykles, informacines sistemas (kredito unijas vienija ir bendra internetinės bankininkystės paslauga), finansines ataskaitas. CKU atlieka kliringo operacijas tarp savo narių ir dalyvauja kliringo atsiskaitymų operacijose per Lietuvos Banko atsiskaitymų centrą bei kitas kliringo įstaigas. Taigi kredito unijų bendradarbiavimas yra gana glaudus, tačiau naudingas vartotojams, nes tik veikdamos kartu jos gali konkuruoti su komerciniais bankais bei siūlyti mažesnes paslaugų kainas. Šis bendradarbiavimo statusas įtvirtintas minėtame CKU įstatyme,

⁸⁰ Tarptautinio valiutos fondo pranešimas // <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp07159.pdf>, prisijungimo laikas: 2008-10-01.

⁸¹ Lietuvos Respublikos Centrinės kredito unijos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 45-1288.

nustatant, kad CKU nariu gali būti tik kredito unija ir valstybė. Pažymėtina, kad Lietuvos kredito unijų padėtis nėra tokia reikšminga kaip kitose valstybėse narėse, tačiau jų užimama rinkos dalis didėja. Tolesnį augimą gali paskatinti ir naujų paslaugų - mokėjimo kortelių bei internetinės bankininkystės teikimas.

Kai kuriose valstybėse narėse kooperatiniai bankai, teikdami mažmeninės bankininkystės paslaugas, kartu turi ir specialias jiems priskirtas funkcijas. Prancūzijoje šiems bankams yra pavesta dalyvauti socialinio būsto finansavime bei skatinti gyventojus kaupti santaupas. Šie bankų siūlomi produktai yra neapmokestinami, todėl Komisija yra pradėjusi procedūrą dėl valstybės pagalbos teikimo trimis Prancūzijos kooperatinių bankų grupėms.⁸² Manoma, kad ši valstybės pagalba gali sudaryti antikonkurencines sąlygas kitiems bankams ir taip riboti konkurenciją.

Kalbant apie kooperatinius bankus, pagrindinis konkurenciją ribojantis būdas yra rinkos pasidalinimas. Kol kas nei Komisijos, nei ETT sprendimų dėl kooperatinių bankų veiklos priimta nėra, tačiau žinant, kad kooperatiniai bankai sulaukia didesnio klientų palankumo esant finansų rinkos nestabilumui (geresnės skolinimosi sąlygos) ir atsižvelgiant į dabartinę situaciją, šių bankų priežiūrai turi būti skiriamas pakankamai didelis dėmesys.

Kita bankų rūšis, svarbi nagrinėjant bankų bendradarbiavimą, yra taupomieji bankai. Taupomųjų bankų atsiradimas siejamas su XIX a., kuomet šie bankai buvo sukurti siekiant socialinių tikslų – daugiausia tai buvo susiję su mažas pajamas gaunančių asmenų lėšų kaupimo skatinimu. Nors panašios socialinės funkcijos yra numatytos daugelio taupomųjų bankų statutuose, tačiau nėra aišku, ar bankai iš tikrųjų vykdo minėtą įsipareigojimą. Vienas iš tokių įsipareigojimų yra gauto grynojo pelno perviršio, atskaičius įmokas į rezervus bei išmokas banko akcininkams, perdavimas bendruomenei ar socialiniams projektams finansuoti. Taupomieji bankai vis dar yra de facto arba de jure priklausantys ES valstybių narių vietos savivaldai. Bendradarbiavimas tarp šių bankų nėra toks ryškus kaip tarp kooperatinių bankų, nors taupomieji bankai dažnai turi bendrą mokėjimo infrastruktūrą ir ją valdančią centrinę instituciją. Kartu tokios centrinės institucijos gali veikti kaip holdingai, todėl kaip ir kooperatinių bankų atveju, abejojama taupomųjų bankų savarankiškumu.

Taupomųjų bankų bendradarbiavimo pavyzdžiu galima laikyti Austrijos taupomuosius bankus, kurie pasižymi ypatinga bendradarbiavimo sistema⁸³ kuriant ir siūlant produktus bei turi bendrą garantijų schemą, informacijos keitimosi galimybes, bendrą pardavimo ir verslo politiką. Galimą konkurencijos ribojimą, visų pirma, sukelia valstybių narių teisės aktuose numatytos

⁸² Komisijos komunikatas - Sektoriaus tyrimas pagal Reglamento Nr. 1/2003 dėl mažmeninės bankininkystės 17 straipsnį (galutinė ataskaita) // KOM/2007/0033.

⁸³ Ekonominio bendradarbiavimo ir vystymo organizacijos pranešimas apie Austrijos konkurencijos politikos vykdymą // <http://www.oecd.org/dataoecd/36/33/34720199.pdf>, prisijungimo laikas: 2008-09-04.

išimty, kad kaupiamiesiems bankams nėra taikomos konkurencijos taisyklės. Tačiau Komisija yra nepalankiai pasisakiusi dėl šių nuostatų. Atsižvelgiant į tai, kad daugeliu atvejų taupomieji bankai priklauso valstybei ar vietos savivaldos institucijai, tai gali sudaryti nepalankias sąlygas privačių bankų veiklai. Nagrinėjant taupomųjų bankų Vokietijoje veiklą, galima teigti, kad konkurencijos tarp šių bankų nėra visiškai.⁸⁴ Jie veikia regioniniu principu ir negali veikti kitoje nei nustatyta banko įstatuose teritorijoje. Kadangi šių bankų Vokietijoje yra apie 500, didelė bankinio sektoriaus rinkos dalis yra fragmentuota ir tai kenkia konkurencijai.

Patekimo į rinką kliūtys yra susiję su klientų nejudumu, prisijungimo prie mokėjimo sistemos ribojimu bei reikalavimais turėti banko skyrių toje teritorijoje. Dažniausiai šios priežastys lemia, kad naujo banko steigimas nebus pelningas, todėl vienintelis būdas naujiems dalyviams ateiti į rinką yra vieno iš bankų įsigijimas. Tačiau daugelio valstybių narių įstatymai draudžia įsigyti kooperatinį ar taupomąjį banką – dėl šios priežasties naujo dalyvio atėjimas į rinką tampa beveik neįmanomas. Nors tokia padėtis pati savaime nėra ribojanti konkurenciją, tačiau tam tikri reguliavimo ypatumai ar galimi valstybės intervencijos veiksmai gali riboti konkurenciją ES.

Taigi, galima teigti, kad kooperatiniai bei taupomieji bankai pasižymi ypatingu statusu bankų sistemoje, o jų veikla yra reguliuojama išskirtiniu teisiniu reguliavimu. Nors nacionaliniai teisės aktai apriboja konkurencijos teisės taikymą šiems bankams, ES konkurencijos taisyklės yra taikomos visa apimtimi. Bankų susitarimai dėl nekonkuravimo sąlygų tarpusavyje, taip sudarant nepalankią situaciją kitiems bankams veikti, turi būti vertinami kaip draudžiami susitarimai EB Sutarties 81 straipsnio prasme. Taip pat analizė rodo, kad taupomieji bei kooperatiniai bankai, naudodamiesi jiems suteiktomis reguliacinėmis išimtimis, gali veikti kaip vienas ekonominis subjektas, jiems finansiškai naudingu būdu, todėl tokia veikla gali būti vertinama kaip piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi EB Sutarties 82 straipsnio prasme. Tačiau kadangi kooperatinių bei taupomųjų bankų veikla beveik nebuvo vertinama konkurencijos teisės prasme, galimi pažeidimai lieka nenustatyti.

Alternatyva tradiciniams, taupomiesiems bei kooperatiniams bankams galima laikyti didelių verslo subjektų kuriamas „ne-bankines“ įmones,⁸⁵ kurios taip pat siūlo finansines paslaugas. Pavyzdžiui trys didžiausi Vokietijos automobilių gamintojai Volkswagen, BMW ir DaimlerChrysler siūlo įvairias finansines paslaugas, apimančias depozitų priėmimą, mokėjimo kortelių išdavimą, lizingo bei taupymo produktų paslaugas. Tokios įmonės užima nedidelę rinkos dalį, tačiau, siūlydamos patrauklias paslaugų kainas, turi didėjančią klientų ratą, ir tose valstybėse

⁸⁴ The German banking sector: competition, consolidation and contentment // http://www.global-innovation.net/team/tiwari/PDF/German_Banking_Sector.pdf, prisijungimo laikas: 2008-11-29.

⁸⁵ A comparative analysis of the US and EU retail banking markets // [http://www.esbg.eu/uploadedFiles/Publications_and_Research_\(ESBG_only\)/Research/078%20EU-US%20STUDY%20FINAL\(1\).pdf](http://www.esbg.eu/uploadedFiles/Publications_and_Research_(ESBG_only)/Research/078%20EU-US%20STUDY%20FINAL(1).pdf), prisijungimo laikas: 2008-11-20.

narėse, kuriose yra įsisteigusios, gali padėti didinti konkurencingumą tarp bankų vartotojų naudai.

2.2.4 Mokėjimo sistemos

Mokėjimo sistema yra lėšų pervedimo sistema, turinti formalią standartizuotą mokėjimo operacijų apdorojimo, kliringo ir atsiskaitymų tvarką bei bendras taisykles. Vienas iš pagrindinių ES mokėjimo sistemų instrumentų yra mokėjimo kortelės, kuriomis vykdoma didžioji dauguma pardavimų. Dėl šios priežasties atsiskaitymams mokėjimo kortelėmis nustatomos papildomos sąlygos gali stipriai paveikti vartotojų apsisprendimą ir galimybes bei riboti konkurenciją tarp bankų, draudžiamais susitarimais nustatant sistemos mokesčius ar įvedant diskriminacinius reikalavimus naujiems rinkos dalyviams.

Laikoma, kad atliekant atsiskaitymo operacijas mokėjimo kortelėmis, bankas, kuris išduoda mokėjimo kortelę vartotojui, yra laikomas išleidžiančiuoju banku, o bankas, kuris priima atsiskaitymą, yra laikomas aptarnaujančiuoju banku.⁸⁶ Kai išleidžiantysis ir aptarnaujantysis bankai yra skirtingi, aptarnaujantysis bankas turi mokėti tarpbankinį mokestį išleidžiančiajam bankui, kuris yra kolektyviai nustatytas mokėjimo sistemai priklausančių bankų. Tarpbankiniai mokesčiai labai skiriasi tarp sistemų. Pastaruoju metu Mastercard ir Visa mokėjimų sistemų taikyti mokesčiai svyravo nuo vieno iki dviejų procentų nuo pervedamos sumos.

Tarpbankiniai mokesčiai tiesiogiai veikia prekybos ir paslaugų įmonių mokestį, mokamą aptarnaujančiam bankui vykdant mokėjimą mokėjimo kortele, dėl to kyla teikiamos paslaugos ar prekės kaina. Komisija tarpbankinių mokesčių buvimą laiko nesuderinamu su bendrąja rinka. Tai aiškinama, visų pirma, tuo, kad tarpbankiniai mokesčiai buvo sukurti su tikslu padidinti mokėjimo sistemos narių pelną, o ne siekiant vartotojams naudingų sąlygų. Tačiau mokėjimo kortelių tinklų atstovai įrodinėja, kad korteles išleidžiantiems bankams paprastai tenka pagrindinės mokėjimo sistemos išlaidos, o daugiausia įplaukų tenka korteles aptarnaujantiems bankams, kurie susirenka prekybos ir paslaugų įmonių mokesčius. Dėl šios priežasties teigiama, kad yra būtina kompensuoti išlaidų disbalansą tarpbankinio mokesčio mechanizmu. Kita vertus, dauguma nacionalinių debetinių kortelių tinklų nustato žymiai mažesnius nei tarptautiniai tinklai tarpbankinius mokesčius (arba netgi visai jų neima) už debetinių kortelių operacijas, dėl to paprastai būna mažesni prekybos ir paslaugų įmonių mokesčiai. Atsižvelgiant į tai bei faktą, kad tarpbankiniai mokesčiai, nustatyti mokėjimo sistemoje dalyvaujančių bankų susitarimu, remiantis bendradarbiavimo principu, Komisija mano, kad jie turi būti laikomi karteliniais susitarimais ir draudžiami kaip pažeidžiantys ES konkurencijos taisykles. Siekiant išvengti vartotojų mokamų mokesčių naštos, kuomet vartotojai moka metinį korteles aptarnavimo

⁸⁶ R. Schmalensee. Payment systems and interchange fees // The journal of industrial economics No. 2. 2002. P. 2.

mokestį ir papildomai moka atsiskaidydami už prekes bei paslaugas, į kurių kainą yra įtrauktas tarpbankinio mokesčio dydžio atitikmuo, Komisija atliko Mastercard ir Visa mokėjimo kortelių tinklų nustatytų tarpbankinių mokesčių tyrimus.

Mastercard byloje⁸⁷ ETT nagrinėjo grupės taisykles ir šiai grupei priklausančių bankų sprendimus dėl tarpbankinių mokesčių (angl. MIF). Daugiašaliai tarpbankiniai mokesčiai yra mokami atliekant kiekvieną mokėjimą mokėjimo kortele ir taikomi Europos ekonominės bendrijos ribose. Tai yra vadinamieji „atsarginiai“ mokesčiai, kurie mokami tuo atveju, kai nėra sudaryta dvišalių susitarimų tarp išleidžiančiojo ir aptarnaujančiojo bankų. Mastercard tinklo nustatyta schema riboja konkurenciją tarp aptarnaujančiųjų bankų, nes mokėdami tinklo nustatytą mokestį, bankai paslaugų ir prekių įmonių mokestį nustatė remdamiesi tarpbankiniu mokesčiu ir taip padidino minimalų mokesčio dydį.

Mastercard grupės sprendimai atitinka EB Sutarties 81 str. nustatytus kriterijus, pagal kuriuos bendrovių asociacijos susitarimai yra draudžiami ir pripažįstami ribojantys konkurenciją, tačiau Mastercard organizacija siekė pateisinti daugiašalio tarpbankinio mokesčio nustatymą, įrodinėdama šio mokesčio naudingumą rinkai bei vartotojams, kurie yra netiesioginiai tarpbankinio mokesčio mokėtojai. Naudingumo kriterijus yra nustatytas EB Sutarties 81 straipsnio 3 dalyje, kurioje nurodyta galimybė suteikti išimtį ekonominę naudą teikiantiems susitarimams ir sprendimams. Komisija, išnagrinėjusi pateiktus argumentus, nepasisakė, ar kolektyviai nustatytas daugiašalis tarpbankinis mokestis gali padėti optimizuoti mokėjimo kortelių veikimą vartotojų naudai, nes Mastercard nepristatė reikiamų įrodymų, patvirtinančių tarpbankinių mokesčių sistemos efektyvumo. Mastercard tvirtinimai buvo paremti hipotetiniais teiginiais, kad vartotojai nenorėtų mokėti mokesčio už naudojimąsi mokėjimo kortele; taip pat buvo įrodinėjama nauda paslaugas teikiančioms įmonėms, neatlikus jų požiūrio tyrimo bei vertinimo. Dėl šių priežasčių Komisija nusprendė, kad 81 straipsnio 3 dalies pirmoji sąlyga nebuvo įvykdyta.

Antroji šio straipsnio sąlyga nustato, kad visi mokėjimo kortelių sistemos vartotojai – šiuo atveju tiek kortelių savininkai, tiek prekybos įmonės turėtų gauti atitinkamą naudą iš daugiašalių tarpbankinių mokesčių nustatymo ir mokėjimo. Nors yra manoma, kad prekybos įmonės gali gauti naudos dėl padidėjusios prekybos apimties, vartotojams mokant mokėjimo kortele, tai nebūtinai visiškai kompensuoja nuostolius, patiriamus mokant prekybos mokestį aptarnaujančiajam bankui. Nepateikus įrodymų dėl prekybos įmonių ir vartotojų gaunamos naudos, Mastercard organizacijai nepavyko įrodyti draudžiamiems susitarimams taikomos išimties antrosios sąlygos buvimo.

⁸⁷ 2007 m. gruodžio 19 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. COMP/34.579 MasterCard // [2007] OJ C 089.

Mastercard taip pat neįrodė būtinybės taikyti tarpbankinį mokestį norint pasiekti tam tikrą rinkos išvystymo lygį, kaip yra reikalaujama 81 straipsnio 3 dalyje. Taigi Mastercard grupei nepavykus pristatyti duomenų, įrodančių visų minėtų išimties sąlygų buvimą, Komisija nusprendė, kad daugiašaliams tarpbankiniams mokesčiams nėra taikoma minėta draudžiamų susitarimų išimtis. Kadangi tarpbankiniai mokesčiai riboja konkurenciją tarp aptarnaujančiųjų bankų ir šis bankų susitarimas neatitinka 81 straipsnio 3 dalyje numatytų išimties sąlygų, Komisija nusprendė uždrausti daugiašalių tarpbankinių mokesčių taikymą. Šis Komisijos sprendimas neuždraudžia naujų, galinčių pakeisti tarpbankinį mokestį mokesčių nustatymo, su sąlyga, kad naujasis mokestis atitiks visas draudžiamų susitarimų išimties taisykles, nurodytas EB Sutarties 81 straipsnyje.

Panašią situaciją Komisija nagrinėjo Visa byloje.⁸⁸ Visa mokėjimo kortelių tinklas taip pat buvo nustatęs daugiašalius tarpbankinius mokesčius, tačiau atlikus tyrimą, Komisija leido Visa grupei taikyti tarpbankinį mokestį atsižvelgiant į pakeitimus, kuriuos Visa įsipareigojo atlikti: sumažinti tarpbankinio mokesčio dydį, pateikti informaciją apie tarpbankinio mokesčio dydį įmonėms bei kt.

Šiuose tyrimuose yra išdėstyta Komisijos neigiama pozicija dėl daugiašalių tarpbankinių mokesčių, kurie riboja konkurenciją, išskyrus tuos atvejus, jei mokėjimo kortelių tinklui pavyksta įrodyti, kad tarpbankinis mokestis gali būti naudingas bendros rinkos veikimui bei vartotojams. Siekiant išvengti tarpbankinių mokesčių ir dėl jų didėjančių prekių ir paslaugų kainų bei konkurencijos ribojimo, buvo pradėta kurti bendra mokėjimo eurais erdvė SEPA (angl. Single Euro Payments Area). Tai ES bankininkystės sektoriaus iniciatyva sukurta sistema, kurioje visi mažmeniniai mokėjimai negrynaisiais eurai traktuojami kaip vietiniai mokėjimai, neatsižvelgiant į siuntėjo ir gavėjo buvimo vietą. SEPA sistemoje netaikomi tarpbankiniai mokesčiai, todėl yra skatinama konkurencija tarp bankų.⁸⁹ Šiuo metu SEPA apima visas ES valstybes nares, taip pat Norvegiją, Islandiją, Lichtenšteiną ir Šveicariją. Privatūs klientai, įmonės ir kiti ekonomikos subjektai gali siųsti ir gauti vietinius ir tarptautinius mokėjimus eurai, jiems taikant vienodas sąlygas, teises ir įsipareigojimus. Tokios sistemos įvedimas yra itin svarbus konkurencijos skatinimui ir padės išvengti tarpbankinių bei kitų mokesčių sukeliama konkurencijos ribojimo.

2.3 Piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi instituto taikymas skatinant konkurenciją

⁸⁸ 2002 m. gruodžio 19 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. COMP/29.373 — Visa International — Multilateral Interchange Fee // [2002] OJ L 318.

⁸⁹ Faull J., Nikpay A. The EC law of competition // London: Oxford university press. 2007, P.1315.

2.3.1 Diskriminacinių sąlygų nustatymas

Piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi bankų sektoriuje nėra dažnas reiškinys. Tai galima būtų paaiškinti esama nedidele koncentracija ES rinkoje. Tačiau rinkos fragmentacija kelia pavojų, kad suskaidytose nacionalinėse rinkose bankai veiks naudodamiesi užimama rinkos dalimi bei pažeisdami konkurencijos taisykles. Kaip jau minėta, konkurencijos teisėje išskiriamas pašalinantis bei išnaudotojiškas dominavimas rinkoje. Bankų sektoriuje pašalinančio dominavimo atveju rinkos lyderis gali neleisti kitiems ūkio subjektams naudotis tam tikromis teikiamomis paslaugomis, kurios yra būtinos jų veiklai. Nors dominavimas rinkoje savaime nėra ribojantis konkurenciją, tačiau kai būtinos paslaugos nėra teikiamos dėl diskriminacinių dominuojančios įmonės sąlygų, toks elgesys yra nesuderinamas su bendrąja rinka. Vienas iš labiausiai žinomų ir geriausiai dominuojančio ūkio subjekto įtaką konkurentams bei rinkai atskleidžiančių pavyzdžių yra SWIFT/La Poste byla.⁹⁰ SWIFT yra bankų kooperatyvas, jungiantis daugiau nei 2000 bankų. Jis valdo tarptautinį komunikacijos tinklą, kuris užtikrina patikimą duomenų perdavimą finansinėms institucijoms, esančioms visame pasaulyje bei aptarnauja visas mokėjimo sistemas. Prancūzijos paštas, teikiantis mažmeninės bankininkystės paslaugas, pateikė prašymą tapti SWIFT kooperatyvo nariu, tačiau jam buvo atsakyta, kad nariu gali būti tik bankai, tuo tarpu Prancūzijos paštas tokio juridinio statuso neturėjo. Dėl šio atsisakymo buvo kreiptasi į Komisiją ir Komisija pradėjo tyrimą. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad SWIFT užima dominuojančią padėtį mokėjimo sistemų informacijos perdavimų srityje ir yra vienintelis tinklas, jungiantis visame pasaulyje veikiančius bankus. Siekiant įrodyti, kad buvo pažeistas EB Sutarties 82 straipsnis, buvo būtina nustatyti, kad dominuojančios įmonės veiksmai neigiamai paveikia prekybą tarp valstybių narių vienu iš nurodytų šiame straipsnyje būdų. Kadangi SWIFT kooperatyvas jungė viso pasaulio kredito įstaigas, Prancūzijos paštas, negalėdamas naudotis SWIFT paslaugomis negalėjo bendradarbiauti su tomis įstaigoms. Komisija nustatė, kad užimdamas dominuojančią poziciją, SWIFT piktnaudžiavo padėtimi bei pažeidė EB Sutarties 82 straipsnį, neleidamas Prancūzijos paštui tapti nariu dėl jo teisinės formos, taip vykdydamas diskriminacinę veiklą. Tačiau Komisijos tyrimas buvo sustabdytas, nes SWIFT ėmėsi veiksmų, leidžiančių ne finansinėms institucijoms naudotis SWIFT tinklo paslaugomis, tačiau ribojimas dėl narystės išliko. Komisija pripažino pagrįstais argumentus, dėl kurių SWIFT nenorėjo leisti Prancūzijos paštui tapti tinklo nariu: siekiant išvengti sisteminės krizės bei kitų galimai neigiamų pasekmių, neturėtų būti leidžiama tapti tinklo narėmis įmonėms, kurios Centrinio Banko nėra pripažintos galinčios turėti tiesioginį priėjimą prie ES mokėjimo sistemų, laikantis Europos Pinigų Instituto reikalavimų. Šioje byloje buvo siekiama išlaikyti balansą tarp konkurencijos ir konkurentų apsaugos principų, tačiau pavojus, kad konkrečios

⁹⁰ 1997 m. lapkričio 6 d. Komisijos pranešimas Nr.IV/36.120 – La Poste/SWIFT) // OJ 1997, C 335.

konkuruojančios įmonės galimybės konkuruoti bus susilpnintos, buvo akivaizdus ir reikėjo imtis atitinkamų veiksmų.

2.3.2 Produktų siejimas

Bankams konkuruojant tarpusavyje ir siekiant maksimalaus pajamingumo, daugiausia dėmesio skiriama naujų vartotojų pritraukimui bei pastovaus klientų rato išsaugojimui. Tačiau ne visi būdai yra leistini bei nepažeidžiantys konkurencijos. Konkurencijos ribojimo pavyzdžiu, kuomet siekiama nustatyti didesnes paslaugų kainas, galima laikyti vartotojui teikiamos paslaugos apsunkinimą papildomomis paslaugomis. Šiuo atveju įmonės, užimančios dominuojančią padėtį rinkoje, veiksmai būtų laikomi išnaudotojišku piktnaudžiavimu, nesuderinamu su bendrąja rinka.

Produktų siejimas yra plačiai tarp ES mažmeninių bankų paplitusi strategija. Šiuo būdu du skirtingi produktai parduodami kaip vienas, esant sąlygai, kad nė vienas iš jų iš nebus parduodamas atskirai. Esamus klientus bankai stengiasi išlaikyti sukurdami įvairias kliūtis, dėl kurių buvimo finansiškai nenaudinga klientui keisti paslaugų teikėją. Dažniausiai bankai tokią susietumo strategiją taiko siūlydami hipotekos paskolas, susietas su einamąja sąskaita, mokumo draudimo paslaugas, susietas su hipotekos paskola bei vartojamąsias paskolas bei paskolas smulkioms ir vidutinėms įmonėms, kurios yra susietos su einamosiomis sąskaitomis. Galima išskirti atvejus, kuomet konkurencijos ribojimas dėl produktų susiejimo yra labiausiai tikėtinas. Visų pirma, klientų judumas yra įtakojamas paslaugų teikėjo keitimo kaštų, tai yra banko sąskaitos uždarymo bei paskolos grąžinimo sąlygų, nes apskaičiavus išlaidas, klientui gali tapti finansiškai nenaudinga keisti paslaugų teikėją. Antra, bankai, siūlydami savo klientams susietus produktus gali pakenkti naujų bankų sektoriaus dalyvio atėjimo į rinką galimybei, pavyzdžiui, bankui, teikiančiam vartojimo paskolas, gali kilti keblumų siekiant pritraukti klientą, kuris jau turi pasirinkęs susietą su einamąja sąskaita produktą. Galiausiai, produktų susiejimas sukelia neaiškumų dėl kainos sudėties, nėra aišku, kiek kuris produktas iš tikrųjų kainuoja. Minėtas poveikis yra labiausiai ribojantis rinkoje veikiant vienam ar dviem dominuojantiems bankams. Šiuo atveju gali būti pažeidžiamas EB Sutarties 82 straipsnis, nustatantis draudimą sutarties šalims nustatyti papildomus įsipareigojimus, kurie nesusiję su sutarties dalyku.

Siekiant nustatyti, ar buvo pažeistas EB Sutarties 82 straipsnis, banko veikla turi atitikti piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi kriterijus. Pirmiausia, bankas turi būti pripažintas dominuojančiu atitinkamoje rinkoje. Antra, pagrindinis produktas ir su juo susietas produktas turi būti visiškai skirtingi produktai. Taip pat reikalaujama, kad tokio dominavimo rinkoje nebūtų galima paaiškinti naudingumo kriterijais. Siekiant pateisinti produktų siejimą, gali būti naudojamos išlygos sąlygomis, kurios pateisintų taikomos priemonės veiksmingumą: kredito

rizikos mažinimas, ekonomiško kriterijus bei produktų atsiejimo techniniai sunkumai. Bankai teigia, kad galėdami stebėti klientų finansus jų turimose einamosiose sąskaitose, gali analizuoti jų pokyčius bei įvertinti nemokumo riziką. Taip pat nurodoma, kad produktų siejimas sumažina produktų kainą, todėl jie yra naudingi klientui.⁹¹ Tačiau, minėtu atveju, asmuo, jau turintis einamąją sąskaitą banke, norintis iš kito banko gauti vartojamąją sąskaitą, susidurs su nereikalingos papildomos einamosios sąskaitos problema, kurią jis privalės atidaryti tame banke. Argumentai dėl techninių kliūčių atmetini remiantis tuo, kad skolininko bankui pervedamos paskolos įmokos yra reguliarios, dažniausiai atliekamos kartą per mėnesį, tad tokie pervedimai nebūtinai turi būti vykdomi per tame banke atidarytą sąskaitą ir abiem pusėm papildomų nepatogumų nesukelia. Pažymėtina, kad SEPA⁹² mokėjimo sistema šiuos tarpbankinius pervedimus tarp ES valstybių narių padarys dar paprastesnius.

Kai kurios ES valstybės narės teisinėmis priemonėmis kovoja su bankų vykdomu produktų siejimu, nes tai gali riboti konkurenciją. Airijos Respublikos Vartotojų apsaugos kodekso II skyriaus 4 poskyryje nurodoma, kad draudžiamas visų finansinių paslaugų, įskaitant mažmeninės bankininkystės, produktų, skirtų klientams, siejimas su kitais finansinių paslaugų produktais.⁹³ Tokia praktika, vyraujanti ES valstybėse narėse, taip pat gali riboti konkurenciją, todėl Komisija pranešė apie ketinimą ištirti produktų siejimą ir kitą nesąžiningą praktiką kreditų, sąskaitų, mokėjimo tvarkymo srityse, kad įvertintų tokios praktikos poveikį klientų judumui. Komisija konstatavo, kad specifinių problemų, kuriomis ribojama tarpvalstybinė hipotekinių skolintojų veikla, nustatyta šiose srityse: ikisutartinė informacija, išankstinis kredito grąžinimas, produktų siejimas.⁹⁴ Vertinimas taip pat buvo atliktas Hipotekos finansavimo ekspertų grupės,⁹⁵ kuri patvirtino kliūčių prekybai egzistavimą ir būtinumą jas šalinti. Atsižvelgiant į grupės diskusijas, Komisijos tikslas yra parengti horizontaliąją iniciatyvą dėl nesąžiningos komercinės praktikos mažmeninių finansinių paslaugų srityje, įskaitant hipotekinius kreditus.

2.3.3 Banko keitimo kaštai

Jeigu bankai siūlo didesnes indėlių palūkanas, dažnai kartu yra padidinami ir mokesčiai, mokami už sąskaitų valdymą ar operacijas tarpbankinėse sistemose. Palyginimui, galima

⁹¹ Deutsche Bank research: Mobility of bank customers in the EU // http://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD0000000000231711.PDF, prisijungimo laikas: 2008-10-11.

⁹² European payment Council // <http://www.europeanpaymentscouncil.eu/documents/EPC075-SCF%20QAs%20Version10%20Final.pdf>, prisijungimo laikas: 2008-10-12.

⁹³ Commission staff working document - Accompanying the Communication from the Commission - Sector Inquiry under Article 17 of Regulation (EC) No 1/2003 on retail banking (Final Report) // SEC/2007/0106.

⁹⁴ Baltoji knyga dėl ES hipotekinių kreditų rinkų integracijos. Poveikio vertinimo santrauka // http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/docs/home-loans/sec_2007_1684_lt.pdf, prisijungimo laikas: 2008-10-14.

⁹⁵ Hipotekos finansavimo ekspertų grupės ataskaita // http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/docs/home-loans/mfeg/final_report-en.pdf, prisijungimo laikas: 2008-10-14.

apžvelgti Lietuvos finansų įstaigų duomenis. 2006 m. finansinės paslaugos Lietuvoje brango vidutiniškai 16,6 procento.⁹⁶ 2008 m. paslaugų įkainiai didėjo beveik tiek pat. Tai galime matyti palyginę banko teikiamų paslaugų įkainius: 2006 m. mokestis už vietinius pervedimus naudojantis elektroninės bankininkystės paslaugomis svyravo nuo 0.7 iki 1.2 Lt, tuo tarpu 2008 m. liepos mėnesį dauguma bankų padidino įkainius ir mokestis už vietinius pervedimus svyravo nuo 1 iki 1.4 Lt. Šie paslaugų didinimai susiję su įvairiais faktoriais, tačiau vienas iš jų – didėjančios indėlių palūkanos. Ypač tai matoma 2008 m., kuomet bankams trūkstant likvidžių lėšų, labai kilo terminuotų indėlių palūkanos – iki 2 procentų. Taip pat kilo ir bankų įkainiai, pvz. nuo 2008 m. gruodžio mėnesio įsigaliojo nauji bendrieji SEB banko mokėjimo kortelių išdavimo ir sąskaitų tvarkymo įkainiai – naujos kliento mokamos metų palūkanos už panaudotą kredito limitą. Vidutiniškai mokestis kilo 3.3 procentais, labiausiai išaugo Visa bei Visa Electron mokėjimo kortelių įkainiai – pažymėtina, kad šios kortelės yra vienos iš populiariausių tarp vartotojų.

Minėtas bankų finansinių paslaugų kainų kitimas įtakoja vartotojų pasirinkimą. Kylant bankų paslaugų įkainiams, ypač jei jie keliami beveik tuo pačiu metu, vartotojai negali pasirinkti jiems tinkamiausio paslaugų teikėjo. Atsižvelgiant į tai, kad dominuojančią padėtį rinkoje užimantis bankas kelia susietų produktų kainas, visi kiti rinkos dalyviai elgsis taip pat, dėl to sumažindami klientų judumą rinkoje. Nustatyta, kad siekiant pritraukti naujus klientus, bankai yra linkę siūlyti jiems palankesnes sąlygas,⁹⁷ tačiau jau esamiems klientams kainos dažnai yra keliamos, manant, kad dėl iškilusių nepatogumų bei paslaugos teikėjo keitimo kaštų, klientas neieškos alternatyvos. Ši tema buvo analizuota P. Klemperer [1995] studijoje analizuojant klientų patiriamus paslaugos teikėjo keitimo kaštus tarp bankų⁹⁸ ir buvo pateikta išvada, kad tokių kainų nustatymas taip pat gali įtakoti konkurenciją. Komisijos atliktame Tyrime yra pateikiami duomenys, kad analizuojant kainų struktūrą, mokesčiai, mokami už sąskaitų valdymą, sąskaitos uždarymą, palūkanos, mokamos už naudojimąsi pinigais, kurių nepakanka sąskaitoje, mokesčiai už grynujų pinigų išėmimą iš bankomatų, mokesčiai už pinigų pervedimą vykdant operacijas banko viduje „on-us“ ir operacijas tarp skirtingų bankų „off-us“, pasižymi itin didele įvairove, o daugumos bankų paslaugų kainos žymiai viršija ES vidurkį. Esant dideliems paslaugų teikėjo keitimo kaštams, klientai turi ribotas galimybes ieškoti naujo paslaugų teikėjo, nes tai gali reikšti papildomas išlaidas. Dėl šios priežasties bankų klientų judumas yra palyginti nedidelis ES valstybėse narėse. Tačiau kainos kaip vienintelio pasirinkimą įtakančio veiksnio vertinimas

⁹⁶ Statistikos departamento duomenys // <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1422>, prisijungimo laikas: 2008-11-20.

⁹⁷ M. Kim, D. Kliger, B. Vale. Estimating switching costs: the case of banking // Journal of Financial Intermediation. 2003, 25–56.

⁹⁸ P. Klemperer. Competition when consumers have switching costs // Review of Economic Studies 62. 1995. P. 515-539.

neatspindėtų tikrosios situacijos ir reikštų įvairių kitų faktorių atmetimą. Bankų klientams be siūlomo produkto kainos itin reikšmingas yra pasitikėjimo banku klausimas. Šis faktorius nėra visiškai pavaldus bankų kontrolei, nes dauguma klientų teikia pirmenybę jų valstybėje narėje veikiantiems nacionaliniams bankams, kurie dėl susiklosčiusios situacijos per tam tikrą laiką įgyja klientų pasitikėjimą. Net ir vertinant naujausias technologijas yra akivaizdu, kad jos tėra silpna alternatyva tiesioginiam kliento bendravimui su banku ir kol kas negali jo pakeisti.⁹⁹

Didžiausia konkurencija tarp bankų vyksta dėl nuo jų priklausančių, kliento pasirinkimą lemiančių veiksnių - produkto kainos, kokybės, papildomų sąlygų. Kliento turima galimybė pakeisti banką, kitam bankui pasiūlius palankesnes sąlygas, skatina konkurenciją bankų sektoriuje, todėl tiek nacionalinės, tiek ES institucijos skiria daug dėmesio šio veiksnio analizei. Klientų judumas ir konkurencijos skatinimo galimybės buvo analizuotos Komisijos atliktame einamųjų sąskaitų ir su jomis susijusių paslaugų tyrime.¹⁰⁰ Remiantis tyrimo duomenimis, galima teigti, kad klientų judumas ES valstybėse narėse nėra didelis, tačiau, kaip jau minėta, tokią situaciją lemia tiek kliento ir banko tarpusavio bendradarbiavimo lygis, tiek siūlomo produkto charakteristika. Esant tobulos konkurencijos sąlygoms, klientų judumas yra neįmanomas, nes visi rinkos dalyviai siūlo produktus vienodomis sąlygomis, nenukrypdami nuo konkurencijos taisyklių, draudžiančių naudotis turima padėtimi, t.y. siūlo vienodos kokybės produktus už tokią pačią kainą. Tačiau nesant konkurencijos, klientų judumas taip pat yra beveik neįmanomas. Ypatingai, jei šią situaciją sukuria dominuojančią padėtį rinkoje užimantis bankas – tuomet konkuruojantys bankai negali pasiūlyti mažesnių kainų ir kartu veikti pelningai.

Taigi, galima išskirti pasekmes, kurias sukelia vadinamosios banko „keitimo kainos“. Visų pirma, bankas, nustatydamas sąskaitos uždarymo mokesčius, išankstinio kredito grąžinimo sąlygas bei susiedamas produktus, sumažina galimybes klientams judėti tarp bankų ir suteikia bankui didesnes galimybes įtakoti kliento pasirinkimą. Dėl susietų produktų išauga paslaugos teikėjo keitimo kaštai, o klientas negali tiksliai nustatyti kiekvieno iš produktų kainos bei jų palyginti su kitų bankų siūlomais produktais. Reikšmingi klientų pasirinkimui yra ir tiesioginiai mokesčiai, mokami už banko sąskaitos uždarymą, išankstinį kredito grąžinimą, ar indėlių palūkanų praradimas nutraukus indėlio sutartį anksčiau nustatyto termino. Siekiant skatinti konkurenciją tarp bankų, būtina sukurti klientų judumui palankias sąlygas ir mažinti paslaugų teikėjo keitimo kainas bei kontroliuoti žymią rinkos dalį užimančių bankų veiklą. Poveikis gali būti daromas tiek teisinėmis priemonėmis, ribojant keitimo kainas, tiek bankams

⁹⁹Expert group on banking // http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/actionplan/stocktaking/report-bank_en.pdf, prisijungimo laikas: 2008-10-28.

¹⁰⁰Interim report II current accounts and related services // http://ec.europa.eu/comm/competition/sectors/financial_services/inquiries/interim_report_2.pdf, prisijungimo laikas: 2008-06-11.

bendradarbiaujant tarpusavyje ir vengiant didelių keitimo kaštų nustatymo. Siekdamą įvertinti klientų pasirinkimo keisti paslaugų tiekėją galimybes, Komisija sudarė Ekspertų grupę, kuri turėjo tirti einamųjų sąskaitų klientų judumą. Šios grupės publikuojamame pranešime¹⁰¹ buvo pateiktos rekomendacijos didinti kainų skaidrumą, kreditų registrų informacijos prieinamumą bei skatinti multi-bankininkystę¹⁰², kuri gali būti pagrindinė priemonė siekiant padidinti mažą klientų judumą ES valstybėse narėse.

3 VALSTYBĖS PAGALBOS INSTITUTO TAIKYMAS SKATINANT KONKURENCIJĄ

Valstybės pagalba gali būti apibūdinama kaip sąlygų, kurios galėtų ūkio subjektams padėti sumažinti konkurencingumą rinkoje, sudarymas. Kontroliuodama valstybės pagalbą, Komisija siekia užtikrinti vienodas sąlygas finansinių paslaugų sektoriuje valstybių narių kredito įstaigoms, kurios konkuruoja tuo pačiu metu siūlydamos panašias paslaugas apibrėžtai klientų grupei, bei skatina konkurenciją ir bendrosios rinkos funkcionavimą.¹⁰³ Akivaizdu, kad teikiama pagalba gali pažeisti konkurenciją, suteikiant pranašumą vienoms įmonėms, o kitas paliekant nuošalyje, todėl valstybės pagalba bendrąja prasme yra nesuderinama su bendrąja rinka. Bankų sektoriuje labai svarbus pasitikėjimo faktorius – vartotojai visada bus linkę labiau pasitikėti valstybės garantiją ar kitokią pagalbą turinčio banko paslaugomis. Dėl šios priežasties ne tik nauji rinkos dalyviai, bet ir ilgai joje veikiantys bankai gali prarasti klientus bei patirti likvidžių lėšų trūkumą. Ypatingai tai svarbu ekonominio nestabilumo situacijoje, kuomet dėl finansų krizės daugelis bankų klientų prarandama pasitikėjimą visomis kredito įstaigomis.

Sąžiningai konkurencijai yra svarbu, kad ūkio subjektas veiktų naudodamasis nuosavais ištekliais, o ne valstybės lėšomis, bet dėl susiklosčiusių nepalankių veiksnių aplinkybių bei visuomenės ekonominio intereso, tam tikrą valstybės pagalbą galima pateisinti. EB Sutarties 87 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatyti atvejai, kuomet valstybės pagalba bus laikoma neprieštaraujančia bendrajai rinkai, tačiau bankų sektoriui 87 straipsnio 2 dalyje numatytos išimtys dažniausiai netaikomos. Leidžiama teikti valstybės pagalbą bankams, skirtą bendrų Europos interesams svarbių projektų skatinimui, valstybės narės ekonomikos dideliems sutrikimams atitaisyti (87 straipsnio 3 dalies b punktas) arba tam tikros ekonominės veiklos rūšių ar regionų ekonomikos sričių plėtrai skatinti (87 straipsnio 3 dalies c punktas). Šias sąlygas

¹⁰¹ Expert group's on customer mobility in relation to bank accounts report // http://ec.europa.eu/internal_market/financeservices-retail/docs/baeg/report_en.pdf, prisijungimo laikas: 2008-09-04.

¹⁰² Multibankininkystė laikoma situacija, kuomet, klientai turi ne vieno, o kelių bankų sąskaitas ir naudojami kelių bankų paslaugomis. Jos veikimas priklauso nuo banko nustatytų sąskaitų aptarnavimo mokesčių, kurie vienoje šalyje yra netaikomi, o kitose gali siekti 90 eurų. Multibankininkystė skatina konkurenciją tarp bankų, nes klientai nėra susiję tik su vienu banku ir turi didesnę galimybę rinktis, o bankai yra priversti konkuruoti siūlydami geresnes kainas klientams.

¹⁰³ Cresswell P.J., Blair W.J.L., Hill G.J.S. Encyclopedia of banking law // London: LexisNexis, 1996, P. B 225.

atitinkanti pagalba laikoma suderinama su bendrąja rinka, kuomet po atlikto tyrimo tai patvirtina Komisija.

3.1 Suderinama su bendrąja rinka valstybės pagalba

3.1.1 Pagalba tam tikros ekonominės veiklos rūšių arba tam tikrų regionų ekonomikos sričių plėtrai skatinti

Valstybės pagalbos suteikimas vienai iš įmonių gali būti pripažintas bendrajai rinkai neprieštaraujančiu ir konkurenciją skatinančiu veiksniu. Valstybei narei gali tekti teikti paramą įmonėms, susiduriančioms su ekonominiais sunkumais. Iš Komisijos atliktų tyrimų galime daryti išvadą, kad tokia pagalba apima plataus masto priemones, padedančias spręsti ilgalaikes problemas bei galinčias iš pagrindų pakeisti nepelningai veikiančios įmonės veiklą.

Pagalba su ekonominiais sunkumais susiduriančiai įmonei buvo analizuota Credit Lyonnais byloje.¹⁰⁴ Komisija atliko tyrimą dėl valstybės pagalbos, skirtos bankų grupei Cr  dit Lyonnais (toliau – CL), kurioje valstyb   valdydama 55 % akcijų paketą turėjo 76 % balsavimo teis   turinčių balsų, ir pritarė šiai pagalbai. 1994 m. Prancūzijos valdžios institucijos padidino CL banko kapitalą įnašais ir per  m   nelikvidų turtą. 1995 m. banko padėčiai nepager  jus, Prancūzijos Vyriausyb   per  m   135 milijardų vertės banko nelikvidų turtą. Banko kriz   matomai buvo susijusi su agresyvia banko skolinimo bei investavimo politika, nepakankamai prižiūrint šią veiklą. Komisija pasisakė, kad nors EB Sutartyje nenumatyta jokių speciali   sąlygų bankams dėl valstybės pagalbos taisyklių taikymo, tačiau yra pripa  istama ypatinga bankų sektoriaus padėtis, bei įtaka finansiniame sektoriuje, net jei sunkumai kyla vienam ar keliems bankams. Taip pat teigė, kad remiantis privatus rinkos investuotojo taisyklėmis, restruktūrizavimo planas turi būti pagrįstas tikėjimu, kad investuotojas gaus gr      iš sandorio, kitu atveju bus laikoma, kad buvo teikta valstybės pagalba. Byloje buvo pažymėta, kad CL teikiama valstybės pagalba kapitalo įnašais negali būti laikoma pagalba siekiant atitaisyti didelius ekonomikos sutrikimus, nes ši valstybės pagalba buvo skirta ne visoms, o tik vienai sektoriaus įmonei; taip pat nustatyta, kad banko mokumo problemos atsirado ne dėl sisteminės bankų krizės Prancūzijoje. Komisija pasisakė, kad įmonės sunkumai, susiję su agresyvia skolinimo politika, neįvertinant galimos rizikos ir esant priežiūros trūkumui, nepaisant banko dydžio bei galimo jo bankroto pasekmių, nelaikoma pagalba ekonomikos stabilumui. Atsižvelgiant į tai, kapitalo įnašai gali būti pateisinami tik tuo atveju, jei valstybės pagalba atitinka auk  s  iau minėtas restruktūrizavimo sąlygas. Tokiu atveju taikoma valstybės pagalbos draudimo išimtis, remiantis 87 straipsnio 3 dalies c punktu, numatančiu pagalbą, skirt   tam tikros ekonominės veiklos rūšių arba tam tikr   region   ekonomikos sričių plėtrai skatinti.

¹⁰⁴ 1995 m. liepos 26 d. Komisijos sprendimas dėl sąlyginio sutikimo leisti Prancūzijai teikti valstybės pagalbą bankui Cr  dit Lyonnais // [1995] OJ L 308.

Siekiant palengvinti restruktūrizavimo priemonės įgyvendinimą bei priežiūrą, 2004 m. Komisija priėmė gaires dėl valstybės pagalbos, skirtos sunkumus patiriančių įmonių sanavimui ir restruktūrizavimui,¹⁰⁵ kuriomis pakeitė iki tol galiojusias 1994 m. gaires. Kadangi ES nebuvo bendrai naudojamo "sunkumus patiriančios įmonės" apibrėžimo, šis apibrėžimas buvo pateiktas minėtame Komisijos komunikate dėl gairių: ja laikoma įmonė, kuri nei naudodamasi savo ištekliais, nei savininkų, akcininkų ar kreditorių lėšomis nesugeba sumažinti nuostolių, kurie institucijoms neįsikišus, artimiausiu arba vidutinės trukmės laikotarpiu beveik neabejotinai priverstų ją nutraukti veiklą. Komisijos nuomone, jei tenkinamos gairėse nurodytos sąlygos, pagalba sunkumus patiriančioms įmonėms gali prisidėti prie ekonominės veiklos vystymo, neturėdama prekybai neigiamos įtakos, prieštaraujančios ES interesui. Sanavimo pagalba savo pobūdžiu yra laikina ir grąžintina, jos svarbiausias tikslas yra padėti sunkumus patiriančiai įmonei išlikti tol, kol rengiamas jos restruktūrizavimo arba likvidavimo planas.

Restruktūrizavimo pagalba yra siejama su gyvybingu restruktūrizavimo planu, kurį įgyvendinus turi būti atkurtas įmonės ilgalaikis gyvybingumas. Restruktūrizavimo pagalbai yra keliamas reikalavimas, kad įmonė turi atitikti sunkumus patiriančios įmonės apibūdinimą. Taip pat turi būti siekiama išvengti konkurencijos iškraipymų teikiant pagalbą, bei numatomos kompensacinės priemonės, pavyzdžiui, gamybinių pajėgumų mažinimas. Pagalbos dydis ir intensyvumas turi apsiriboti griežtu restruktūrizavimo sąnaudų minimumu, reikalingu restruktūrizavimui įvykdyti, o pagalbos gavėjas savais ištekliais turi prisidėti prie restruktūrizavimo plano įgyvendinimo.

Nagrinėdama galimą Čekijos pagalbos bankininkystės sektoriui atvejį,¹⁰⁶ Komisija nusprendė, kad valstybės pagalba, suteikta įmonėms GE Capital Bank a. s. ir GE Capital International Holdings Corporation, grindžiama 1998 m. birželio 22 d. Čekijos nacionalinio banko ir GE Capital International Holdings Corporation sudarytu susitarimu dėl žalos atlyginimo, yra suderinama su bendrąja rinka. Komisija tyrė, ar dėl žalos atlyginimo pasirašyti susitarimai bei pareiga Čekijos visuomeniniam subjektui išpirkti GE Capital Bank priklausančio banko akcijas, jei žala nebūtų atlyginama, atitinka esamos valstybės pagalbos kriterijus. Remiantis valstybės pagalbą reguliuojančiomis teisės normomis, jei valstybės pagalba pripažįstama esama pagalba, Komisija turi tikrinti jos suderinamumą su bendra rinka ir atitikimą 87 straipsnio 3 dalies reikalavimams. Ištyrusi visas aplinkybes, Komisija konstatavo, kad garantijų, saugumo garantijų ir pasižadėjimo atlyginti žalą bei pardavimo teisės galimybės dalys yra pripažintos esamomis ir po įstoјimo dienos EB Sutarties prasme reiškia valstybės pagalbą.

¹⁰⁵ Europos Bendrijos gairės dėl valstybės pagalbos sunkumus patiriančioms įmonėms sanuoti ir restruktūrizuoti // OL C 244, 2004 10 1.

¹⁰⁶ 2007 m. liepos 18 d. Komisijos sprendimas dėl valstybės pagalbos Nr. C 27/2004, kurią Čekijos Respublika suteikė GE Capital Bank a. s. ir GE Capital International Holdings Corporation, USA // [2008] OJ L 67.

Taip pat buvo konstatuota, kad pagalba, suteikta parduodant AGB1, sudaro dalį ilgalaikių priemonių, sistemingai taikytų Čekijos Respublikos, kad būtų išvengta bankininkystės sektoriaus žlugimo; ir nors Čekijos valdžios institucijos nesilaikė 1994 m. restruktūrizacijos procesui taikomų gairių nuostatų,¹⁰⁷ tačiau visiškai gerbė jų dvasią ir esminius principus. Atsižvelgiant į neeilines aplinkybes, kurias tuo metu patyrė Čekijos Respublika, ir Europos susitarimo¹⁰⁸ 46 straipsnio 2 punktą, Komisija priėjo prie išvados, kad pagalba gali būti pripažinta suderinama su EB Sutarties 87 straipsnio 3 dalies c punktu kaip pagalba restruktūrizuojant įmonę, palengvinanti tam tikros ūkinės veiklos vystymąsi.

Komisija taip pat pritarė beveik 10 mlrd. eurų vertės restruktūrizavimo pagalbos skyrimui grupei „Bankgesellschaft Berlin AG“ (BGB).¹⁰⁹ Nustatyta, kad trys bankui suteiktos pagalbos – kapitalizavimas, rizikos apsauga ir susitarimas dėl galimų Berlyno žemės pretenzijų bankui dėl skolos grąžinimo nagrinėjimo – riboja konkurenciją restruktūrizavimui būtinu mažiausiu dydžiu. Šiam pagalbos paketui buvo galima pritarti tik su sąlyga, kad bus gerokai apribotas banko dalyvavimas rinkoje, siekiant sumažinti tokios didelės apimties pagalbos konkurenciją iškraipantį poveikį. Toks reikalavimas yra būtinas, norint skatinti konkurenciją rinkoje, nesuteikiant nė vienai įmonei pranašumo prieš konkurentus.

Siekiant įvertinti restruktūrizavimo mastą ir palyginti jį su gautos pagalbos dydžiu, reikia paminėti, kad BGB bendrą balanso sumą buvo nuspręsta sumažinti nuo 189 mlrd. eurų 2001 m. iki maždaug 124 mlrd. eurų 2006–2007 m. Toks sumažinimas yra normalus ne tik dėl labai didelės pagalbos sumos – jis taip pat atitinka Komisijos praktiką restruktūrizavimo pagalbos bankams srityje. Komisijos sprendime buvo teigiama, kad jau įgyvendintos restruktūrizavimo priemonės ir ateityje planuojamos priemonės yra pagrįstos, logiškos ir iš esmės tinkamos, kad BGB galėtų atkurti savo gyvybingumą. Toks griežtas Komisijos požiūris į restruktūrizavimą leidžia tvirtinti, kad konkurencijos skatinimas yra vienas iš esminių vieningos rinkos egzistavimo kriterijų, o konkurentų apsauga nėra vien tik deklaratyvus teiginys.

¹⁰⁷ Commission Community guidelines on State aid for rescuing and restructuring firms in difficulty // OJ C 368, 1994 12 23.

¹⁰⁸ Europos sutartyje steigiant Europos Bendrijų bei jų valstybių narių ir Rumunijos asociaciją (OJ L 357) yra numatyta, kad „Finansinių paslaugų, aprašytų XVIII priede, atveju šis Susitarimas nepažeidžia Šalių teisės taikyti Šalies pinigų politikos vykdymui būtinas priemones arba riziką ribojančias priemones, skirtas užtikrinti investuotojų, indėlininkų, draudėjų ar asmenų, kuriems finansinės paslaugos teikėjas yra išipareigojęs kaip patikėtinis, apsaugą arba finansų sistemos vientisumą ir stabilumą. Šios priemonės neturi diskriminuoti dėl pilietybės kitos Šalies bendrovių ir nacionalinių subjektų palyginti su jos bendrovėmis ir nacionaliniais subjektais.“

¹⁰⁹ 2004 m. vasario 18 d. Komisijos sprendimas Nr. 2005/345/EB dėl pagalbos, Vokietijos teikiamos restruktūrizuojant banką „Bankgesellschaft Berlin AG“ // [2004]. OJ L 116.

3.1.2 Pagalba, skirta bendriems Europos interesams svarbių projektų vykdymui skatinti arba kurios nors valstybės narės ekonomikos dideliems sutrikimams atitaisyti

Valstybės pagalbą bankams taip pat galima pateisinti ES valstybės narės ekonomikai patyrus didelius sukrėtimus, kurie tiesiogiai paveikia visą finansų sektorių. Pažymėtina, kad Komisija šią išimtį taiko itin retai.

Šios išimties taikymas buvo analizuojamas Komisijos rašte dėl Jungtinės Karalystės sprendimo „Northern Rock“ taikyti restruktūrizavimo pagalbos priemones.¹¹⁰ Buvo teigiama, kad ši pagalba galėtų būti laikoma suderinama su EB Sutarties 87 straipsnio 3 dalies b punktu, numatančiu rimtų valstybių narių ekonomikos sutrikimų atstatymą. PIT yra pažymėjęs,¹¹¹ kad EB Sutarties 87 straipsnio 3 dalies b punktas turi būti taikomas tik labai kruopščiai įvertinus padėtį, ir, kad išimtimi negali pasinaudoti viena įmonė ar tik vienas sektorius - pagalba skirta visai valstybės ekonomikai. Komisija taip pat yra nusprendusi,¹¹² kad dideli ekonomikos sunkumai negali būti atitaisomi, sprendžiant konkretaus ūkio subjekto problemas. Tačiau sprendžiant, ar vieno banko – tai yra “Northern Rock” bankrotas sukeltų didelius neigiamus padarinius kitiems bankams, Jungtinei Karalystei nepavyko pateikti informacijos, įtikinančios Komisiją dėl esamo realaus pavojaus ekonomikai.

2008 metais kilus dideliems sutrikimams pasauliniame finansų sektoriuje, Komisija turėjo iš naujo apsvarstyti ekonomikos gelbėjimo priemones ir galimybę taikyti valstybės pagalbą dideliems sutrikimams atitaisyti. Tuo tikslu buvo priimtas komunikatas dėl valstybės pagalbos priemonių taikymo esant pasaulinei finansų krizei.¹¹³ Jame nurodoma, kad siekiant atkurti ilgalaikį dėl savo verslo modelio ar verslo praktikos ypatumų problemų patiriančių įmonių gyvybingumą bei turimų likvidžių lėšų pakankamą dydį, galima taikyti valstybės pagalbą, pagal EB Sutarties 87 straipsnio 3 dalies b punktą, ES valstybės narės ekonomikos dideliems sutrikimams atitaisyti. Tai rodo, kad sunki ekonominė situacija nėra tik vienos valstybės narės banko likvidumo problema: kadangi situacija rinkoje nepalanki skolinimuisi, sunkumų gali iškilti ir stipriems, valdymo problemų neturintiems bankams. Atsižvelgiant į tai, siūloma teikti pagalbą suteikiant valstybės garantijas ar rekapitalizuojant kredito įstaigas, parinkus tinkamiausią priemonę. Šis procesas turi būti vykdomas pagal sanavimo ir restruktūrizavimo gairėse¹¹⁴ nurodytas procedūras ir laikantis jose nurodytų principų. Garantijos turi būti skirtos likvidžių lėšų pritraukimui ir skolos bei įsipareigojimų užtikrinimui. Teikiant

¹¹⁰ Kvietimas teikti pastabas pagal EB Sutarties 88 straipsnio 2 dalį: Valstybės pagalba Nr. C 14/08 (ex NN 1/08) - Restruktūrizavimo pagalba Northern Rock // [2008] OL C135.

¹¹¹ 1999 m. gruodžio 15 d. PIT sprendimas sujungtose bylose Nr. T-132/96 ir T-143/96 Freistaat Sachsen ir Volkswagen AG v Commission // [1999] ECR II-3663.

¹¹² 1998 m. gegužės 20 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. C-47/1996 Crédit Lyonnais // [1998] OJ L 221.

¹¹³ Komisijos komunikatas - Valstybės pagalbos taisyklių taikymas finansų įstaigoms skirtoms priemonėms dėl dabartinės pasaulinės finansų krizės // OL C 270/8, 2008 10 25..

¹¹⁴ Europos Bendrijos gairės dėl valstybės pagalbos sunkumus patiriančioms įmonėms sanuoti ir restruktūrizuoti // OL C 244, 2004 10 1.

garantijas turi būti numatytas atlyginimas už suteikiamą garantiją, o atsiradus būtinybei pasinaudoti garantija, įmonė turi didelę dalimi prisidėti prie išipareigojimų vykdymo; neesant lėšų - atlikti šį išipareigojimą ateityje. Rekapitalizacija gali būti naudojama tvirtą padėtį turinčioms kredito įstaigoms, kurioms laikinai trūksta likvidžių lėšų vykdyti savo išipareigojimus. Kapitalo įnešimas turi būti atlygintinis, valstybei suteikiant atitinkamą skaičių akcijų. Yra numatyta būtinybė suteikus įmonei garantiją ar atlikus rekapitalizaciją, įmonę restruktūrizuoti, siekiant, kad nebūtų toliau iškraipoma konkurencija bendrojoje rinkoje ir nenukentėtų pagalbos negaunančios įmonės. Tiek garantijų suteikimo, tiek rekapitalizavimo atvejais, ES valstybės narės yra įpareigosios stebėti, ar įmonė, gavusi pagalbą, nenaudos jos plėtrai, akcininkų interesų apsaugai, kitiems neleistiniems veiksams ir apie tai pranešti Komisijai.

Vienas iš paskutiniųjų Komisijos pritarimų valstybės pagalbos teikimui buvo susijęs su Latvijos JSC Parex Banka.¹¹⁵ Komisija nusprendė, kad valstybės pagalba, kurią sudaro valstybės garantija esamoms ir naujoms banko paskoloms, valstybės vienerių metų indėlis bei subordinuota paskola, siekiant atstatyti banko likvidumą, atitiko valstybės pagalbos taisyklių taikymo finansų įstaigoms skirtų priemonių dėl dabartinės pasaulinės finansų krizės reikalavimus. Buvo nustatyta, kad pagalba skirta dideliems ekonomikos sutrikimams atitaisyti pagal EB Sutarties 87 straipsnio 3 dalies b punktą, todėl suderinama su bendrąja rinka. Tačiau Komisija pažymėjo, kad patvirtintos priemonės yra laikinos, o pagalbos gavėjas turi atlyginti už pagalbos gavimą bei nedidinti užimamos rinkos dalies, kad nebūtų ribojama konkurencija.

Kita vertus, iš Komisijos praktikos matome, kad valstybės pagalbos priemonės tik laikinai gali padėti problemų turinčiai įmonei. Tai rodo Credit Lyonnais atvejis, kuomet Komisija tris kartus patvirtino šiai bankų grupei skiriamą Prancūzijos Vyriausybės pagalbą 1994-1998 m. Nors pagalbos dydis pranoko visus iki tol skirtos pagalbos atvejus, bankų grupės priiimta neapskaičiuota rizika bei netinkamas veiklos organizavimas nepadėjo Credit Lyonnais įveikti krizės. Taigi valstybės pagalba, be tinkamai vykdomos priežiūros ir įmonės veiklos strategijos pokyčių, yra neveiksminga. Analizuojant šių dienų situaciją ir pastarojo dešimtmečio finansų krizes, galima teigti, kad finansų krizės valdymas turi būti priemonių visuma, susidedanti iš sugriežtinto priežiūros institucijų reguliavimo, atsakomybės paskirstymo ir, neišvengiamai, valstybės pagalbos, teikiamos vyriausybės piniginiiais įnašais ar garantijomis.

Apibendrinant suderinamos su bendrąja rinką valstybės pagalbos skyrimo atvejus, galime teigti, kad valstybės pagalbos institutas leidžia valstybės narėms padėti nacionaliniams bankams ir pagalba laikoma suderinama su bendrąja rinka. Tam sukurtas platus išimčių ratas, todėl būtina

¹¹⁵ State aid: Commission approves Latvian state support for JSC Parex Banka // <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/1766&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, prisijungimo laikas:2008-11-29.

sekti, kaip įmonės vykdo savo įsipareigojimus: esant Komisijos sprendimui grąžinti gautą neteisėtą valstybės pagalbą, tai gali lemti įmonės pasitraukimą iš rinkos. Apibendrinus galima teigti, kad taisyklės atitinkanti, įmonei ar sektoriui padedanti vystytis pagalba ilgesniame laikotarpyje skatina konkurenciją rinkoje, nors tam tikru momentu konkurencingumas yra sumažinamas. Tačiau suderinama su bendrąja rinka konkurencija, stingant griežtos kontrolės, gali lemti ir neigiamus pokyčius bankų sektoriuje. Dabartinė pasaulinė finansų krizė rodo, kad neribojamas konkuravimas bankus paskatino priimti rizikingus sprendimus, dėl kurių kyla sunkumų beveik visiems finansų rinkos dalyviams, bankams esant susietiems tarpusavio skolinimesi, todėl konkurencijos skatinimą tam tikrais atvejais turėtų nusverti konkurencijos ribojimas.

3.2 Nesuderinama su bendrąja rinka valstybės pagalba

3.2.1 Valstybės garantijos

Jau minėta, kad valstybės pagalbą sudarantys finansų pervedimai gali būti įvairių formų: palūkanų sumažinimas, paskolos garantijos, mokestinės lengvatos, kapitalo įnašai. Dažniausiai bankams suteikiamos pagalbos forma yra valstybės garantija skolinams įsipareigojimams. Ar garantija yra valstybės pagalba, ar ne, o jei taip, koks gali būti tokios valstybės pagalbos dydis, reikia vertinti suteikiant garantiją.

Tačiau ne visuomet pavyksta šį principą įgyvendinti. Vokietijos valstybės garantijų, apimančių du elementus – Anstaltslast ir Gewährtrageshaftung, suteikimas valstybiniam bankams buvo neįprasta situacija dėl jos dydžio ir galimo poveikio rinkai.¹¹⁶ Anstaltslast yra vidinis susitarimas tarp banko ir valstybės, kuriuo valstybė yra įsipareigojusi užtikrinti ekonominį banko stabilumą, dėl to banko nemokumas yra praktiškai neįmanomas. Gewährtrageshaftung yra tiesioginė garantija kreditoriams, apimanti visus banko įsipareigojimus. Banko bankrotas gali būti vykdomas tik tuo atveju, jei banko turto nepakanka patenkinti kreditorių reikalavimus. Atlikus tyrimą, nustatyta, kad garantijos nebuvo ribojamos nei dydžiu, nei terminais, o bankai už ją nemokėjo jokio atlyginimo. Išnagrinėjusi šį atvejį, Komisija teigė, kad siekiant išspręsti padėtį, Anstaltslast turi būti uždrausta, o Gewährtrageshaftung apribota tiek, kad atitiktų EB Sutarties nuostatas. Po ilgų derybų, ES institucijų pastangomis, šios garantijos palaipsniui yra naikinamos, pripažinus, kad jos riboja konkurenciją.

Svarbus aspektas, svarstant valstybės garantijos pripažinimą negaliojančia Vokietijos bankų atveju, buvo skolininkų teisės. Kaip tokiu atveju turi būti sprendžiamas skolos mokėjimo

¹¹⁶ The German banking sector: competition, consolidation and contentment // http://www.global-innovation.net/team/tiwari/PDF/German_Banking_Sector.pdf, prisijungimo laikas: 2008-09-12.

klausimas, nėra aišku. Remiantis teisėtais lūkesčiais, skolininkai turėtų teisę reikalauti, kad valstybė vykdytų savo garantinius įsipareigojimus, nors, kita vertus, tai galėtų būti laikoma nauja pagalba skolininkams.¹¹⁷ Komisija, sprendama šį klausimą, 2000 m. kovo 11 d. paskelbė pranešimą, kuriame teigiama, kad klausimas, ar valstybės garantiją pripažinus neteisėta, tai liečia ir valstybę, ir trečiąsias šalis, turi būti sprendžiamas pagal nacionalinę teisę. Nacionaliniai teismai turi nustatyti, ar ES valstybės narės teisė apsaugo garantinį susitarimą nuo jo vykdymo.

Panašus garantijų teikimo teisinis įvertinimas buvo pateiktas Komisijos sprendime dėl Austrijos suteiktos valstybės pagalbos Bank Burgenland privatizavimui.¹¹⁸ Byloje nagrinėjama privatizavimo procedūra, kurios metu buvo siekiama privatizuoti Hypo Bank Burgenland AG (toliau – BB), kuris yra pagal Austrijos teisę veikianti akcinė bendrovė, o BB banko nuosavas kapitalas nuosavybės teise 100 % priklauso Burgenlando federalinei žemei. Paskelbus privatizavimo procesą, du pirkėjai - Ukrainos ir Austrijos investuotojų konsorciumas bei Austrijos draudimo įmonė pateikė privalomus pasiūlymus pirkti BB banką. Pažymėtina, kad iki privatizavimo BB bankui buvo teikiama vadinamoji „Ausfallhaftung“ – valstybės garantija, teikiama viešoms kredito institucijoms. Ši valstybės garantija gali būti suprantama kaip „garantavimo įsipareigojimas“ - kredito institucijos nemokumo arba likvidavimo atveju garantijos davėjas (valstybė, federalinė žemė arba savivaldybė) privalo prisiimti visą atsakomybę. Bankų kreditoriai turi tiesioginius reikalavimus garantijos davėjo atžvilgiu, kuris privalo patenkinti juos tik tuo atveju, jeigu banko turto neužtenka patenkinti kreditorių reikalavimus. Byloje buvo nustatyta, kad sandorio išvakarėse BB bankas išleido papildomų obligacijų, kurios buvo užtikrintos valstybės garantija Ausfallhaftung. Ši papildoma obligacijų emisija nebuvo numatyta kitiems pirkėjams pateiktame verslo plane, todėl Komisija nustatė, kad pagal rinkos ekonomikos dėsnius veikiantis investuotojas būtų atsižvelgęs į valstybės pagalba laikomą garantiją: ex hypothesi joks pagal rinkos ekonomikos dėsnius veikiantis investuotojas neprisiimtų atsakomybės, kuri neatitiktų pagal rinkos ekonomikos dėsnius veikiančio investuotojo dėsnių. Komisija konstatavo, kad buvo pažeistos valstybės pagalbos taisyklės ir įpareigojo Austriją priimti sprendimus, kuriais valstybės pagalbos sumą atitinkanti suma yra išreikalaujama iš valstybės pagalbos gavėjos.

3.2.2 Mokestinės lengvatos

Priemonė, kurią valstybės valdžios institucijos suteikia nustatydamos tam tikras mokestines lengvatas, net ir nepervedant valstybei priklausančių lėšų, pastato įmonę, kuriai ta priemonė suteikta, į palankesnę finansinę situaciją lyginant su kitomis įmonėmis mokesčių

¹¹⁷ R. Feltkamp. Application of the European Community rules on state aid to state guarantees // London: LexisNexis, 2002. P. 57.

¹¹⁸ 2008 m. balandžio 30 d. Komisijos sprendimas dėl valstybės pagalbos Nr. C 56/06 (ex NN 77/06), kurią Austrija suteikė Bank Burgenland privatizavimui // [2008] OL L 239.

mokėtojomis. Tai yra laikoma valstybės pagalba pagal EB Sutarties 87 straipsnio pirmąją dalį. Mokestinės lengvatos taikymo klausimas kilo Banco de Crédito Industrial SA byloje,¹¹⁹ sprendžiant dėl savivaldybės nustatyto mokesčio už naudojimąsi patalpomis, esančiomis vietinės valdžios teritorijoje, pramoniniams tikslams ar komerciniai veiklai vykdyti, mokėjimo. Ispanijos Valstybinių kredito įstaigų įstatyme buvo numatyta, kad visos valstybinės kredito įstaigos yra atleidžiamos nuo mokesčių, mokamų valstybei, savivaldybei ar viešosioms įstaigoms, tačiau bus laikoma, kad jos yra mokesčių mokėtojos.

ETT yra pažymėjęs¹²⁰, kad valstybės pagalbos koncepcija turi būti aiškinama plačiau nei subsidijos, todėl, nes ji apima ne tik gaunamą pelną kaip pinigines išmokas, bet taip pat ir valstybės institucijų įsikišimą, kuris įvairiomis formomis sušvelnina numatytą pareigą mokėti įmokas į biudžetą ir kurios, būdamos panašios turiniu, turi tą patį poveikį įmonei. Tokia pagalba gali neigiamai paveikti prekybą tarp valstybių narių ir riboti konkurenciją, valstybines kredito įstaigas pastatant į palankesnę padėtį nei privačias. Tačiau analizuojamoje byloje ETT pasisakė, kad valstybės pagalbos prieštaravimas konkurencijos taisyklėms taip pat priklauso nuo to, ar ši pagalba yra nauja, ar tai sena valstybės pagalba, galiojusi dar iki valstybei tariant ES nare. Kadangi Ispanijos mokestinės lengvatos yra laikomos esama pagalba, kol Komisija neprieštarauja tokios pagalbos egzistavimui, ji yra laikoma teisėta ir nėra pagrindo atlikti tyrimo dėl jos suderinamumo su bendrąja rinka.¹²¹

3.2.3 Kapitalo įnašas

Komisijos tyrimas dėl Vokietijos bankų buvo atliktas siekiant įvertinti, ar Vokietijos žemių institucijos, pervesdamos lėšas bei turtą septyniems Vokietijos bankams, neteikė valstybės pagalbos, kuri yra nesuderinama su bendrąja rinka. Komisijos atlikto patikrinimo dėl Vokietijos pagalbos bankui Landesbank Schleswig-Holstein Girozentrale¹²² (toliau – LSH) vertinimo kriterijus buvo rinkos ekonomikos sąlygomis veikiančio finansuotojo principas. Remiantis juo yra laikoma, kad viešojo sektoriaus nuosavybei priklausančios įmonės gaunamos lėšos nėra valstybės pagalba. Įmonės palaikymu jos laikomos tik tada, kai šiai viešajai įmonei yra suteikiamos valstybės lėšos tokiomis sąlygomis, kokių ji nebūtų turėjusi normaliomis rinkos sąlygomis (už kapitalo perkėlimą yra atlyginama pagal jo vertę, atsižvelgiant į jo funkciją ir susidariusią riziką). Rinkos ekonomikos sąlygomis veikiančio finansuotojo principas yra taikomas nepriklausomai nuo to fakto, kad turto perkėlimo metu LSH buvo pelninga įmonė. Šiuo

¹¹⁹ 1994 m. kovo 15 d. ETT sprendimas byloje Nr. 387/92 Banco de Crédito Industrial SA v Ayuntamiento de Valencia // [1994] ECR I-00877.

¹²⁰ 1961 m. vasario 23 d. ETT sprendimas byloje Nr. 30/59 De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg v High Authority // [1961] ECR I.

¹²¹ 1992 m. birželio 30 d. ETT sprendimas byloje Nr. C-47/91 Italy v Commission // [1992] ECR I-4145.

¹²² 2004 m. spalio 20 d. Komisijos sprendimas Nr. 2006/737/EB dėl Vokietijos pagalbos bankui Landesbank Schleswig-Holstein Girozentrale // [2006] OL L 307.

sprendimu buvo papildytas rinkos investuotojo principas, teigiant, kad nors iki šiol principas buvo taikomas tik nuostolingai dirbančioms įmonėms, jo taikymas neapsiriboja vien tik šia įmonių kategorija. Net jeigu įmonė ir pelningai dirba, rinkos ekonomikos sąlygomis veikiantis finansuotojas galėtų atsisakyti skirti kapitalą, jeigu jis iš investuoto kapitalo negalėtų tikėtis tinkamos grąžos (dividendų ar vertės prieaugio forma). Jeigu įmonė investavimo metu negalėtų duoti tinkamos kapitalo grąžos, tai rinkos ekonomikos sąlygomis veikiantis finansuotojas reikalautų imtis priemonių kapitalo grąžai padidinti. LSH bandė šią pagalbą teisinti EB Sutarties 86 straipsnio 2 dalimi, pagal kurią, esant tam tikroms aplinkybėms, leidžiama daryti EB Sutarties nuostatų išimtis dėl valstybės pagalbos, ir kuri iš esmės yra taikoma ir finansinių paslaugų sektoriui. LSH pareiškė, kad jis teikia paslaugas, susijusias su bendrais ekonominiais interesais, ir būtent tokiu mastu, koku bet kokia Šlėzvingo-Holšteino žemės parama yra naudojama veiklos tikslams, priklausantiems viešųjų užduočių ir gyvenimo sąlygų užtikrinimo sričiai, todėl tai nėra neteisėtai teikiama valstybės pagalba. Tačiau nebuvo pateikta nei konkrečių uždavinių, kuriuos atlieka LSH, teikdamas paslaugas bendram visuomenės labui, nei su tuo konkrečiai susijusių išlaidų, kurios susidaro iš šios veiklos. Todėl tapo aišku, kad turto perkėlimo (kapitalo įnašo) tikslas buvo padėti LSH bankui atitikti naujus kapitalui keliamus reikalavimus. Todėl šiuo atveju EB Sutarties 87 straipsnio 2 ir 3 dalyje numatytos išimtys, nesant pakankamo pagrindo, negalėjo būti taikomos, o 432,3 mln. eurų dydžio valstybės pagalba, kurią Vokietija suteikė bankui LSH per laikotarpį nuo 1999 m. sausio 1 d. iki 2003 m. gegužės 31 d. yra nesuderinama su bendrąja rinka.

Apibendrinant galima teigti, kad EB institucijų sprendimai dėl valstybės pagalbos teikimo priimami remiantis rinkos investuotojo principu ir siekiant įvertinti valstybės norą veikti remiantis rinkos principais. Nustatyta, kad fragmentuotoje bendrojoje rinkoje ES valstybės narės vykdo protekcionizmą, ribodamos konkurenciją tarp bankų. Toks elgesys, neatitinkantis rinkos investuotojo elgesio, bei bendrosios rinkos principų, pripažįstamas neteisėtu ir sukelia didelių neigiamų pasekmių pirmiausia pačiai įmonei, o taip pat, bendrajai rinkai bei vartotojams.

Analizuojant valstybės pagalbos suderinamumą su bendrąja rinka bankų sektoriuje, galima remtis tik Komisijos bei teismine praktika. Todėl ūkio subjektai, ypač bankai, periodiškai patiriantys finansinių sunkumų, siekdami stabilizuoti padėtį gaunama valstybės pagalba, neturi teisinio aiškumo, kokia pagalba gali būti laikoma pateisinama. Sprendžiant šį klausimą, ES institucijos turėtų priimti norminius teisės aktus ar paaiškinimus, reguliuojančius valstybės pagalbos draudimo išimčių taikymo tvarką.

PABAIGA

Apibendrinant šiame darbe atliktą konkurencijos teisės skatinimo bankų teisėje įvertinimą, galima teigti, kad mums pavyko pasiekti pagrindinį šio darbo tikslą ir išanalizuoti konkurencijos ribojimo pagrindinius požymius, siekiant įvertinti konkurencijos skatinimą bankų sektoriuje bei taisykles, kuriomis remiantis ūkio subjektų veiksmai pripažįstami suderinamais su bendrąja rinka. Pasiekti šį tikslą padėjo tinkamai iškelti uždaviniai, kurių pagrindu buvo atlikta konkurencijos teisės taisyklių teorinių nuostatų analizė bei teismų praktikos analizė, siekiant nustatyti sąlygas, kuriomis ūkio subjektai gali pateisinti savo veiksmus, ribojančius konkurenciją, bet suderinamus su bendrąja rinka. Tačiau šiame darbe liko neaptartas koncentracijos institutas, kuris, atsižvelgiant į ES ir Lietuvos teisės aktus bei EB institucijų praktiką, užima labai svarbią vietą konkurencijos skatinime. Dėl ribotos magistro baigiamojo darbo apimties, nustačius konkurencijos taisyklių bei jų išimčių taikymo pagrindinius požymius, darbe nebuvo pateiktas išsamus konkurencijos veiksmingumo įvertinimas. Atsižvelgiant į tai, kas paminėta, šis tyrimas nepretenduoja į visapusišką nagrinėjamos problemos analizę bei orientuojasi tik į bendrojo konkurencijos skatinimo taisyklių ir jų elementų analizę.

Taip pat galima teigti, kad atliktos analizės pagrindu gauti rezultatai patvirtina tyrimo pradžioje išsikeltas hipotezes dėl rinkos struktūros įtakos konkurencingumui bankų sektoriuje, konkurencijos ribojimo kaip tam tikrais atvejais konkurenciją skatinančio veiksnio bei poreikio specialiais teisės aktais reguliuoti konkurencijos taisyklių išimčių taikymą bankų sektoriuje. Darbe buvo iškeltas ir konkurencijos naudingumo rinkai klausimas bei pateikti pavyzdžiai, kuomet konkurencijos skatinimas, nors bendrai pripažįstant jo naudą ES bendrajai rinkai, gali sukelti neigiamų pasekmių.

Pažymėtina, kad tyrimas buvo atliktas naudojantis moksliniais tyrimo metodais, o tyrimo metu buvo analizuojami tiek teisės aktai, gairės, pranešimai, bylų nagrinėjimo praktika, tiek institucijų, autorių tyrimai bei nuomonės įvairiomis su konkurencijos skatinimu susijusiomis temomis. Šis darbas gali būti laikomas išsamaus konkurencijos bankų sektoriuje tyrimo pagrindu, siekiant detaliai išanalizuoti bei įvertinti konkurencingumą bankų sektoriuje.

IŠVADOS

1. Bankų sektoriaus veikimas ES bendrojoje rinkoje labiausiai įtakojamas teisės laisvai teikti paslaugas bei tinkamo konkurencijos taisyklių įgyvendinimo. Konkurencijos teisės normų, draudžiančių veikti būdu, nesuderinamu su bendrąja rinka, taikymas nustato geros konkurencijos praktikos pavyzdžius, kurių laikymasis vartotojams garantuoja geresnį kainos bei kokybės santykį, o ūkio subjektai gali naudotis ekonominio teisingumo bei galimybių lygybės principais.

2. Konkurencijos naudos nepalaikantys autoriai pažymi, kad konkurencija gali lemti ir nestabilumą finansų sektoriuje - tai, visų pirma, lemia glaudūs bankų ryšiai tarpusavio skolinimesi, kai rinkos dalyvių yra daug ir jie nėra dideli, antra, šių bankų varžymasis, prisiimant didesnę nei įprasta riziką. Todėl konkurencijos efektyvumas gali būti kvestionuojamas, priklausomai nuo rinkos struktūros.

3. Draudžiami susitarimai dėl kainų labiausiai riboja konkurenciją ir pripažįstami negaliojančiais ab initio. Tačiau didelė dalis kitų susitarimų ar veiksmų pripažįstami suderinamais su bendrąja rinka, juos pateisinant įvairiomis išimtimis. Tokia praktika taikoma reguliuojant taupomųjų bei kooperatinių bankų veiklą, kuomet laikoma, kad šių bankų bendradarbiavimas, nustatant paslaugų platformas bei valdant mokėjimo infrastruktūras, skatina konkurenciją. Nesant aiškios EB institucijų pozicijos, kada ribojimas yra pateisinamas, veiksmų teisėtumo įvertinimas gali būti atliekamas tik remiantis EB institucijų praktika, taip nepakankamai užtikrinant bankų teisėtus interesus.

4. Bankų piktnaudžiavimo padėtimi atvejų nustatyta labai nedaug, tai lemia maža koncentracija rinkoje. Kita vertus, dominavimas rinkoje savaime yra grėsmė rinkai, todėl piktnaudžiavimo atvejai turi būti itin atidžiai tiriami. Komisija siekia ištirti piktnaudžiavimo atvejus produktų siejimo srityje, ir yra konstatavusi, kad šioje srityje ribojama tarpvalstybinė hipotekinių skolintojų veikla. Tokia iniciatyva paskatins ir nacionalines konkurencijos institucijas atidžiau sekti dominuojančių rinkoje subjektų veiklą.

5. Dauguma ES valstybių narių siekia padėti nacionaliniams bankams, taip ribodamos konkurenciją bendrojoje rinkoje. Ši pagalba pripažįstama neteisėta, o pagalbos gavėjai būna priversti grąžinti gautą naudą, dėl to įmonė atsiduria nepalankesnėje padėtyje nei ji buvo iki pagalbos skyrimo. Valstybės pagalbai esant neteisėtai, Komisija pripažįsta, kad trečiųjų šalių – vartotojų teisės į žalos atlyginimą yra nustatomos teismų pagal nacionalinę teisę. Tačiau valstybės pagalbos institutas kartu apima ir daugiausia atvejų, kuomet EB institucijos pripažįsta esant pagrindą taikyti draudimo išimtis, tuo patvirtindamos hipotezę, kad tam tikrais atvejais konkurencijos ribojimas gali skatinti konkurenciją, ko pasekmėje įgyvendinamas pagrindinis konkurencijos tikslas - veiksminga bendroji rinka.

PASIŪLYMAI

Bankų suderinta veikla bei susitarimai yra pastebimi paslaugų kainų bei kitų prekybos sąlygų nustatymo srityje, todėl, vykdant konkurencijos taisyklių nuostatas, nacionalinės konkurencijos institucijos turi rinkti susijusią informaciją, įvertinti šių veiksmų teisėtumą, o Komisija turi išdėstyti aiškią poziciją, kuomet šie veiksmai suderinami su ES bendrąja rinka ir priimti išimčių reglamentus arba oficialius paaiškinimus.

Bendradarbiavimas tarp bankų tam tikrose srityse skatina konkurenciją, tačiau bendradarbiavimas, kuriuo kooperatiniai bei taupomieji bankai pasidalija rinkas ar nustato kainas, yra draudžiami. Nacionalinės konkurencijos institucijos, atitinkančios teisingumo kriterijus, turi ištirti šį bendradarbiavimą; Komisija turėtų atlikti susitarimų tyrimą bei įvertinti bendradarbiavimą leidžiančių bei skatinančių ES valstybių narių nacionalinių teisės aktų nuostatų atitikimą konkurencijos taisyklėms.

Bankų klientų judumas turi būti skatinamas panaikinant rinkos fragmentaciją kreditų registrų srityje, mažinant bankų keitimo kaštus bei kontroliuojant produktų siejimą, priimant teisės aktus nacionaliniame lygmenyje. Produktų siejimas labiausiai riboja konkurenciją esant banko piktnaudžiavimui dominuojančia padėtimi, tačiau ir suderinti veiksmai turi būti įvertinti kaip galimai ribojantys konkurenciją. Iki šiol nėra tokių veiksmų įvertinimo, todėl Komisijai būtina ištirti šią veiklą konsultuojantis su nacionalinėmis konkurencijos institucijomis.

Bankų sektoriui skiriama valstybės pagalba, remiantis EB Sutarties 81 straipsnio 3 dalimi, turi būti prižiūrima ES valstybės bankų priežiūros institucijų, ypač, kai yra skiriama pagalba bankų sanavimui bei restruktūrizavimui. Bendrosiose restruktūrizavimo gairėse skiriama nepakankamai dėmesio šiai priežiūrai, todėl ES institucijos turi nustatyti išsamesnį pagalbos priežiūros reguliavimą.

Bankų sektoriuje konkurencijos skatinimo taisyklės turi būti derinamos su visuomenės interesais. Valstybės pagalbos, suteiktos valstybės garantijų bankams forma, pripažinimas neteisėta dažniausiai lemia ir garantinių įsipareigojimų negaliojimą, tačiau toks vertinimas nėra vienodas visų ES valstybių narių teisės sistemose. Dėl to rinka gali būti padalinta nacionaliniu mastu. Siekiant to išvengti, siūlytina ES institucijoms priimti norminius teisės aktus, kuriais ES mastu suvienodinamas garantijos teisėtumo įvertinimas.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.
2. Lietuvos Respublikos Centrinės kredito unijos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 45-1288.
3. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.
4. 2000 m. kovo 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2000/12/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo // OJ L 126, 2000 5 26
5. 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos Reglamentas Nr. 1/2003 dėl bendradarbiavimo taisyklių, nustatytų EB steigimo sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo // OJ L 1, 2003 1 4.
6. 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių ir panaikinanti Tarybos direktyvą 87/102/EEB // OL L 133, 2008 5 22.

Norminius teisės aktus aiškinantys oficialūs dokumentai:

7. Commission Community guidelines on State aid for rescuing and restructuring firms in difficulty // OJ C 368, 1994 12 23.
8. Commission Notice on cooperation within the Network of Competition Authorities // OJ C 101, 2004 4 27.
9. Communication from the Commission - Guidelines on the application of Article 81(3) of the Treaty // OJ C 101/97, 2004 4 27.
10. Europos Bendrijos gairės dėl valstybės pagalbos sunkumus patiriančioms įmonėms sanuoti ir restruktūrizuoti // OL C 244, 2004 10 1
11. EU Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and social committee - Consumer Policy strategy 2007-2013 // COM(2007) 99.
12. Komisijos pranešimas dėl EB sutarties 87 ir 88 straipsnių taikymo garantijomis suteikiamai valstybės pagalbai // OL C 155, 2008 6 20.
13. Komisijos komunikatas - Valstybės pagalbos taisyklių taikymas finansų įstaigoms skirtoms priemonėms dėl dabartinės pasaulinės finansų krizės // OL C 270/8, 2008 10 25.
14. Žalioji knyga. Ieškiniai dėl žalos, patirtos pažeidus EB antimonopolines taisykles // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0672:FIN:LT:PDF>, prisijungimo laikas: 2008-09-18.
15. European payment Council // <http://www.europeanpaymentscouncil.eu/documents/EPC075-SCF%20QAs%20Version10%20Final.pdf>, prisijungimo laikas: 2008-10-12.

16. Baltoji knyga dėl ES hipotekinių kreditų rinkų integracijos. Poveikio vertinimo santrauka // http://ec.europa.eu/internal_market/finances-retail/docs/home-loans/sec_2007_1684_lt.pdf, prisijungimo laikas: 2008-10-14.

Teismų praktika:

17. 1961 m. vasario 23 d. ETT sprendimas byloje Nr. 30/59 De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg v High Authority // [1961] ECR I.

18. 1966 m. birželio 30 d. ETT sprendimas byloje Nr. 56-65 Soci  t   Technique Mini  re (L.T.M.) v Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.) // [1966] ECR I-235.

19. 1972 m. liepos 14 d. ETT sprendimas byloje 48/69 Imperial Chemical Industries Ltd. v Commission // [1972] ECR I-619.

20. 1974 m. kovo 24 d. ETT sprendimas byloje Nr. 127/73 Belgische Radio en Televisie v. SV SABAM and NV Fonior // [1974] ECR I-00313.

21. 1975 m. gruodžio 16 d. ETT sprendimas sujungtose bylose Nr. 40, 48, 50, 54 , 56, 111, 113, 114-73 "Suiker Unie" UA and others v Commission // [1975] ECR I-01663.

22. 1977 m. spalio 25 d. ETT sprendimas byloje Nr. 26-76 Metro SB-Gro  m  rkte GmbH & Co. KG v Commission // [1977] ECR 01875.

23. 1979 m. vasario 13 d. ETT sprendimas byloje Nr. 85/76 Hoffmann-La Roche & Co. AG v Commission // [1979] ECR I-00461.

24. 1981 m. liepos 14 d. ETT sprendimas byloje Nr. 172/80 Gerhard Z  chner v Bayerische Vereinsbank AG // [1981] ECR 02021.

25. 1987 m. birželio 16 d. ETT sprendimas byloje Nr. 118/85 Commission of the European Communities v Italian Republic// [1987] ECR I-2599.

26. 1988 m. rugsėjo 21 d. ETT sprendimas byloje Nr. 267/89 Pascal Van Eycke v ASPA NV // [1988] ECR I-04769.

27. 1991 m. balandžio 23 d. ETT sprendimas byloje Nr. C-41/90 Klaus H  fner ir Fritz Elser prieš Macrotron GmbH // [1991] ECR I-1979.

28. 1991 m. gruodžio 17 d. PIT sprendimas byloje Nr. T-7/89 SA Hercules Chemicals NV v Commission // [1991] ECR II-01711.

29. 1992 m. birželio 30 d. ETT sprendimas byloje Nr. C-47/91 Italy v Commission // [1992] ECR I-4145.

30. 1994 m. vasario 23 d. PIT sprendimas sujungtose bylose T-39/92 ir 40/92 Groupement des Cartes Bancaires CB ir Europay International v Commission // [1994] ECR II-49.

31. 1994 m. kovo 15 d. ETT sprendimas byloje Nr. 387/92 Banco de Cr  dito Industrial SA v Ayuntamiento de Valencia // [1994] ECR I-00877.

32. 1998 m. birželio 18 d. ETT sprendimas byloje Nr. C-35/96 Commission of the European Communities v Italian Republic. // [1998] ECR I-03851.
33. 1999 m. sausio 21 d. ETT sprendimas sujungtose bylose Nr. C-215/96 and C-216/96 Carlo Bagnasco and Others v Banca Popolare di Novara soc. coop. arl. // [1999] ECR I-00135.
34. 1999 m. vasario 11 d. ETT sprendimas byloje Nr. C-366/97 Criminal proceedings against Massimo Romanelli and Paolo Romanelli. // [1999] ECR I-00855.
35. 1999 m. gruodžio 15 d. PIT sprendimas sujungtose bylose Nr. T-132/96 ir T-143/96 Freistaat Sachsen ir Volkswagen AG v Commission // [1999] ECR II-3663.
36. 2001 m. rugsėjo 20 d. ETT sprendimas byloje Nr. C-453/99.Courage Ltd prieš Bernard Crehan ir Bernard Crehan prieš Courage Ltd // [2001] ECR I-06297.
37. 2002 m. gegužės 16 d. ETT sprendimas byloje Nr. 482/99 French Republic v Commission of the European Communities // [2002] ECR I-04397.
38. 2005 m. sausio 18 d. PIT sprendime byloje T-93/02 Confédération nationale du Crédit mutuel prieš Europos Bendrijų Komisiją // [2005] ECR II-00143.
39. 2005 m. lapkričio 22 d. ETT sprendimas byloje Nr. C-144/04 Mangold // ECR I-9981.
40. 2006 m. lapkričio 23 d. ETT sprendimas byloje Nr. C-238/05 Asnef Equifax v Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc) // [2006] ECR I-11125.

Komisijos sprendimai:

41. 1985 gruodžio 10 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. IV/30.717 Uniform Eurocheques // [1985] OJ L 035.
42. 1985 m. gruodžio 14 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. IV/30.698 ECS/AKZO // [1985] OJ L 374/1.
43. 1988 m. liepos 26 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. 89/43/EEC ENI-Lanerossi // [1989] OJ L 16.
44. 1989 m. liepos 19 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. IV/31.499 Dutch banks // [1989] OJ L 253.
45. 1996 m. birželio 24 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. IV/34.607 Banque Nationale de Paris – Dresdner Bank // [1996] OJ L 188.
46. 1997 m. lapkričio 6 d. Komisijos pranešimas Nr.IV/36.120 – La Poste/SWIFT) // OJ 1997, C 335.
47. 1998 m. gegužės 20 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. C-47/1996 Crédit Lyonnais // [1998] OJ L 221.
48. 1998 m. spalio 21 Komisijos sprendimas Nr. IV/35.691/E-4 Pre-Insulated Pipe // [1999] OJ L 24/1.

49. 2001 m. gruodžio 11 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. COMP/E - 1/37.919 (ex 37.391) Germany // [2003] OJ L 15/ 1–34.
50. 2002 m. birželio 11 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. COMP/36.571/D-1 Austrian banks "Lombard Club" // [2004] OJ L 056.
51. 2002 m. gruodžio 19 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. COMP/29.373 Visa International - Multilateral Interchange Fee // [2002] OJ L 318.
52. 2004 m. vasario 18 d. Komisijos sprendimas Nr. 2005/345/EB „Bankgesellschaft Berlin AG“ // [2004] OJ L 116.
53. 2004 m. spalio 20 d. Komisijos sprendimas Nr. 2006/737/EB dėl Vokietijos pagalbos bankui Landesbank Schleswig-Holstein Girozentrale // [2006] OL L 307.
54. 2007 m. liepos 18 d. Komisijos sprendimas Nr. C 27/2004 GE Capital Bank a. s . ir GE Capital International Holdings Corporation , USA // [2008] OJ L 67.
55. 2007 m. gruodžio 19 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. COMP/34.579 MasterCard // [2007] OJ C 089.
56. Kvietimas teikti pastabas pagal EB sutarties 88 straipsnio 2 dalį: Valstybės pagalba Nr. C 14/08 (ex NN 1/08) - Restruktūrizavimo pagalba Northern Rock // [2008] OL C135.
57. 2008 m. balandžio 30 d. Komisijos sprendimas byloje Nr. C 56/06 Bank Burgenland // OJ L 239/54.

Vadovėliai, monografijos:

58. Cresswell P.J., Blair W.JL., Hill G.J.S. Encyclopedia of banking law // London: LexisNexis, 1996.
59. Darulienė L. Konkurencijos teisės taikymo ypatumai reguliuojant bankų veiklą: daktaro dis.soc. mokslai:teisė (01 S)/ MRU.-V., 2002.
60. Ellinger E.P., Lomnicka E., Hooley R.J.A. Ellinger's modern banking law // London: Oxford University press, 2006.
61. Faull J. Nikpay A. The EC law of competition. Second edition // London: Oxford university press, 2007.
62. Faull J. Nikpay A. The EC law of competition. First Editon // London: Oxford univeristy press, 1999.
63. Feltkamp R. Application of the European Community rules on state aid to state guarantees // London: LexisNexis, 2002.
64. Jones A., Sufrin.B. EC competition law. Text, mases and materials //London:.Oxford university press, 2003.
65. Junevičius A., Schafer. H.M. Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė // Kaunas: Aušra, 2005.

66. Tosato, G. L., Bellodi, L., Drauz, G., ir kt. EU Competition Law. Procedure: antitrust - mergers - State aid // Leuven: Claeys & Casteels, 2006.
67. Whish R. Competition Law // London: Lexisnexis, 2001.

Periodinė literatūra:

68. C. Gauer, M. Jaspers. The European competition network achievements and challenges – a case in point: leniency // Competition Policy newsletter. 2006, Nr. 2.
69. C. Gauer, L. Kjolbye, D. Dalheimer, ir kt. Reg. 1/2003 and the modernization package fully applicable since May 2004 // Competition Policy newsletter. 2004, Nr. 2.
70. D.J. Gerber, P. Cassinis, The "modernization" of European community competition law: achieving consistency in enforcement // E.C.L.R. 2006, Vol. 27(1).
71. I. Norkus. Europos Bendrijos konkurencijos teisės reforma ir jos įtaka Lietuvos teisei // Teisė. Mokslo darbai. 2001, T. 39.
72. M. Kim, D. Kliger, B. Vale. Estimating switching costs: the case of banking // Journal of Financial Intermediation. 2003, Nr. 25–56.
73. R. Schmalensee. Payment systems and interchange fees // The journal of industrial economics. 2002, Nr. 2.

Tyrimai, ataskaitos:

74. Komisijos komunikatas - Sektoriaus tyrimas pagal Reglamento Nr. 1/2003 dėl mažmeninės bankininkystės 17 straipsnį (galutinė ataskaita) // KOM/2007/0033.
75. Commission staff working document - Accompanying the Communication from the Commission - Sector Inquiry under Article 17 of Regulation (EC) No 1/2003 on retail banking (Final Report) // SEC/2007/0106.
76. Interim report II current accounts and related services // http://ec.europa.eu/comm/competition/sectors/financial_services/inquiries/interim_report_2.pdf, prisijungimo laikas: 2008-06-11.
77. 2004 m. Komisijos konkurencijos politikos ataskaita // http://ec.europa.eu/comm/competition/annual_reports/2004/en.pdf, prisijungimo laikas: 2008-09-03.
78. 2005 m. Komisijos konkurencijos politikos ataskaita // http://ec.europa.eu/comm/competition/annual_reports/2005/en.pdf, prisijungimo laikas: 2008-09-04.
79. Konkurencijos Tarybos Europos Bendrijos konkurencijos taisyklės // http://www.konkuren.lt/konkurencija/taisykles_knyga.pdf, prisijungimo laikas: 2008-09-14.
80. Hipotekos finansavimo ekspertų grupės ataskaita // http://ec.europa.eu/internal_market/finances-retail/docs/home-loans/mfeg/final_report-en.pdf, prisijungimo laikas: 2008-10-14.

81. Expert group on banking // http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/actionplan/stocktaking/report-bank_en.pdf, prisijungimo laikas: 2008-10-28.
82. Statistikos departamento duomenys // <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1422>, prisijungimo laikas: 2008-11-20.
- Nuomonės ir komentarai**
83. On the relationship between competition and efficiency in the EU banking sectors// <http://www.diw.de/english/produkte/veranstaltungen/earie2004/papers/docs/2004-018-V01.pdf>; prisijungimo laikas: 2008-11-03.
84. A. Geroski. Competition Policy and National Champions // http://www.competition-commission.org.uk/our_role/analysis/essays_in_competition_policy_paul_geroski.pdf; prisijungimo laikas: 2008-11-05.
85. ECB Banking structures in the new EU Member States. January 2005 // <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/bankingstructuresnewmemberstatesen.pdf>, prisijungimo laikas: 2008-09-12.
86. Accentuating the positive: sharing financial data between banks // http://www.oxera.com/cmsDocuments/Agenda_Dec%2005/Accentuating%20the%20positive.pdf, prisijungimo laikas: 2008-10-12.
87. Tarptautinio valiutos fondo pranešimas // <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp07159.pdf>, prisijungimo laikas: 2008-10-01.
88. Ekonominio bendradarbiavimo ir vystymo organizacijos pranešimas apie Austrijos konkurencijos politikos vykdymą // <http://www.oecd.org/dataoecd/36/33/34720199.pdf>, prisijungimo laikas: 2008-09-04.
89. A comparative analysis of the US and EU retail banking markets // [http://www.esbg.eu/uploadedFiles/Publications_and_Research_\(ESBG_only\)/Research/078%20EU-US%20STUDY%20FINAL\(1\).pdf](http://www.esbg.eu/uploadedFiles/Publications_and_Research_(ESBG_only)/Research/078%20EU-US%20STUDY%20FINAL(1).pdf), prisijungimo laikas: 2008-11-20.
90. The German banking sector: competition, consolidation and contentment // http://www.global-innovation.net/team/tiwari/PDF/German_Banking_Sector.pdf, prisijungimo laikas: 2008-09-12.
91. Deutsche Bank research: Mobility of bank customers in the EU // http://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000231711.PDF, prisijungimo laikas: 2008-10-11.
92. State aid: Commission approves Latvian state support for JSC Parex Banka // <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/1766&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, prisijungimo laikas: 2008-11-29

SANTRAUKA

Konkurencijos skatinimas Europos Sąjungos bankų teisėje (nesąžiningos konkurencijos ribojimas; draudimas piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi; valstybės pagalba)

Pagrindinės darbe vartojamos sąvokos: konkurencijos skatinimas, draudžiami susitarimai, dominuojanti padėtis, piktnaudžiavimas, valstybės pagalba, rinkos investuotojas, valstybės garantija.

Santraukos turinys. Darbe analizuojama konkurencijos skatinimo samprata bei konkurenciją ribojantys veiksniai, padedantys suformuoti geros konkurencijos praktikos pavyzdžius. Kadangi konkurencijos taisyklėse numatytų išimčių taikymas bankų sektoriuje yra detalizuotas tik teismų bei institucijų sprendimuose, darbe iškeliamas siūlymas priimti bankų sektoriui skirtus išimčių reglamentus.

Santrauka. Šiame darbe analizuojamas konkurencijos skatinimas bankų teisėje, vykdomas konkurencijos institucijoms atliekant ūkio subjektų veiksmų vertinimą. Rinkos struktūra lemia, kad bankai, veikdami fragmentuotoje ir centruotoje rinkoje, bus linkę naudotis turima rinkos dalimi, sudarydami draudžiamus susitarimus ar piktnaudžiaudami dominuojančia padėtimi. Dėl šios priežasties konkurencijos institucijos turi atsižvelgti į iki šiol nenagrinėtus galimus konkurencijos ribojimo atvejus – produktų siejimą, kooperatinių bei taupomųjų bankų bendradarbiavimą, kreditų registrus ir įvertinti, ar jie neigiamai įtakoja klientų judumą, o taip pat ir konkurenciją tarp bankų. Naujų susitarimų dėl kainų, teisinių bei praktinių ribojimų naujiems rinkos dalyviams buvimas taip pat rodo, kad nėra tinkamai veikiančios bendrosios rinkos. Kita problema, su kuria susiduria rinkoje konkuruojančios įmonės, yra vienam iš ūkio subjektų teikiama valstybės parama. Dažniausiai sunkumus patiriančioms įmonėms suteikiamos valstybės garantijos bei kapitalo įnašai, remiantis EB Sutarties 87 straipsnio 3 dalies c punktu. Dėl šios priežasties darbe taip pat buvo analizuotos ir konkurencijos taisyklių išimtys, kurios skatina konkurenciją - dauguma jų taikomos valstybės pagalbos institute. Komisija nėra priėmusi bankų sektoriui skirto išimčių reguliavimo, dėl to bankai ne visuomet gali būti tikri dėl savo veiksmų atitikimo konkurencijos taisyklėms. Siekiant teisinio tikrumo, siūloma patikslinti atvejus, kuomet galima laikyti, kad konkurencijos ribojimas skatina konkurenciją. Darbo pabaigoje aptariamos pagalbos priemonės bankams, patiriantiems sunkumų dėl šiuo metu pasaulio bei ES bankų sektoriuje esančios finansų krizės, ir šių priemonių poveikis konkurencijai.

SUMMARY

Improving competition in EU banking law (restriction of unfair competition, prohibition of an abuse of dominant position, state aid)

Keywords: improving competition, restrictive agreements, dominant position, abuse, state aid, market economy investor, state guarantee.

Summary content

The paper analyses the concept of competition and restrictive behaviour which enable us to set good practices examples. Whereas there are no special regulations for banking sector when applying competition rules and judicial practice is not sufficient, the paper rise proposals to improve such regulation by adopting new legal acts.

Summary

Improving competition in banking sector means competition institutions' obligation to control undertakings behaviour. Market structure determines that banks acting in largely fragmented along national lines and concentrated markets tend to use their power to distort competition trying to conclude restrictive agreements or abuse the dominant position. For this reason, competition authorities must pay particular attention to the situations when competition can be restricted: product tying, cooperation between cooperative and saving banks, credit registers. These elements have not been examined yet, but can affect customer mobility and might distort competition. New price agreements, legal and practical obstacles to market entry suggest that there is no integrated single market in EU. More problems are related to the state aid which is granted to the one of the undertakings by states guarantees or capital injections. State aid to individual undertakings in difficulties is normally assessed under Article 87(3)(c) of the Treaty for rescuing and restructuring firms in difficulty. As there are no special regulations in banking sector to exempt state aid and other distortions of competition on purpose to improve competition, banks can not exercise their right to the principle of legitimate expectations. The paper proposes to adopt special regulations foreseeing specific criteria for the financial sector. In the final part of the paper the present situation is examined due to the global financial crisis and actions which can be taken to remedy serious disturbance in the economy of a Member State and evaluation if such actions are compatible with the common market.